Na Faˈarongoˈa Leˈa Neˈe Sa John Nia Keresia

Sa John na ngwae fafarongo sa Jesus niniˈa keresia buka neˈe. Sa John saea neˈe si diˈia ta ngwae oga ke lisia God, nia ke lia leˈa ana abulalana sa Jesus. Sa John nia keresia buka neˈe fuana ˈafilana ngwae ki fuana fitoˈonga ana sa Jesus Christ na Ngela God fasi ˈiri kike toˈo ana na mauriˈa mamana neˈe noaˈa kasi sui.

Saena buka neˈe, sa Jesus saea nia talana ˈani, "Nauˈa Niniˈa." Sataˈi ru neˈe, satana God niniˈa. God faˈataˈinia sata neˈe fuana sa Moses, kaidaˈi sa Moses nia lisia na mafula ba duˈa ana busu ˈai, bore ma na busu ˈai neˈeri noaˈa ta mafula ˈiri duˈafia. Ma kaidaˈi sa Jesus fata ˈuri, "Nauˈa Niniˈa," nia faˈataˈinia neˈe nia God.

Bali buka 2:1—12:50, sa John alaˈa sulia fiu faˈanadaˈa neˈe sa Jesus sasiˈi ki. Taˈi taˈi faˈanadaˈa faˈataˈi fuakulu ru sulia sa Jesus nia na Ngela God. Na faˈanadaˈa neˈe ki faˈataˈiniˈi sa Jesus naˈa neˈe na Christ, na ngwae ba God nia filia fuana ˈafilana na ngwae ki, ma niaˈa naˈa neˈe na Ngela God. Ma faˈanadaˈa neˈe ki faˈataˈiniˈi sa Jesus kwate ma mauriˈa firi.

Na ru talingaˈi ki saena na buka neˈe:

ˈI naˈona neˈe sa Jesus talaˈae ana raoˈa nia & 1:1-51

Sa Jesus sasi na raoˈa nia & 2:1—12:50

Wiki ˈisi ˈisi sa Jesus tua ˈi Jerusalem & 13:1—17:26

Sa Jesus mae ma ka mauri laˈu & 18:1—21:25

Na Christ nia alua naˈa ngwae

1 ˈIta ˈua naˈa maˈi ˈi naˈona mala neˈe God
nia saungaˈinia na magalia, na ru neˈe kira saea
ˈani na Alaˈanga nia tua naˈa, ma nia ka tua naˈa
maˈi faˈinia God. Ma na Alaˈanga neˈeri, niaˈa
neˈe God.
2 Ana etangilana, na Alaˈanga neˈe nia tua naˈa
maˈi faˈinia God.
3 Ma God ka saungaˈinia na ru ki taˈifau
ˈani niaˈa. ˈIu, na ru ki taˈifau neˈe God nia
saungaˈiniˈi, nia saungaˈiniˈi ˈani na Alaˈanga.
4 Ma na mauriˈa mamana ka ˈita maˈi
faˈasia na Alaˈanga neˈe. Ma na mauriˈa ma-
mana neˈeri neˈe na madakolaˈa mamana neˈe
faˈamadakola ru mamana ki sulia God fuana
ngwae ki.
5 Ma na madakolaˈa neˈeri ka rara ˈi saena
na maˈerodo, ma na maˈerodo ka noaˈa kasi
faˈamaea.
6 God ka kwatea maˈi taˈi ngwae neˈe satana
sa John ngwae ni Siuabu,
7 ka leka maˈi fuana na faˈarongolana na
ngwae ki ˈani na madakolaˈa neˈe. Nia ka leka
maˈi ka faˈarongo kira ˈani, fasi ˈiri na ngwae ki
taˈifau kira ka rongoa ma kika faˈamamana.
8 Ma sa John ˈana talana noaˈa laˈu na
madakolaˈa, nia leka lala maˈi fasi ˈiri ka
faˈarongo ˈani na madakolaˈa neˈeri.
9 Sui, na madakolaˈa mamana neˈeri fiˈi leka
maˈi ˈi saena magalia, ma ka raraˈafia na ngwae
ki taˈifau.
10 Ma Alaˈanga neˈe nia tua naˈa ˈi saena
magalia. God ka saungaˈinia naˈa magalia neˈe

ˈani niaˈa, bore ma na ngwae ki noaˈa kira kasi
lia sai goˈo ana.
11 Nia ka dao maˈi saena fanoa nia, bore ma
na ngwae nia ki noaˈa kasi kwaloa goˈo.
12 Ma ti ngwae kira ka kwaloa, ma kira ka
faˈamamana ana niaˈa, ma nia ka kwatea naˈa
mamanaˈanga fuada ˈiri ka faˈitaˈinida ˈani na
ngela God ki.
13 Kira futa faolu diˈia ngela God ki! Futaˈa
faolu neˈe fuli maˈi ana God. Noaˈa nia ˈiri fuli
sulia liaˈi ngwae ana magalia, nama ka futa ana
ngwae saena magalia.
14 Na Alaˈanga neˈe ka alu naˈa ngwae, ma ka
tua naˈa faˈi kia. Kami lisia naˈa na ˈinotoˈanga
nia neˈe nia toˈo ana, osiˈana nia neˈe ngela
mutaˈi God na Maˈa. Na leˈangaˈa ma na
mamanaˈanga God ki taˈifau koso maˈi ˈuakulu
ana niaˈa.
15 Sa John ngwae ni Siuabu ka faˈarongo sulia
niaˈa, kaidaˈi ba nia ako ka fata ˈuri, “Nia naˈa
na ngwae ba nau ku fata sulia ana kaidaˈi ba
nau ku fata ˈuri, ‘Na ngwae neˈe nia leka maˈi
ˈi buriku, nia talingaˈi ka tasa liufi nau, osiˈana
nia tua ˈua naˈa maˈi ˈi naˈona mala neˈe nau
ku futa.’ ”
16 Ma sulia na kwaiˈofeˈanga doe nia, Christ ka
kwatea naˈa ru leˈa ki taˈifau fuaka sulia asoa ki.
17 God ka kwatea logo na taki nia ki fuaka
ana sa Moses. Bore ma nia kwatea maˈi na
kwaiˈofeˈanga nia ma na mamanaˈanga sulia
niaˈa ˈani sa Jesus Christ.
18 Ma noaˈa ta ngwae kasi lisia God. Talitoˈona
goˈo na Ngela God, neˈe nia bolo faˈinia God na

Maˈa, ma ka tua faˈinia, niaˈa neˈe ka faˈataˈinia God fuaka.

Sa John Siuabu saea fuana ngwae ki ke sasi akaˈu masia na Christ
(Matthew 3:1-12; Mark 1:1-8; Luke 3:1-18)

19 Na ngwae faˈinaˈonaˈo ki ana ngwae Jiu ki ˈi Jerusalem, kira ka kwatea naˈa fata abu ki, ma na ngwae kwaiˈafi ana fata abu ki, fasi ˈiri kira ka saefiloa sa John ˈuri, “ˈUri ma ˈaeˈo sa tai niniˈa?”
20 Ma sa John ka olisi madako ada ka ˈuri, “Nauˈa noaˈa laˈu na Christ, na ngwae ba God filia fuana lafulana na ngwae ki.”
21 Ma kira ka saefiloa laˈu kika ˈuri, “Aia, ˈirai ma ˈaeˈo sa tai mo niniˈa kwa? ˈAeˈo sa Elaeja?”
Ma nia ka olisida laˈu ka ˈuri, “Noaˈa.”
Ma kira saefiloa laˈu kira ka ˈuri, “ˈUri ma ˈaeˈo neˈe na profet neˈe kami masia?”
Ma sa John ka olisida ka ˈuri, “Noaˈa.”
22 Ma kira ka saefilo ˈisi laˈu ana, kira ka ˈuri, “Aia, ˈunaˈeri ma ˈaeˈo sa tai lala niniˈa? ˈOke saea maˈi ta ru fuaimili, fasi ˈiri kami ka faˈarongoa ˈani na ngwae neˈe kira asungaˈi kaimili maˈi. Ta tae neˈe ˈoko saea maˈi suliˈo talamu?”
23 Ma sa John ka olisida ˈani alaˈanga ba sa profet Aesea nia keresia ka ˈuri, “Nauˈa na ngwae ba ri ˈi saena na abaˈi kula kwasi ka ˈuri, ‘Na Aofia ke dao naˈa maˈi! Muke faˈasaga na tala fuana.’ ”✡
24 Ma na ngwae neˈe leka maˈi faˈasia na Farasi ki, kira saefiloa laˈu kira ka ˈuri,

✡ **1:23** Aesea 40:3

25 “Ma faˈuta neˈe ˈoko siuabua na ngwae ki,
si diˈia neˈe ˈaeˈo noaˈa laˈu na Christ, nama sa
Elaeja, ma nama na profet baera?”
26 Ma sa John ka olisida ka ˈuri, “Nau ku siuabu
goˈo ˈaku ˈani na kafo. Bore ma taˈi ngwae neˈe
kamu kina, nia uu goˈo ˈana ˈi safitamuˈa.
27 Ma niaˈa neˈe na ngwae neˈe ka leka maˈi ˈi
buriku, bore ma noaˈa nau kusi totolia neˈe nai
orooro, ma ku logea na taˈe butu nia ki.”
28 Ma ru neˈe ki taˈifau ka fuli ˈi Betani, na
fanoa ˈi bali ˈuana tataˈelana sina ana kafo ˈi
Jodan, kula ba sa John nia siuabua ngwae ki ana.

Kala sipsip ni kwaisuˈusiˈanga God

29 Ana faˈi asoa ˈi buri, sa John ka lisia sa Jesus
ka leka maˈi siana, ma ka saea fuana ngwae
ki, “Muke lisia, niaˈa neˈe na ngwae neˈe nia
diˈia na kala sipsip God neˈe ke lafua naˈa abula
taˈangaˈa na ngwae ki ˈi saena na magalia.
30 Niaˈa naˈa neˈe ngwae ba nau ku fata sulia
ana kaidaˈi ba nau ku fata ˈuri, ‘Taˈi ngwae ke
baˈa leka maˈi ˈi buriku. Nia ka talingaˈi ka tasa
liufi nau, osiˈana nia tua ˈua naˈa maˈi ˈi naˈona
mala neˈe nau ku futa.’
31 ˈI naˈo maˈi, noaˈa nau kusi lia sai ˈua ana ta
ngwae faˈuta neˈe niaˈa, ˈunaˈeri bore ˈana nau
ku leka maˈi, ma nau ku siuabu ˈani na kafo fasi
ˈiri na ngwae ˈi Israel ki kira ka saiana.”
32 Ma sa John ka fata laˈu ˈuri, “Nau ku lisia na
Anoˈi ru Abu ka koso maˈi faˈasia ˈi langi diˈia
ta faˈi bola, ma ka toˈo ˈi fafona.
33 Noaˈa nau kusi lia sai ˈua ana. Bore ma God
ba kwate nau maˈi fasi ˈiri nau ku siuabu ˈani na
kafo, nia ka fata ˈuri fuaku, ‘ˈOke baˈa lisia na

Anoˈi ru Abu ke koso maˈi, ma ke toˈo ˈi fafona taˈi ngwae. Niaˈa naˈa neˈe na ngwae neˈe ke baˈa siuabu ˈani na Anoˈi ru Abu.’ ”
34 Ma sa John ka fata laˈu ˈuri, “Nau ku lisia naˈa, ma nau ku saea fuamuˈa, nia naˈa neˈe Ngela God.”

Na fafarongo etaeta sa Jesus ki

35 Ma ana taˈi faˈi asoa laˈu ˈi buri, sa John ka uu logo ˈi neˈeri faˈinia ta ro ngwae ana fafarongo nia ki.
36 Ana kaidaˈi sa Jesus ka liu ˈana, sa John ka lisia, nia ka fata ˈuri, “Nia naˈa na Kala Sipsip God.”
37 Ma na ro ngwae fafarongo nia ki, kira rongoa ru neˈeri, ma keroˈa ka leka naˈa adaroˈo sulia sa Jesus.
38 Ma sa Jesus ka abula, ma ka lisidaroˈo kera leka suli nia, ma nia ka saefilo keroˈa ka ˈuri, “Na tae niniˈa koroˈo lulu ˈuana?”
Ma kera olisia kika ˈuri, “Rabae kwa, ˈoko tua ˈi faˈi?” Na fadalana rabae neˈe, “ngwae faˈamanata.”
39 Ma nia ka olisia keroˈa ka ˈuri, “Moro leka maˈi, ˈiri moro ka lisia.” Ma kera ka leka faˈinia, ma kera ka lisia na kula neˈe nia tua ana. Ma kera ka tua faˈinia sulia faˈi asoa neˈeri. Ma agi asoa neˈeri ka bolo naˈa faˈinia 4 kilokoˈi saˈulafi.
40 Ma taˈi ngwae adaroˈo neˈe sa Andrew, na ngwaefuta sa Simon Peter.
41 Ma sa Andrew fiˈi leka ma ka dao toˈona sa Simon na ngwaefuta nia, ma ka faˈarongo nia ka ˈuri, “Keroˈo dao naˈa toˈona na Mesaea.” Na fadalana alaˈanga neˈeri neˈe na “Christ,” na

ngwae ba God nia filia fuana ˈafilana na ngwae ki.
42 ˈUnaˈeri ma nia ka talaˈia sa Simon siana sa Jesus.
Ma sa Jesus ka bubu totongaˈi fuana, ma ka fata ˈuri, “ˈAeˈo sa Simon, na ngela sa John, nau ku faˈasata ˈoe naˈa ˈani sa Sifas.” Na sata neˈeri neˈe kira saea logo ˈani sa Peter, ma na fadalana neˈe, “Na Fau.”

Sa Jesus saea sa Filip ma sa Nataniel fuana lekaˈa faˈinia

43 Sui ana ruana faˈi asoa, sa Jesus ka manata ˈuana lekaˈa ˈuana abaˈi kula ˈi Galili, ma nia ka dao toˈona sa Filip, ma ka fata ˈuri fuana, “ˈOke leka maˈi faˈi nau.”
44 Ma sa Filip niaˈa neˈe ngwae faˈasia ˈi Betsaeda, na maˈe fanoa sa Andrew ma sa Peter.
45 Aia, sa Filip ka dao toˈona sa Nataniel, ma ka faˈarongo nia ka ˈuri, “Kaimili dao naˈa toˈona na ngwae ba sa Moses kerekere sulia saena taki ki, ma na profet ki logo ba kira kerekere sulia. Niaˈa sa Jesus na ngela sa Josef faˈasia ˈi Nasaret.”
46 Ma sa Nataniel ka fata ˈuri, “ˈOko fia ta ru leˈa ka leka maˈi faˈasia ˈi Nasaret kwa?”
Ma sa Filip ka olisia ka fata ˈuri fuana, “Leka maˈi ko tala lisia ˈamu.”
47 Kaidaˈi sa Jesus nia lisia sa Nataniel nia leka maˈi siana, nia ka fata sulia ka ˈuri, “Na ngwae neˈe nia bolo liu naˈa fuana kira ka saea niaˈa ˈani ngwae Jiu mamana, osiˈana noaˈa naˈa ta sokeˈa ana niaˈa!”
48 Sa Nataniel ka olisia ka ˈuri, “ˈOko sai faˈuta aku kwa?”

Ma sa Jesus ka olisia ka fata ˈuri fuana, “Nau
ku lisi ˈoe ˈi ˈaena ˈai figi ˈi naˈona neˈe sa Filip
nia sae ˈoe.”
49 Ma kaidaˈi sa Nataniel ka rongoa na ru neˈe,
nia ka fata ˈuri, “Faˈamanata ˈae, ˈaeˈo naˈa
neˈe Ngela God! ˈAeˈo neˈe na ngwae tatalafaˈa
ngwae Jiu ki!”
50 Sa Jesus ka ˈuri fuana, “ˈOko fiˈi
faˈamamana goˈo neˈeriˈa, duˈungana ba nau
ku saea nau ku lisi ˈoe ˈi ˈaena ˈai figi? Ma nau
ku saea fuamu, ˈoke baˈa lisia ru doe ki liufia
mala ru neˈe.”
51 Sui sa Jesus ka fata laˈu ˈuri fuada, “Ru
mamana nau ku saea fuamuˈa, muke baˈa lisia
ˈi langi ke ˈifi, ma muke baˈa lisia logo na ˈainsel
God ki kike raˈe ˈalaˈa ˈuana ˈi langi, ma kike
koso maˈi fafoku nauˈa, na Ngela Ngwae.”

2

Na araˈinga ˈi Kena

1 Buri ˈana ro asoa ki sui, taˈi ara araˈinga ka
fuli ana taˈi maˈe fanoa neˈe satana ˈi Kena ˈi
saena abaˈi kula ˈi Galili. Ma teˈa sa Jesus ka tua
logo ˈi neˈeri ana kaidaˈi neˈeri.
2 Ma kira ka laefia logo maˈi sa Jesus faˈinia na
fafarongo nia ki ˈuana na ara araˈinga neˈeri.
3 Ma kaidaˈi neˈe ngwae ki kira kwaˈu, ma na
waen kira ka sui, teˈa sa Jesus ka fata ˈuri fuana,
“Noaˈa kira kasi toˈo naˈa ana ta waen.”
4 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Teˈa ˈae, noaˈa
ˈoe kosi sae nau laˈu fuana sasilana ta ru, osiˈana
na kaidaˈi nau noaˈa ˈua.”

5 Ma teˈa sa Jesus ka fata ˈuri fuana na ngwae
rao ki, “Muke sasi sulia ta ru neˈe nia ke saea
fuaumulu.”
6 Ma na ono kufikufi ru doe ki fuana ngali
kafoˈa neˈe kira saungaˈinia ˈani fau niˈi teo ˈi
neˈeri, fuana na tau limaˈanga fuana na ngwae
ki sulia na falafala Jiu ki. Taˈi kufikufi ru nia bolo
faˈinia ka ngalia 75 nama 115 lita kafo.
7 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana na ngwae rao
ki, “Kamu ka ongia na faˈi kufikufi ru neˈe ki ˈani
na kafo.” Ma kira ka ongiˈi leleka ka fungu.
8 Sui nia ka fata ˈuri fuada, “Kamu ke ongia na
kafo, ma kamu ka kwatea fuana na ngwae ˈaˈana
ana na fangaˈa.”
Ma kira ka kwatea fuana,
9 ma nia ka kwaˈu toˈona na kafo neˈeri, neˈe
ka alu naˈa na waen. Ma noaˈa nia kasi saiana
na waen neˈe nia leka maˈi faˈasia ˈi faˈi. Bore
ma na ngwae rao neˈe kira ongia maˈi na kafo
neˈeri goˈo neˈe kira saiana taˈifau. ˈUnaˈeri
na ngwae ˈaˈana neˈe ka ri maˈi ˈuana na araˈi
faolu neˈeri,
10 ma ka fata ˈuri fuana, “Na ngwae ki taˈifau
kira kwatea na waen leˈa ˈi naˈo, ma ˈi buri ˈana
na ngwae ki kira kwaˈu ka sui naˈa, nia ka fiˈi
kwatea naˈa waen neˈe dalakwai. Ma ˈoko gonia
na waen leˈa liu leleka ka dao naˈa ana kaidaˈi
neˈe!”
11 Nia naˈa neˈe etana ru faˈanadaˈa neˈe sa
Jesus nia sasi ˈi Galili, ˈi saena na fanoa ˈi Kena.
Neˈeri nia ka faˈataˈinia naˈa na ˈinotoˈanga nia,
ma na fafarongo nia ki kira ka faˈamamana ana.
12 Ma ˈi buri, sa Jesus faˈinia teˈa nia, ma na
ngwaefuta nia ki, ma na fafarongo nia ki, kira ka

leka naˈa ˈuana na fanoa ˈi Kapaneam. Ma kira ka tua ˈi neˈeri sulia bara faˈi asoa.

Sa Jesus lalia na ngwae ki faˈasia saena na Luma Abu God
(Matthew 21:12-13; Mark 11:15-17; Luke 19:45-46)

13 Aia, ma karangia naˈa na Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa na ngwae Jiu ki, sa Jesus ka leka ˈuana na fanoa doe ˈi Jerusalem.
14 Ma ˈi neˈeri saena Luma Abu God, nia ka lisia na ngwae neˈe kira ˈoifoliˈa ˈani na buluka ki, ma na sipsip ki, ma na bola ki fuana kwaisuˈusiˈanga. Ma nia ka lisia logo na ngwae neˈe kira rokisi ˈani na mani ki, kira tua ˈada ˈi ninimana na tatafe kira ki.
15 Ma nia ka saungaˈinia ru fuana kwaˈinga ˈani niliˈi kwalo ki, ma ka lalia naˈa buluka ki, ma na sipsip ki, ma na ru ki taˈifau faˈasia saena Luma Abu God. Ma nia ka gilosia naˈa tatafe na ngwae neˈe kira rokisi ˈani na mani ki, ma ka takalongaˈinia naˈa mani kira ki.
16 Ma nia ka kwaˈi laelae sulia na ngwae neˈe kira ˈoifoliˈa ˈani na bola ki ka ˈuri, “Kamu ke ngalia naˈa ru neˈe ki ˈi maa! Noaˈa kamu kasi saungaˈinia na Luma Maˈa nau ˈani kula ni usiˈa!”
17 Ma na fafarongo nia ki kira ka manata toˈona na Kerekereˈa Abu ba nia fata ˈuri, “God ˈae, na alafeˈanga nau fuana na Luma ˈoe, ka diˈia na mafula neˈe ˈako ˈi saena mangoku.”✡
18 Sui na ngwae gwaungaˈi Jiu ki kira ka saefiloa sa Jesus kira ka ˈuri, “Sa tai neˈe kwatea

✡ **2:17** Sam 69:9

mamanaˈanga fuamu fuana sasilana ru neˈeri ki kwa? Diˈia God neˈe kwatea mamanaˈanga fuamu, faˈataˈinia ta faˈanadaˈa ˈiri neˈe kami ke faˈamamana amu!”

19 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Diˈia muke osia bore na Luma Abu neˈe, nai baˈa faˈauua laˈu saena uulu faˈi asoa ki.”

20 Ma kira saefilo nia laˈu kira ka ˈuri, “ˈUri ma ˈoke faˈauua laˈu saena uulu faˈi asoa ki goˈo kwa? Na Luma Abu God niniˈa, kira saungaˈinia mala sulia fai akwala ma ono faˈi ngali ki!”

21 Bore ma na Luma Abu neˈe sa Jesus nia fata sulia neˈe na nonina lala ˈana.

22 Ma ana kaidaˈi God ka taˈea niaˈa faˈasia na maeˈa neˈe na fafarongo nia ki fiˈi manata toˈona neˈe nia saea na ru neˈe, ma kika fiˈi faˈamamana ana na Kerekereˈa Abu ma na ru neˈe sa Jesus ka saea.

23 Ma ana kaidaˈi sa Jesus nia tua ˈi Jerusalem ana na Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa, na ngwae ˈoro ki kira faˈamamana ana niaˈa, osiˈana kira lisia naˈa ru faˈanadaˈa ki neˈe nia sasiˈi.

24 Sui ka ˈunaˈeri bore ˈana, sa Jesus noaˈa kasi fitoˈoda goˈo, osiˈana nia sai taˈifau goˈo ada.

25 Sui bore ˈana ta ngwae noaˈa kasi faˈarongo nia ˈani ta ru sulia na ngwae, nia sai goˈo ˈana ana na ru ki taˈifau saena manatalada.

3

Sa Jesus faˈinia sa Nikodimas

1-2 Ana taˈi kaidaˈi, taˈi ngwae ˈinotoˈa Jiu ki, nia leka maˈi siana sa Jesus. Na ngwae neˈeri satana sa Nikodimas, niaˈa ta ngwae ana Farasi ki. Nia leka maˈi siana sa Jesus saena rodo, ma

ka fata ˈuri fuana, “Faˈamanata ˈae, kami saiana
ˈaeˈo na ngwae faˈamanata neˈe God kwatea
maˈi, osiˈana na ru faˈanadaˈa ki neˈe ˈoko fuliˈi,
ˈafitaˈi ta ngwae ka sasia diˈia God noaˈa kasi tua
faˈinia.”
3 Sa Jesus ka olisia ka fata ˈuri fuana, “Ru
mamana nau ku saea fuamu, ˈafitaˈi ta ngwae ka
lisia na mauriˈa neˈe God gwaungaˈi fafia, diˈia
noaˈa nia kasi futa faolu laˈu.”
4 Ma sa Nikodimas ka saefiloa sa Jesus ka ˈuri,
“Na ngwae neˈe doe naˈa, nia ke futa laˈu maˈi
faˈuta kwa? ˈAfitaˈi liu fuana na ngwae neˈe ka
oli laˈu saena sirana teˈa nia, ma ka futa laˈu
maˈi!”
5 Sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Ru mamana nau
ku saea fuamu. ˈAfitaˈi liu fuana ta ngwae ke
ruˈu saena mauriˈa neˈe God ke gwaungaˈi fafia,
diˈia noaˈa nia kasi futa ana kafo ma na Anoˈi ru
Abu.*
6 Kaidaˈi ngwae nia futa ana na maˈa nia
faˈinia na teˈa nia, nia sau ana ngwae. Ma sa
tai neˈe ka futa ana Anoˈi ru Abu God, nia futa
faolu maˈi faˈasia ˈi langi.
7 Noaˈa ˈoe kosi ˈarefo, osiˈana nau ku saea
fuamu kamu ke futa faolu nama laˈu.
8 Na Anoˈi ru Abu nia diˈia na iru. Sulia sui
bore ˈoko rongoa na iru, noaˈa ˈoe kosi lisia goˈo
neˈe nia leka maˈi faˈasia ˈi faˈi, nama ka leka
ˈuana ˈi faˈi. Ma na Anoˈi ru Abu logo, noaˈa ˈoe
kosi lisia nia ka rokisi faˈuta ana ngwae fuana ka
alua na ngwae faolu.”
9 Sa Nikodimas ka saefiloa laˈu ka ˈuri, “ˈUri
ma na ru neˈe ki ke mamana faˈuta kwa?”

* **3:5** Lisia Esikiel 36:25-26

10 Sa Jesus ka olisia ka ˈuri fuana, “ˈAeˈo neˈe
na faˈamanata ˈinotoˈa Jiu ki naˈa. Ma faˈuta
neˈe noaˈa ˈoe kosi sai goˈo ana na fadalana ru
neˈe ki?
11 Ru mamana nau ku saea fuamu, kami
faˈarongo ˈani na ru neˈe kami saiani ki, ma
mika fata sulia na ru neˈe kami lisiˈi ki. Ma noaˈa
ta ngwae amuˈa kasi faˈamamana goˈo.
12 Aia, ma diˈia noaˈa kamu kasi faˈamamana
ana na ru neˈe nau ku faˈarongo kamu ˈani sulia
ru ana magalia neˈe, kamu ka fiˈi faˈamamana
mo faˈuta aku diˈia nau ku faˈarongo kamu ˈani
na ru maˈi langi ki?
13 Ma nauˈa, na Ngela Ngwae, goˈo neˈe nau
ku saiana na ru neˈe kira saungani maˈi ˈi langi,
osiˈana nau ku koso maˈi faˈasia ˈi langi. Ma ka
noaˈa ta ngwae laˈu neˈe ka leka maˈi faˈasia ˈi
langi.

14 “Diˈia ana kaidaˈi ba ˈi naˈo, sa Moses nia
saungaˈinia na faˈi loi ˈani na barasi baera ˈi
saena na abaˈi kula kwasi, ma ka faˈauua ˈi langi
ˈi gwauna na ˈai baera. Ma ka ˈunaˈeri logo, kira
ke faˈauua na Ngela Ngwae ˈi langi gwauna na
ˈai,
15 fasi ˈiri sa tai faˈida neˈe kira faˈamamana
ana nauˈa, kira ke mauri firi.
16 God faˈataˈinia na alafeˈanga doe nia fuana
na ngwae ki taˈifau saena magalia neˈe ˈuri, nia
ka kwatea maˈi taˈi Ngela mutaˈi nia, fasi ˈiri sa
tai neˈe kira faˈamamana ana niaˈa, noaˈa kira
kasi funu, bore ma kira ke baˈa mauri firi.
17 God noaˈa kasi kwatea maˈi na Ngela nia
saena magalia fuana na matalangaˈilana na

ngwae ki, bore ma nia ka kwatea lala maˈi fuana faˈamaurilada.
18 “Ma sa tai bore ˈana neˈe faˈamamana ana
na Ngela nia, noaˈa God kasi matalangaˈinia. Ma
sa tai bore ˈana neˈe noaˈa kasi faˈamamana ana
niaˈa, God matalangaˈinia ka sui naˈa, osiˈana
nia noaˈa kasi faˈamamana ana taˈi ngela mutaˈi
nia.
19 Na kwaˈikwaˈinga neˈe ˈuri, na ngwae neˈe
diˈia na madakolaˈa, nia dao naˈa maˈi ˈi saena
na magalia. Bore ma na ngwae ki, kira ka
saeleˈa lala faˈinia na maˈerodo ka liufia lala na
madakolaˈa, osiˈana na abulalada taˈa.
20 Duˈungana sa tai neˈe abulalana nia taˈa, nia
ka ˈaila ˈani madakolaˈa, ma noaˈa nia kasi oga
lekaˈa maˈi fuana madakolaˈa, osiˈana noaˈa nia
kasi oga abula taˈangaˈa nia ki ka faˈataˈi.
21 Bore ma sa tai bore ˈana neˈe fulirulana ka
saga, nia leka maˈi fuana madakolaˈa, fasi ˈiri
na madakolaˈanga ka faˈataˈinia na ru neˈe nia
sasiˈi ki niˈi leka sulia kwaiogaiˈanga God.”

Sa John Siuabu faˈaˈinotoˈa sa Jesus

22 Ma buri ˈana, sa Jesus faˈinia na fafarongo
nia ki kira leka ˈuana ˈi Judea, ma kira ka tua ˈi
neˈeri. Ma kira ka siuabua na ngwae ki ˈi neˈeri.
23 Ma ana kaidaˈi neˈeri logo, sa John ka
siuabua na ngwae ki ana maˈe fanoa ˈi Aenon
karangia ˈi Salim. Sa John ka siuabuda ˈi neˈeri,
osiˈana kula neˈe kafo nia ˈoro ana. Aia, ma
ngwae ˈoro ki logo kira ka leka siana fuana
siuabuˈanga.
24 (Ana kaidaˈi neˈeri, noaˈa kira kasi alua ˈua
sa John saena luma ni lokafo.)

25 Ma ana kaidaˈi neˈeri, ti ngwae ana fa-
farongo sa John ki, kira olisuˈusuˈu faˈinia taˈi
ngwae ana Jiu ki sulia na falafala Jiu ki sulia na
taufilana nonida, fasi ˈiri kika sikasika ˈi naˈona
God.
26 Ma fafarongo sa John ki kira leka siana
sa John, ma kira ka saefiloa kira ka ˈuri,
“Faˈamanata ˈae, ˈoko saiana na ngwae ba nia
uu faˈi ˈoe bali loˈoba ana kafo ˈi Jodan, neˈe
ˈoko saea ru leˈa ki sulia? Ana kaidaˈi neˈe, nia
siuabua naˈa ngwae ki, ma na ngwae ˈoro ki, kira
ka leka taˈifau naˈa siana!”
27 Ma sa John ka olisida ka ˈuri, “Na ngwae nia
toˈo goˈo ana tae neˈe God kwatea fuana.
28 Kaumulu rongoa taˈifau naˈa ba nau ku saea
fuamuˈa, nauˈa noaˈa laˈu na Christ, na ngwae
neˈe God filia. Nauˈa ngwae nau ku leka maˈi
ˈi naˈo fuana nai faˈatalo ˈani faˈarongoˈa sulia
niaˈa.
29 Na Christ nia diˈia na ngwae ba nia araˈi
faolu. Ma nau ku diˈia na ngwae kwaima ana
araˈi faolu. Ma na ngwae kwaima ana araˈi faolu
neˈeri, nia ka saeleˈa liu kaidaˈi neˈe ngwae araˈi
faolu nia dao fuana araˈinga nia. Ma ka ˈunaˈeri
logo ana nauˈa. Nau ku saeleˈa liu ana kaidaˈi
neˈeri, osiˈana sa Jesus nia dao naˈa.
30 Kira ke baˈa faˈa ˈinotoˈa na Christ. Ma
nauˈa, kira ke baˈa faˈatiˈitiˈi nau laˈu.

31 “ˈIu, ma na Christ leka maˈi faˈasia ˈi langi,
nia talingaˈi ka tasa liufia ngwae ki taˈifau. Sa
John Siuabu nia ngwae ana magalia goˈo. Ma
nia ka saiana alaˈanga sulia ru neˈe fuli saena
magalia ki goˈo. Ma nia mamana liu, na Christ

leka maˈi faˈasia ˈi langi, nia talingaˈi ka tasa
liufia ngwae ki taˈifau.
32 Nia alaˈa madako sulia tae neˈe nia lisia,
ma ka rongoa faˈasia ˈi langi. Sui ka ˈunaˈeri
bore ˈana, noaˈa ta ngwae kasi oga goˈo
faˈamamanaˈanga ana tae ki neˈe nia saeˈe.
33 Ma na ngwae neˈe nia faˈamamana ana tae
neˈe nia saea, na ngwae neˈeri nia faˈataˈinia ru
neˈe God saea nia mamana.
34 Ma na Christ neˈe God kwatea maˈi faˈasia ˈi
langi, nia ka faˈataloˈania fatalana God, osiˈana
God kwatea taˈifau naˈa Anoˈi ru Abu nia fasi
ˈiri ka ˈafia.
35 Ma God na Maˈa ka alafe liu naˈa fuana
Ngela nia, ma ka alua nia ka gwaungaˈi fuana
na ru ki taˈifau.
36 Ma sa tai bore ˈana neˈe ka faˈamamana
ana na Ngela neˈe, nia ka mauri firi. Ma sa tai
neˈe noaˈa kasi faˈamamana ana Ngela neˈe, nia
ka funu, si neˈe nia tua tari naˈa olofana kwai
matalangaˈi ˈanga God.”

4

Sa Jesus alaˈa faˈinia na kini ˈi Samaria

1-3 Sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki, kira
ka leka faˈasia ˈi Judea, ma kira ka leka ˈuana
ˈi Galili. Kira leka, osiˈana sa Jesus nia saiana
na Farasi ki kira rongoa fasi nia sasi na ngwae
ˈoro liu ki kira ka leka sulia ka liufia sa John
Siuabu, ma ka tasa laˈu faˈinia siuabulada. Sa
Jesus noaˈa kasi siuabua goˈo ta ngwae. Bore ma
na fafarongo nia ki lala neˈe kira sasi ˈunaˈeri.
4 Ma ana kaidaˈi kira leka kwau ˈuana ˈi Galili,
kira ka liu nama ana abaˈi kula ˈi Samaria.

5 Ma kira ka dao ana taˈi maˈe fanoa neˈe
satana ˈi Saeka ˈi saena na abaˈi kula ˈi Samaria,
neˈe nia teo karangia na ano neˈe sa Jakob nia
kwatea fuana sa Josef na ngela nia ˈi naˈo ˈua
maˈi.
6 Ma na maˈe kafo ˈilia sa Jakob ka teo logo
ˈi neˈeri. Ma sa Jesus ka noni maruku ana na
lekaˈa, ma nia ka tua ˈana ninimana na kafo
ˈilia neˈeri. Ma ana kaidaˈi neˈeri, nia bolo naˈa
faˈinia na tofongana naˈa asoa.
7-8 Ma na fafarongo nia ki, kira ka leka ˈi fanoa
neˈeri ˈiri kike foli fanga. Ma taˈi kini faˈasia ˈi
Samaria ka leka maˈi fasi ˈiri ka ufi kafo. Ma sa
Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈOke kwatea maˈi ta
kafo, nai kwaˈu basi kwa.”
9 Ma na kini neˈeri ka olisia ka ˈuri, “Se kwala
araˈi kwa, ˈaeˈo na ngwae Jiu, ma nau na kini ˈi
Samaria. Faˈuta neˈe ˈoko gani nau ˈuana kafo
fuana kwaˈunga?” Nia fata ˈunaˈeri, osiˈana
neˈe ngwae Jiu ki noaˈa kira kasi kwaima faˈinia
na ngwae Samaria ki.
10 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Diˈia ˈoko
saiana na tae neˈe God kwatea, ma ˈoko saiana
sa tai neˈe ka gani ˈoe ˈuana kafo, sali ˈoko gani
nau lala ˈamu, ma nau ku kwatea na kafo ana
mauriˈa fuamu.”
11 Ma na kini neˈeri ka fata ˈuri fuana, “Kwala
araˈi kwa, noaˈa ˈamu ta ru ni ufilana kafo, ma
na kilu kafo neˈe bore ka koso ka ˈato liu logo.
ˈOke baˈa dao mo toˈona na kafo ana mauriˈa
neˈana ˈi faˈi kwa?
12 Na koˈo kia sa Jakob neˈe nia kwatea na mae
kafo ˈilia neˈe fuaka. Ma nia, faˈinia na ngela nia
ki, ma na ru ˈaeˈaela sareˈe nia ki, kira kwaˈu

logo ana na maˈe kafo ˈilia neˈe. ˈUri ma ˈoko
fia fasi neˈe ˈoko talingaˈi ka liufia sa Jakob kwa?
Nama faˈuta?”
13 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Sa tai neˈe
nia kwaˈufia na kafo neˈe, nia saiana ke baˈa
silikwaˈu laˈu.
14 Bore ma sa tai bore ˈana neˈe ka kwaˈufia
na kafo neˈe nau ku kwatea, noaˈa nia kasi
silikwaˈu laˈu. Ma na kafo neˈe nau ku kwatea
fuana ka alu naˈa na maˈe busu neˈe ka kwatea
na mauriˈa firi fuana.”
15 Ma na kini neˈe ka fata ˈuri, “Kwala araˈi
kwa, ˈoke kwatea naˈa kafo neˈana fuaku, fasi
ˈiri noaˈa naisi silikwaˈu laˈu, ma ka noaˈa nau
kusi leka laˈu maˈi ˈi neˈe fuana ngali kafoˈa.”
16 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈOe leka,
ˈoko saea maˈi na araˈi ˈoe, ma moro ka oli maˈi
ˈi neˈe.”
17 Ma na kini neˈe ka olisia ka ˈuri, “Noaˈa nau
kusi toˈo ana ta araˈi.”
Sa Jesus ka fata ˈuri, “ˈOko fata mamana ana
kaidaˈi neˈe ˈoko saea noaˈa ˈoe kosi toˈo ana ta
araˈi.
18 Osiˈana ˈoko toˈotoˈo ana na lima araˈi ki,
ma na ngwae neˈana ˈoko tua faˈinia ana kaidaˈi
neˈe, niaˈa noaˈa laˈu na araˈi mamana ˈoe. Na
ru mamana neˈana ˈoko saea fuaku.”
19 Ma na kini neˈe ka olisia ka ˈuri, “Kwala
araˈi kwa, nau ku saiana ˈaeˈo ta profet.
20 Na koˈo kami ki ˈi Samaria, kira foˈosia God
ˈi gwauna faˈi ua neˈe. Ma kamu na ngwae ˈi Jiu
ki, kamu saea kula fuana foˈosilana God neˈe ˈi
Jerusalem naˈa. ˈUri ma ˈi faˈi ana ro kula neˈe
ki neˈe mamana kwa?”

21 Ma sa Jesus ka fata fuana ka ˈuri, “Kwala
kini neˈe ˈae, ˈoke faˈamamana nau, na kaidaˈi
ke baˈa dao maˈi fuana na ngwae ki neˈe noaˈa
kira kasi foˈosia naˈa na Maˈa ˈi gwauna faˈi ua
neˈe nama ˈi Jerusalem bore.
22 Kamuˈa na ngwae ˈi Samaria ki, kamu kina
goˈo ˈamuˈa sa tai neˈe kamu foˈosia. Bore ma
kamiˈa na ngwae ˈi Jiu ki, kami saiana sa tai neˈe
kami foˈosia, ma kami saiana faˈataloˈa sulia na
tala neˈe God faˈamauria ngwae ki.
23-24 Bore ma ta kaidaˈi ke baˈa dao maˈi,
ma nia talaˈae naˈa, kaidaˈi na Anoˈi ru ke
faˈataˈinia Mamanaˈanga God, nia kwate ka
talangwaraˈu ˈiri ngwae ki kike foˈosia God ana
kula ki taˈifau. God neˈe na Anoˈi ru, ma na
ngwae ki neˈe kike foˈosia, kira ke futa faolu
nama ˈani na Anoˈi ru ana Mamanaˈanga. Na
ngwae ˈunaˈeri ki neˈe saiana kike foˈosia na
Maˈa.”
25 Ma na kini neˈeri ka fata ˈuri fuana, “Nau ku
saiana na ngwae neˈe God nia filia neˈe kira saea
ˈani na Christ ke baˈa dao maˈi. Ma ana kaidaˈi
neˈe nia ke dao maˈi, nia ke baˈa faˈarongo kia
ˈani na ru ki taˈifau.”
26 Sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Nauˈa niniˈa
naˈa.”
27 Ma ana kaidaˈi neˈeri, na fafarongo nia ki
kira ka dao naˈa maˈi, ma kira ka ˈarefo liu,
osiˈana kira lisia sa Jesus nia alaˈa ˈana faˈinia
na kini neˈe. Bore ma noaˈa ta ngwae adulu
kasi saefiloa goˈo na kini neˈe, “Na tae neˈe ˈoko
oga?” Ma noaˈa kira kasi saefiloa goˈo sa Jesus,
“Faˈuta neˈe ˈoko alaˈa faˈinia na kini neˈe?”

28 Ma na kini baera ka fai danga naˈa ˈani na
ru ni ngali kafoˈa nia, ma ka oli ˈi fanoa, ma ka
fata ˈuri fuana na ngwae ki ˈi neˈeri.
29 “Muke leka maˈi, ˈiri muka lisia ˈaumulu na
taˈi ngwae neˈe nia faˈarongo nau ˈani na ru ki
taˈifau neˈe nau ku sasiˈi. Sali niaˈa na ngwae
ba God filia taka niniˈa?”
30 Ma kika faˈasia na maˈe fanoa baera, ma
kira ka leka maˈi siana sa Jesus.

31 Ma ana kaidaˈi neˈeri, na fafarongo nia
ki kika saefiloa sa Jesus kira ka ˈuri, “Ngwae
faˈamanata ˈae, ˈania basi ta fanga kwa!”

32 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Nau ku toˈo
ana na fanga ni ˈanilana nau neˈe kamu kina.”

33 Ma na fafarongo nia ki, kira ka saefilo kira
kwailiu kira ka ˈuri, “Sali ta ngwae ngali fanga
maˈi fuana taka niniˈa?”

34 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Na fanga nau
naˈa neˈe roˈongaˈa sulia na fatalana God neˈe
nia kwate nau maˈi, ma na faˈasuilana na raoˈa
nia ki neˈe nia kwatea fuaku fuana sasilana.
35 Aia, ma kamu toˈo ana na taˈi tarifulaˈanga
ba nia ˈuri, ‘Fai madamo ki laˈu, sui mala na
unuˈi loi ruˈanga.’ Ma nau ku saea fuamuˈa,
muke lisia basi na ngwae ki neˈe kira leka maˈi.
Kira ka diˈia na oˈola neˈe nia maua naˈa, ma ka
kwaimasi naˈa fuana loilana.
36 God ke kwaiara nama na ngwae neˈe nia
loiru saena oˈola. Ma nia ka fikua naˈa na alu
ruˈa ˈuana na mauriˈa firi, fasi ˈiri na ngwae
neˈe nia fasi ru, ma na ngwae neˈe ka loi ru, kera
ka saeleˈa taˈifau.

37 Ma na tarifulaˈanga ka mamana ana neˈe
nia fata ˈuri, ‘Taˈi ngwae nia fasi ru, ma ta ngwae
ka loia.’
38 Nau ku baˈe kamu fuana na loilana ru
ki saena oˈola neˈe noaˈa kamu kasi rao ana.
Osiˈana ti ngwae lala neˈe kira rao ana ma kamu
ka ngali sakongaˈi naˈa ana leˈalana raolada.”

39 Ma na ngwae ˈoro ki ˈi saena na fanoa
neˈe ana na abaˈi kula neˈe ˈi Samaria, kira
faˈamamana ana sa Jesus, osiˈana na kini neˈe
nia saea, “Nia faˈarongo nau ˈani ru ki taˈifau
neˈe nau ku sasiˈi.”
40 Ma ana kaidaˈi kira ka leka maˈi siana sa
Jesus, kira ka ˈengoa fasi ˈiri nia ka tua laˈu ˈana
faˈinida. Ma sa Jesus ka tua laˈu ˈi neˈeri sulia
ro asoa ki.
41 Ma na ngwae ˈoro ki laˈu neˈe kira ka
faˈamamana, osiˈana na faˈarongoˈanga sa Jesus
ki.
42 Ma kira ka saea fuana na kini neˈe ma kira
ka ˈuri, “Kami faˈamamana naˈa neˈeriˈa, ma
noaˈa laˈu sulia na ru ba ˈoko saeˈe fuamiˈa
ki, bore ma duˈungana lala neˈe kami tala
rongoa ˈamiˈa na fatalana logo. Ma mika saiana
neˈe niaˈa mamana naˈa neˈe Ngwae Faˈamauri
mamana fuana ngwae ki taˈifau.”

43 Buri ˈana sa Jesus faˈinia fafarongo nia ki
kira tua ana maˈe fanoa neˈe sulia ro asoa ki sui,
kira ka fiˈi leka ˈuana ˈi Galili.
44 Sa Jesus ˈana talana neˈe nia fata ˈuri, “Na
ngwae ki noaˈa kira kasi fuˈusi doe goˈo ana ta
profet saena fanoa nia ˈana talana.”
45 Ma kaidaˈi sa Jesus ka oli maˈi ˈuana ˈi Galili,
na ngwae neˈeri ki kira kwalo nia, sulia kira leka

logo ˈi Jerusalem ana Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa, ma kira ka lisia na ru neˈe sa Jesus nia fuliˈi ˈi neˈeri ki.

Sa Jesus nia gura na ngela taˈi ngwae ˈinotoˈa

46 Sui sa Jesus ka oli laˈu ˈuana ˈi Kena na fanoa ˈi Galili, na kula ba nia rokisia na kafo ka alu naˈa na waen. Ma ana kaidaˈi nia tua ˈana ˈi neˈeri, na ˈalako taˈi ngwae ˈinotoˈa faˈasia ˈi Kapaneam, nia mataˈi ka doe liu.
47 Ma ana kaidaˈi ngwae neˈe rongoa sa Jesus nia leka naˈa faˈasia ˈi Judea ma ka oli laˈu maˈi ˈuana ˈi Galili, nia ka leka maˈi siana sa Jesus, ˈiri ka ˈengo nia fuana lekaˈa faˈinia ˈuana ˈi Kapaneam, ˈiri ke gura na ˈalako nia, osiˈana nia mataˈi ka karangi mae naˈa.
48 Buri ˈana ngwae neˈe fata ˈunaˈeri ka sui, sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Kamu oga goˈo ˈamuˈa lisilana ru ni faˈanadaˈa ki ma na ru ni ˈarefoˈanga ˈani ki, sui mala kamu fiˈi faˈamamana aku.”
49 Sui bore ˈana sa Jesus ka fata ˈunaˈeri, na ngwae neˈe nia inaˈu goˈo ˈana ana fuana alaˈanga ˈuri fuana sa Jesus, “Aofia kwa, ˈoke leka basi maˈi faˈi nau, ˈasu ˈubani na ngela nau kata mae.”
50 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈOke oli ˈamu, na ˈalako ˈoe nia ˈakwa naˈa.”

Ma na ngwae neˈe ka leka, osiˈana nia faˈamamana ana na fatalana sa Jesus.
51 Ma kaidaˈi nia ka leka kwau ˈana sulia tala, na ngwae rao nia ki, kira ka lalili maˈi fuana faˈarongolana, ma kira ka fata ˈuri, “Kwala araˈi

ˈae, na ngela ba ˈoe, nia ˈakwa naˈa, ma ka mauri naˈa!”

52 Ma na ngwae ˈinotoˈa neˈeri ka saefiloda,
“Agi asoa tae neˈe na ˈalako nau nia ˈakwa ana?”

Ma kira olisia kika fata ˈuri, “Na ˈakoˈakoˈanga
sui faˈasia ˈi roˈoki ana etana kadi sina ˈi asoa.”
53 Ma na maˈa ngela neˈe ka saiana agi asoa ba
sa Jesus saea naˈa na alaˈanga ba kiri neˈeriˈa.
Ma ˈi buri ˈana ru neˈe, na ngwae ˈinotoˈa neˈe
faˈinia na ngwae ki taˈifau saena luma nia, kira
ka faˈamamana ana sa Jesus.

54 Ma ru neˈeri na ruana ru faˈanadaˈa neˈe sa
Jesus ka fulia ana kaidaˈi nia oli maˈi faˈasia ˈi
Judea ˈuana ˈi Galili.

5

Sa Jesus gura taˈi ngwae ana Sabat asoa ana mamaloˈanga

1 ˈI buri ˈana ru neˈeri ki, sa Jesus ka leka
ˈuana ˈi Jerusalem, ana taˈi fafanga Jiu ki.

2 ˈI Jerusalem, taˈi namo kafo nia teo karangia
na kula neˈe kira saea ˈani maˈe taˈelo ana
sipsip. Aia, ma ˈani alaˈanga ngwae Jiu, kira
saea na namo neˈeri ˈani ˈi Betsaeda. Ma na lima
taofa keta ki neˈe kira teo ˈi ninimana na gwaˈi
namo neˈeri.

3-4 Ngwae ˈoro liu ki neˈe kira teo saena
taofa neˈeri ki. Ngwae neˈe kira mataˈi ˈani

kwalukaela mataˈinga matamata ki kwailiu: ngwae maada ka rodo, ngwae nonida taˈu ki, ma ngwae limada ma na ˈaeda ka mae ki logo.*
5 Ma taˈi ngwae ka teo faˈi kira ˈi neˈeri, nia mataˈi naˈa sulia uulu akwala ma kwalu faˈi ngali ki.
6 Ma sa Jesus ka lisia nia teo goˈo ˈana ana kula neˈeri, ma nia ka saiana neˈe nia mataˈi ka tau liu naˈa, ma nia ka saefiloa na ngwae neˈeri ka ˈuri, "ˈUri ma ˈoko oga ˈoke ˈakwa?"
7 Ma na ngwae mataˈi neˈeri ka olisia sa Jesus ka ˈuri, "Araˈi kwa, noaˈa ta ngwae fuana neˈe ka ngali nau kwau ˈuana saena namo, ana kaidaˈi neˈe kafo ka salongwetengwete. Ana kaidaˈi ki taˈifau, kaidaˈi nau ku sasi faˈinia lekaˈa saena kafo neˈe, ta ngwae leka naˈa ˈana ˈi naˈo faˈasi nau."
8 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, "Tataˈe, ˈoko ngalia naˈa ˈifitaˈi ˈoe, ma ˈoko leka naˈa ˈamu."
9 Ma ana kaidaˈi neˈeri nama goˈo, na ngwae neˈeri ka leˈa naˈa, ma nia ka tataˈe, ma ka ngalia naˈa ˈifitaˈi nia, ma ka leka naˈa ˈana.
Ma na asoa neˈeri na Sabat asoa ana mamaloˈanga.
10 Nia neˈe na ngwae faˈinaˈonaˈo Jiu ki, kira ka fata ˈuri fuana ngwae neˈe nia ˈakwa naˈa, "Taˈena na asoa Sabat, ma ka abu liu ana taki kia ki fuana ˈoko ngalia na ˈifitaˈi ˈoe."

---

* **5:3-4** 3b-4. Ti kerekereˈa ˈua kira ˈadoa verse neˈe, "Ti ngwae kira masia ana kaidaˈi toˈoa ki kafo ka etangia saolaˈanga, 4 osiˈana kira fia goˈo neˈe na taˈi ˈainsel God koso maˈi ma ka salonga na kafo neˈeri. Ma sa tai neˈe eta koso saena kafo burina neˈe nia salongwetengwete nia ke ˈakwa, sui bore ˈana ta mataˈinga tae neˈe nia toˈo ana."

11 Ngwae neˈeri ka fata ˈuri fuada, “Na ngwae
neˈe nia gura nau neˈe nia saea nau ku ngalia
ˈifitaˈi nau, ma nau ku fali.”
12 Ma kira ka saefiloa laˈu kira ka ˈuri, “Ngwae
tae neˈe saea ˈoko sasia na ru neˈana kwa?”
13 Bore ma na ngwae neˈe ka kina logo ˈana sa
Jesus, osiˈana na ngwae ˈoro liu ki neˈe kira tua
ana kula neˈeri. Ma sa Jesus ka leka naˈa ˈana ˈi
safitada.
14 Ma ˈi buri ˈana naˈa, sa Jesus ka fiˈi dao
toˈona saena Luma Abu God, ma ka fata ˈuri
fuana, “ˈOke fafarongo basi, ana kaidaˈi neˈe,
ˈoko leˈa naˈa. Ma ˈoko kakari alifaˈi faˈasia
abula taˈangaˈa ˈoe ki, ˈasu ˈubani ta ru taˈa liu
kata fiˈi saungi ˈoe laˈu ˈi buri. Sulia ru neˈeri
ke baˈa taˈa ka tasa liufia ru neˈe eta saungiˈo ˈi
naˈo.”
15 Ana kaidaˈi ngwae neˈe nia ka ruˈu naˈa ˈi
maa faˈasia na Luma Abu God, nia ka leka siana
ngwae faˈinaˈonaˈo Jiu ki, ma ka fata ˈuri fuada,
“Sa Jesus ba nia gura nau, ma nau ku ˈakwa
laˈu.”
16 Ma ana kaidaˈi neˈeri, kira ka talaˈae naˈa
ana malimaeˈanga ana sa Jesus, osiˈana nia gura
na ngwae neˈe ana Sabat asoa ana mamaloˈanga.
17 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Diˈia nama
neˈe Maˈa nau nia rao sulia asoa ki, nauˈa bore
nau ku rao logo.”
18 Aia, ma osiˈana na alaˈanga neˈeri ki, nia
sasia ngwae faˈinaˈonaˈo Jiu ki neˈe manatada
ka ngasingasiˈa liu fuana kike saungia sa Jesus
ka mae. Kira ka oga saungilana, osiˈana nia kasi
manata doe ana falafala ki sulia na Sabat, ma
osiˈana logo neˈe nia saea God naˈa neˈe Maˈa

nia. Ma osiˈana neˈe nia ka ˈunaˈeri, nia ka faˈataˈinia fasi nia ka bolo faˈinia God.

19 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Ru mamana
nau ku saea fuamuˈa. Nauˈa, na Ngela God, ka
ˈafitaˈi nau ku sasia ta ru talaku. Nau ku saiana
nau ku sasia goˈo ˈaku ru neˈe nau ku lisia ana
Maˈa nau nia sasiˈi. Ma tae neˈe Maˈa nau ka
sasiˈi, nia logo neˈe nau ku sasiˈi.

20 Osiˈana Maˈa nau nia alafe fuaku, ma nia
ka faˈataˈinia fuaku na ru ki taˈifau neˈe nia ka
sasiˈi. Ma nia ke baˈa faˈataˈinia logo fuaku na
raoˈa doe ki laˈu neˈe liufia mala guralana na
ngwae neˈe, ma muke ˈarefo liu ana ru niniˈa
nau ku sasiˈi.

21 Maˈa nau nia saiana ka taˈea ngwae mae ki
ma ka faˈamaurida. Ma ru ˈunaˈeri logo neˈe
nauˈa na Ngela nia, nai baˈa sasia logo. Nau ku
kwatea mauriˈa logo fuana sa tai faˈida neˈe nau
ku filida.

22 Maˈa nau taˈifilia noaˈa kasi matalangaˈinia
ta ngwae, osiˈana nia kwatea naˈa na ma-
manaˈanga fuana kwai matalangaˈinga fuana na
Ngela nia.

23 Nia kwatea ru neˈe fuaku fasi ˈiri na ngwae
ki taˈifau kira ka fuˈusi doe aku, diˈia logo neˈe
kira fuˈusi doe ana na Maˈa nau. Ma sa tai neˈe
noaˈa kasi fuˈusi doe ana nauˈa, nia noaˈa kasi
fuˈusi doe logo ana Maˈa nau neˈe nia asungaˈi
nau maˈi.

24 “Ru mamana nau ku saea fuamuˈa. Diˈia
sa tai neˈe nia rongoa na fatalaku, ma ka
faˈamamana ana God neˈe nia asungaˈi nau
maˈi, nia ka toˈo ana mauriˈa firi. Noaˈa naisi
matalangaˈinia naˈa. Ma nia daofaˈi liu naˈa

faˈasia maeˈa, ma ka ruˈu naˈa saena mauriˈa
mamana.
25 Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, kaidaˈi ke
baˈa dao maˈi, ma nia ka dao naˈa maˈi, fuana
sa tai neˈe kira mae naˈa ki, kira ke rongo nau,
na Ngela God. Ma sa tai neˈe kira roˈosuli nau,
kira ke baˈa mauri.
26 Ka diˈia na Maˈa neˈe na gwalona mauriˈa
mamana, ma nia kwate nauˈa, na Ngela nia, nai
baˈa diˈia logo gwalona mauriˈa mamana fuana
ngwae ki.
27 Ma nia ka kwatea naˈa mamanaˈanga fuaku,
fasi ˈiri nau ku matalangaˈinia na ngwae ki,
duˈungana neˈe nauˈa na Ngela Ngwae.
28 Noaˈa kamu kasi ˈarefo ana ru neˈe, kaidaˈi
ke baˈa dao maˈi fuana ngwae neˈe kira mae
naˈa ki, kira ke baˈa rongo nau,
29 ma kira ka ruˈu maˈi faˈasia na kilu gwau
kira ki, fasi ˈiri sa tai neˈe kira sasia ru leˈa
ki, kira ka tataˈe maˈi, ma kira ka mauriˈa firi.
Ma sa tai neˈe kira sasia ru taˈa ki, kira ka
tataˈe maˈi, ma kira ke baˈa tua saena na kwai
matalangaˈinga firi.
30 Noaˈa nau kusi sasia ta ru sulia manataku
talaku. Nau ku saiana nau ku matalangaˈinia
ngwae sulia tae neˈe nau ku rongoa God nia saea
fuaku. Na kwai matalangaˈi ˈanga nau nia saga
taˈifau, osiˈana God baˈe nau maˈi, ma nau ku
sasi sulia na tae ki neˈe nia oga, ma noaˈa nau
kusi sasi sulia na kwaiogaiˈanga nau talaku.
31 “Diˈia nau ku faˈarongo ˈania ru suli nauˈa
talaku, noaˈa ta ngwae kasi faˈamamana goˈo
ana faˈarongoˈanga nau.
32 Bore ma taˈi ngwae neˈe nia tua goˈo ˈana,

nia lala neˈe ka faˈarongo ˈani tae neˈe nia
saiana suli nau. Ma nau ku saiana tae neˈe nia
faˈarongo ˈani suli nau nia mamana taˈifau.
33 Aia, ma kaumulu ba kwatea kwau ngwae
kamu ki siana sa John, ma nia faˈarongo kamu
ˈani ru mamana suli nau.
34 Noaˈa naisi riri goˈo ana ta ngwae neˈe ka
fata faˈamamana leˈa suli nau, sui bore ˈana nau
ku fata sulia fata faˈamamana ˈanga sa John ˈiri
ka ˈafi kamu ˈuana mauriˈa faolu.
35 Ma sa John ka usulia ta faˈi unu neˈe sina
leˈa. Aia, ma sulia kaidaˈi tiˈitiˈi, kamu ka
saeleˈa sulia tae ki neˈe nia saeˈe.
36 Bore ma nau ku toˈo logo ana ru fuana
fata faˈamamana ˈanga suli nau neˈe talingaˈi
ka liufia sa John: na faˈamanata ˈanga nau ki
faˈinia na faˈanadaˈa neˈe nau ku fuliˈi ki. Ma
na ru neˈeri ki naˈa neˈe na raoˈa neˈe nau ku
sasiˈi sulia na Maˈa neˈe nia kwateˈe fuaku nau
ku sasiˈi. Na raoˈa neˈe nau ki faˈamamana neˈe
Maˈa nau neˈe asungaˈi nau maˈi.
37 Ma na Maˈa ˈana talana logo neˈe fata
faˈamamana ˈani nau. Noaˈa kamu ˈiri rongoa
lingana, nama noaˈa kamu ˈiri lisia maana,
38 ma noaˈa kamu kasi kwaloa goˈo fatalana
saena maurilamuˈa, osiˈana neˈe noaˈa kamu
ˈiri faˈamamana nau neˈe nia asungaˈi nau maˈi.
39 Kamu ˈidufaˈi toˈomani na Kerekereˈa Abu
ki, osiˈana neˈe kamu fia fasi kamu ke baˈa toˈo
ana na mauriˈa firi sulia. Ma na Kerekereˈa Abu
neˈeri ki nia faˈataˈinia ru mamana ki taˈifau
suli nau.
40 ˈIu ka ˈunaˈeri bore ˈana, noaˈa kamu
kasi oga goˈo lekaˈa maˈi siaku fuana nau ku
faˈamauri kamu.

41 “Ma nauˈa neˈe, noaˈa nau kusi lulu ˈuana
ta ngwae fuana ka fuˈusi doe aku.
42 Bore ma nau ku sai amuˈa neˈe noaˈa kamu
kasi toˈo goˈo ana ta alafeˈanga fuana God.
43 Nau ku leka maˈi faˈinia na mamana ˈanga
Maˈa nau, bore ma noaˈa kamu kasi kwalo nau
goˈo. Aia, ma diˈia ta ngwae nia leka maˈi ˈana
faˈinia mamana ˈanga nia talana, kamu ka kwalo
saesaeleˈa ana.
44 Nia ˈunaˈeri osiˈana neˈe kamu oga na
ngwae ki kira ka tango kamu. Bore ma noaˈa
kamu kasi oga goˈo na sasilana ru leˈa ki fasi
ˈiri God ka tango kamu. Ma diˈia nia ˈunaˈeri,
nia ˈafitaˈi liu naˈa fuana kamu ka faˈamamana
nau.
45 Noaˈa laˈu nauˈa neˈe nai giosi kamu ˈi
naˈona Maˈa nau. Sa Moses ba nia keresia na
taki ki neˈe kamu faˈamamana ana, niaˈa lala
neˈe ke baˈa giosi kamu.
46 Diˈia kamu faˈamamana ana sa Moses naˈa,
fuila kamu ke faˈamamana nau logo, osiˈana nia
ba kerekere maˈi sulia nauˈa.
47 Aia, ma osiˈana noaˈa kamu kasi
faˈamamana ana tae neˈe sa Moses nia
keresia suli nau, nia ˈafitaˈi liu fuamuˈa muke
faˈamamana ana tae ki neˈe nau ku saea
fuamuˈa.”

6

Sa Jesus sarea na lima toˈoni ngwae ki
(Matthew 14:13-21; Mark 6:30-44; Luke 9:10-17)

1 Ma ˈi buri, sa Jesus ka toˈofolo ana na ˈosi ˈi
Galili neˈe kira saea laˈu ˈani ˈosi ˈi Taebirias.

2 Ma taˈi fikuˈa doe ka leka ˈi burina, osiˈana
kira lisia na ru faˈanadaˈa ki neˈe nia sasiˈi ˈani
na guralana na ngwae mataˈi ki.
3 Ma sa Jesus ka raˈe ˈi gwauna taˈi kula neˈe
fane, ma ka tua ˈi ano faˈinia na fafarongo nia
ki.
4 Ana kaidaˈi neˈeri, na Fangaˈa ana na Daofaˈi
Liuˈa na Jiu ki nia karangi naˈa.
5 Sa Jesus ka lia kali nia, ma ka lisia na fikuˈa
doe liu kira dao maˈi siana, ma ka fata ˈuri fuana
sa Filip, “ˈI faˈi neˈe kulu ke folia ta fanga neˈe
ke bolo fuana kulu ka sarea ˈani na ngwae neˈe
ki taˈifau?”
6 Nia ka fata ˈuri ˈani na ru neˈe fasi ˈiri ka
ilitoˈona sa Filip, ˈunaˈeri bore ˈana nia ka sai
naˈa ana ru neˈe nia ke baˈa sasia.
7 Ma sa Filip ka olisia ka ˈuri, “Ta ro talangaˈi
mani* bore kasi bolo goˈo faˈinia na folilana na
fanga fasi ˈiri diˈia kira ka fanga tiˈitiˈi bore ˈada
ana.”
8 Ma taˈi ngwae ana fafarongo nia ki sa
Andrew, na ngwaefuta sa Simon Peter, nia ka
fata ˈuri,
9 “Taˈi ngela ngwane nia ˈi neˈe, ma nia toˈo
goˈo ana kala lima afu beret ki faˈinia ro gwaˈi
iˈa ki. Bore ma nia ˈafitaˈi ka bolo faˈinia na
ngwae ˈoro neˈe ki.”
10 Ma sa Jesus ka saea fuada ka ˈuri, “Kamu ke
saea fuana na ngwae ki, kira ka tua ˈi ano.” ˈI
neˈeri na karasi nia ˈoro liu ana. Ma na ngwae
ki taˈifau kira ka tua ˈi ano, ma nia bolo faˈinia
na lima toˈoni ngwane ki.

---

* **6:7** ro talangaˈi mani Na ˈorolana mani neˈe nia bolo faˈinia folifoliˈa taˈi ngwae fuana kwalu madamo ki.

11 Ma sa Jesus ka ngalia afu beret neˈeri ki, ma
ka baˈatafea God, ma ka daroˈia fuana na ngwae
ki neˈe kira tua ˈi neˈeri. Ma nia ka sasi ˈunaˈeri
logo ana gwaˈi iˈa neˈeri ki. Ma kira taˈifau, kira
ngali ka bolo faˈinia neˈe kira oga taˈifau.
12 Ma kaidaˈi kira abusu naˈa, nia ka fata ˈuri
fuana na fafarongo nia ki, “Muke gonia naˈa
ngisingisina fanga neˈe ore, fasi ˈiri noaˈa kulu
kasi faˈali ta ru.”
13 Ma kira ka goni taˈifau ana, ma kira ka
faˈafungua taˈi akwala ma ro kokofi ki ˈani na
ngisingisina fanga neˈe ore ana na lima afu beret
ba kira ˈaniˈi ki.
14 Ma ana kaidaˈi neˈe ngwae ki kira lisia ru
faˈanadaˈa neˈe sa Jesus nia sasia, kira ka fata
ˈuri, “Na profet ba nia ke baˈa dao maˈi saena
na magalia, mamana naˈa niniˈa!”
15 Ma sa Jesus ka leka naˈa kwau ˈana faˈasi
kira ˈuana na kula neˈe fane taˈifilia, osiˈana
nia ka saiana kira karangi leka naˈa maˈi fuana
suˈungaˈilana fasi ˈiri nia ka uu taˈi ngwae
tatalafaˈa fuada.

Sa Jesus leka fafona ˈosi ˈi Galili
(Matthew 14:22-33; Mark 6:45-52)

16 Ma ˈi saˈulafi ana kaidaˈi na sina karangi ka
suu naˈa, na fafarongo nia ki kira ka koso naˈa
ˈada ninimani ˈosi neˈeri.
17 Ma na rodo ka rodo naˈa maˈi. Sa Jesus
noaˈa kasi dao ˈua siada. Ma kira ka taˈelia
saena taˈi gwaˈi baru, ma kira ka toˈo folo ana
ˈosi neˈeri ˈuana na maˈe fanoa kira saea ˈani ˈi
Kapaneam.
18 Ma ka dao ana kaidaˈi neˈeri neˈe iru ka dao
maˈi, ma na nafo ka magara liu.

19 Ma ana kaidaˈi kira faluta ka dao ana
fulingana ta uulu nama ta fai agi asi,† kira lia
kwau, ma kira ka lisia sa Jesus nia leka maˈi
fafona ˈosi, ma ka leka karangia naˈa maˈi na
gwaˈi baru. Ma na fafarongo nia ki kira ka fai
araarai.
20 Ma sa Jesus ka fata ˈuri kwau fuada, “Noaˈa
kamu kasi maˈu! Nau goˈo niniˈa!”
21 Ma ˈi buri ˈana na ru neˈe, nia ka raˈe faˈi
kira saena baru, ma kira ka saeleˈa liu. Ma ˈasu
bore ma, kira ka dao naˈa ana maˈe fanoa neˈe
kira leka ˈuana.
22-23 Ma kaidaˈi nia dangi faolu naˈa maˈi, na
ngwae ˈoro neˈe kira tua ˈua ana bali ˈosi loˈoko,
kira lulu ˈuana sa Jesus ana kula ba sa Jesus
baˈatafea God fafia na fanga ba kiri, ma ka fiˈi
kwatea fuana ngwae ˈoro baera ki. Ma kira ka
lia saiana taˈi gwaˈi baru goˈo ˈana neˈe teo ˈi
neˈeri. Ma kira ka sai logo ana neˈe sa Jesus
noaˈa kasi leka goˈo faˈinia na fafarongo nia ki
saena na gwaˈi baru neˈeri. Ma kira ka sai logo
ana neˈe fafarongo ki kira leka goˈo taˈifilida. Ma
ti gwaˈi baru dao maˈi faˈasia ˈi Taebirias, kira
leka maˈi, kira ka olo ˈi neˈeri.
24 Ma ana kaidaˈi neˈe fikuˈa neˈeri kasi lisia
naˈa sa Jesus ma na fafarongo nia ki, kira taˈelia
na gwaˈi baru ki, kira ka leka, kira ka lulu ˈuana
sa Jesus ˈi Kapaneam.

Sa Jesus nia na beret ana mauriˈa

25 Ma kaidaˈi kira dao toˈona bali ˈosi neˈeri,
kira ka saefilo ˈuri ana, “Ngwae faˈamanata kwa,

† **6:19** 5 nama 6 kilomita

kaidaˈi tae goˈo neˈe ˈoko leka logo maˈi ˈi neˈe kwa?”
26 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, kaumulu lulu ˈuaku, osiˈana neˈe kamu ˈania afu beret baera ki ma muka abusu, ma ka noaˈa laˈu duˈungana neˈe kamu malingaˈinia na fadalana na ru faˈanadaˈa ba nau ku sasiˈi ki.
27 Noaˈa kamu kasi rao ulafu laˈu ˈuana na fanga neˈe ke baˈa funu goˈo ˈana. Muke rao lala ˈuana na fanga neˈe ka kwatea mauriˈa firi fuamuˈa. Nauˈa, na Ngela Ngwae neˈe, nai baˈa kwatea fuamuˈa na fanga ana mauriˈa firi neˈeri, osiˈana God na Maˈa nia faˈataˈinia neˈe niaˈa naˈa neˈe asungaˈi nau maˈi.”
28 Ta neˈe na ngwae ki kira ka saefilo nia kika ˈuri, “Na tae neˈe mike sasia fasi ˈiri kami ka sasia na raoˈa neˈe God nia oga fuaimili?”
29 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Na kwaio-gaiˈanga God nia ˈuri: Muke faˈamamana ana na ngwae neˈe nia kwatea maˈi.”
30 Ma kira ka saefilo laˈu ˈuri ana, “Ta ru faˈanadaˈa faˈuta neˈe ˈoke baˈa fulia, fasi ˈiri kami ka lisia ma kami ka faˈamamana amu? Ta tae neˈe ˈoko sasia?
31 Na koˈo kia ki kira ˈania na beret ba kira saea ˈani ‘mana’ ˈi saena na abaˈi kula kwasi, diˈia ba kira keresia naˈa ˈuri, ‘Sa Moses nia kwatea na beret faˈasia ˈi langi fuada fuana ˈanilana.’ ”
32 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, sa Moses noaˈa laˈu ba kwatea na beret faˈasia ˈi langi fuamuˈa. Na Maˈa nau lala neˈe kwatea na beret mamana faˈasia ˈi langi fuamuˈa.

33 Na beret mamana neˈe God nia kwatea, nia
na ngwae neˈe ka koso maˈi faˈasia ˈi langi, ma
ka kwatea na mauriˈa fuana na ngwae ki taˈifau
saena na magalia.”

34 Ma kira ka fata ˈuri fuana, “Kwala araˈi kwa,
toˈo ˈi taˈena ka oli ˈalaˈa, ˈoke kwatea naˈa
beret neˈe fuamiˈa.”

35 Sui sa Jesus ka fata ˈuri, “Nau naˈa neˈe beret
ana mauriˈa. Ma sa tai bore ˈana neˈe ka leka
maˈi siaku, nia ˈafitaˈi ka fiolo laˈu. Ma sa tai
bore ˈana neˈe ka faˈamamana nau, nia ˈafitaˈi
ka silikwaˈu laˈu.

36 ˈIu, ma nau ku saea fuamuˈa ka sui naˈa, sui
bore ˈana neˈe muka lisi nau, noaˈa kamu kasi
faˈamamana nau.

37 Ngwae ki taˈifau goˈo neˈe Maˈa nau nia
kwateda fuaku, kira ke baˈa leka taˈifau goˈo
maˈi siaku. Ma sui bore ˈana sa tai neˈe nia oga
lekaˈa maˈi siaku, noaˈa nau kusi ˈaila ˈania.

38 Nia ˈunaˈeri, osiˈana nau ku koso maˈi
faˈasia ˈi langi, ka noaˈa laˈu fuana sasilana ru
sulia kwaiogaiˈanga nau ki talaku. Nau ku leka
maˈi fuana sasilana lala ru neˈe God asungaˈi
nau maˈi neˈe nia oga.

39 Tae neˈe God nia oga neˈe nau ku dau sulia
na ngwae ki taˈifau neˈe nia kwateda fuaku, ma
taˈi ai bore kasi noˈana, fasi ˈiri ana asoa ˈisi nau
ku fiˈi taˈeda ˈuana na mauriˈa firi.

40 God na Maˈa nau nia oga sa tai faˈida neˈe
kira lia saiaku, ma kira ka faˈamamana nau, kira
ka mauri firi. Ma nai baˈa taˈeda ˈuana mauriˈa
ana asoa ˈisi.”

41 Ma na ngwae ki kira ka talaˈae kika ngunun-
gunu buri naˈa ana niaˈa, duˈungana neˈe nia

fata ˈuri, “Nauˈa naˈa neˈe beret neˈe koso maˈi faˈasia ˈi langi.”
42 Ma kira ka fata ˈuri fuada kwailiu, “Na ngwae neˈe sa Jesus na ngela sa Josef goˈo niniˈa, ma kulu sai goˈo ˈakulu ana na maˈa nia, ma na teˈa nia. Ma ka faˈuta neˈe nia ka saea fasi nia koso maˈi faˈasia ˈi langi?”

43 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Muke mango faˈasia na ngunungunuˈanga ˈi safitamuˈa.
44 Maˈa nau neˈe asungaˈi nau maˈi. Ma talitoˈona goˈo na ngwae neˈe Maˈa nau talaˈida maˈi ˈuaku ki neˈe kike leka maˈi siaku. Ma nai baˈa taˈeda ˈuana na mauriˈa ana faˈi asoa ˈisi.
45 Na profet ki kira kerekere kira ka ˈuri, ‘God nia faˈamanata na ngwae ki taˈifau goˈo.’ Ma sa tai bore ˈana neˈe ka rongoa naˈa Maˈa ma ka ngalia naˈa saiˈi ruˈa faˈasi nia, kira ka leka maˈi siaku.
46 Ma noaˈa ta ngwae kasi lisia na Maˈa. Taˈifilia goˈo na ngwae neˈe ˈita maˈi faˈasia God goˈo neˈe nia lisia na Maˈa.
47 Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, sa tai neˈe nia faˈamamana ana nauˈa, nia ka mauri firi.
48 Ma nauˈa naˈa neˈe beret ana na mauriˈa.
49 Na koˈo kamu ki kira ˈania na beret ba kira saea ˈani ‘mana’ saena abaˈi kula kwasi, ma kira ka mae goˈo ˈada.
50 Bore ma na beret neˈe koso maˈi faˈasia ˈi langi, ta ngwae bore ˈana neˈe ka ˈania, ˈafitaˈi nia ka mae.
51 Ma nauˈa naˈa neˈe beret ana na mauriˈa faˈasia ˈi langi. Diˈia ta ngwae ka ˈania na beret neˈe, nia ka mauri firi. Ma na beret neˈeri naˈa neˈe fasiˈaku, neˈe nau ku kwatea fasi

ˈiri na ngwae ki saena magalia kira ka mauri
duˈungaku.”

52 Ma na ngwae ki kira ka talaˈae olisuˈusuˈu ˈi
safitada kwailiu, ma kira ka fata ˈuri, “Na ngwae
neˈe ke kwate faˈuta ana na fasiˈana fuaka fuana
ˈanilana niniˈa?”

53 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Ru mamana
nau ku saea fuamuˈa, diˈia noaˈa kamu kasi
ˈania na fasiˈaku, ma noaˈa kamu kasi kwaˈufia
na ˈabuku, nia ˈafitaˈi liu muke mauri firi.
54 Ma sa tai neˈe ka ˈania na fasiˈaku, ma ka
kwaˈufia na ˈabuku, nia ka toˈo ana na mauriˈa
firi, ma nai baˈa taˈea ana faˈi asoa ˈisi.
55 Duˈungana na fasiˈaku naˈa neˈe beret ma-
mana, ma na ˈabuku naˈa neˈe ru ni kwaˈufilana
mamana.
56 Ma sa tai neˈe ka ˈania na fasiˈaku, ma ka
kwaˈufia na ˈabuku, nia ka tua tari aku, ma nau
ku tua tari ana niaˈa.
57 God neˈe kwatea mauriˈa, nia neˈe kwatea
nau maˈi. Ma nau ku mauri logo osiˈana niaˈa.
Ka ˈunaˈeri logo sa tai neˈe ka ˈani nau, nia ka
mauri logo duˈungaku.
58 Ma nia naˈa neˈe beret neˈe koso maˈi
faˈasia ˈi langi. Ma nia noaˈa kasi diˈia laˈu na
beret ba na koˈo kia ki, kira ˈania, ma kira ka
mae naˈa. Bore ma sa tai bore ˈana neˈe ka ˈania
na beret neˈe, nia ka mauri tua tua firi.”

59 Sa Jesus ka saea na ru neˈe ki kaidaˈi nia
faˈamanata saena na luma fuana foˈongaˈa ˈi
Kapaneam.

60 Ma na fafarongo ˈoro nia ki neˈe kira rongoa
na ru neˈe sa Jesus nia saeˈe ki, ma kira ka fata

ˈuri, “Na faˈamanataˈanga neˈe nia ˈafitaˈi liu.
Sa tai neˈe ke baˈa faˈamamana?”
61 Ma sa Jesus ka saiana na fafarongo nia ki
kira ngunungunu buri ana duˈungana ru neˈe,
ma nia ka fata ˈuri fuada, “ˈUri ma na alaˈanga
neˈeri nia faˈali kamu?
62 Nia faˈuta diˈia neˈe kamu lisia nauˈa, na
Ngela Ngwae, nau ku oli ˈuana na kula ba nau
ku tua tua maˈi ana ˈi naˈo?
63 Na ru neˈe ka kwatea na mauriˈa neˈe na
Anoˈi ru Abu. Ma na ngasingasiˈanga ngwae, nia
ru ˈoˈo goˈo ˈana. Ma na alaˈanga neˈe nau ku
saea fuamuˈa ki neˈe kwate kamu ka toˈo ana na
Anoˈi ru Abu neˈe kwatea na mauriˈa.
64 Sui ka ˈunaˈeri bore ˈana, ti ngwae aumulu
noaˈa kasi faˈamamana goˈo.” Osiˈana ˈita ˈua
naˈa maˈi ˈi naˈo, sa Jesus ka saiana taˈifau naˈa
sa tai ada neˈe noaˈa kasi faˈamamana, ma sa tai
neˈe ke baˈa kwate nia fuana na malimae nia ki.
65 Ma nia ka fata laˈu ˈuri osiˈana neˈe ti ngwae
ada noaˈa kasi faˈamamana, “Nia ba nau ku
saea naˈa fuamuˈa neˈe noaˈa ta ngwae kasi leka
maˈi siaku, diˈia Maˈa nau noaˈa kasi ngwaluda
fuana.”
66 Ma ka ˈita ana kaidaˈi neˈeri, na fafarongo
ˈoro nia ki, kira abula matamata naˈa ˈada, ma
noaˈa kira kasi leka naˈa faˈinia.
67 Ma sa Jesus ka saefiloa na akwala ma
ro ngwae fafarongo nia ki ka ˈuri, “ˈUri ma
kaumulu oga muke leka logo faˈasi nau?”
68 Ma sa Simon Peter ka olisia ka ˈuri, “Aofia
kwa, ˈirai ma sa tai laˈu neˈe kami ke leka siana?
ˈAeˈo naˈa neˈe ˈoko toˈo ana na alaˈanga ana na
mauriˈa firi ki.

69 Ma kaimili faˈamamana, ma kami ka saiana
ˈaeˈo naˈa neˈe Ngwae Abu neˈe ˈoko leka maˈi
faˈasia God.”
70 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Nauˈa neˈe nau ku
fili kamu naˈa akwala ma ro ngwae ki. Ma sui
bore ˈana ka ˈunaˈeri, taˈi ngwae ana kamuˈa
nia diˈia na ano ˈi ru taˈa.”
71 Ana kaidaˈi sa Jesus nia fata ˈunaˈeri, nia
ka sai goˈo ˈana ana sa Judas neˈeriˈa, na ngela
sa Simon Iskariot. Sa Judas sui bore ˈana nia ta
ngwae ana akwala ma ro fafarongo nia ki, nia
neˈe ke baˈa kwatea sa Jesus fuana na malimae
nia ki.

7

Sa Jesus faˈinia na ngwaefuta nia ki

1 Ma ˈi buri ˈana naˈa ru neˈe ki, sa Jesus ka
liu kalia goˈo ˈana maˈe fanoa ˈi Galili ki, osiˈana
noaˈa nia kasi oga ˈua lekaˈa ˈuana ˈi Judea,
duˈungana na ngwae faˈinaˈonaˈo ana Jiu ki kira
oga saungilana ˈi neˈeri.
2 Ma taˈi fangaˈa Jiu ki nia karangi naˈa. Ma
na fangaˈa neˈeri kira saea ˈania na “Babala ki.”
3 Aia, na ngwaefuta sa Jesus ki, kira ka leka
maˈi siana, ma kira ka fata ˈuri fuana, “ˈOke
leka ˈuana ˈi Judea, ˈiri ˈoke faˈataˈinia laˈu ti ru
faˈanadaˈa, ˈiri na fafarongo ˈoe ki kira ka lisia.
4 Osiˈana diˈia ta ngwae nia oga na ngwae
ki kira ka rongoa na satana ma kira ka saiana,
noaˈa nia kasi sasi sofongaˈi ana ta ru. Diˈia
ˈoko sasia ru doe ˈoro ki, nia leˈa fuana neˈe ˈoe
leka ˈoko sasi tafangaˈi ana, ˈiri neˈe na magalia
taˈifau kira ka saiana.”

5 Na ngwaefuta nia ki kira fata ˈunaˈeri fuana,
osiˈana kiraˈa bore noaˈa kira kasi faˈamamana
goˈo ana niaˈa.
6 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Noaˈa nia
kasi dao ˈua ana kaidaˈi fuana nai leka. Bore
ma kamu saiana muke leka goˈo ˈamuˈa ana ta
kaidaˈi bore ˈana. Ma kaidaˈi ki taˈifau bolo goˈo
ˈana fuamuˈa.
7 Ngwae saena magalia neˈe ki noaˈa kasi toˈo
ana ta ru fuana kira ka ˈaila ˈani kamu. Bore ma
nauˈa neˈe, kira ˈaila ˈani nau, osiˈana nau ku
sae tafangaˈi ana tae ki neˈe kira sasiˈi ka taˈa.
8 Kamu ke leka ˈaumulu ana fangaˈa. ˈIu, ma
noaˈa nau kusi leka goˈo, osiˈana noaˈa nia kasi
dao ˈua ana kaidaˈi nau.”
9 Nia fata ˈunaˈeri ka sui, ma nia ka tua laˈu
ˈana ˈi Galili.

Sa Jesus leka ana fangaˈa ana Babala ki

10 ˈI buri ˈana na ai burina sa Jesus ki kira leka
naˈa ˈada ana fangaˈa doe neˈeri ˈi Jerusalem, sa
Jesus ka leka ˈi burida. Ma nia ka leka ago goˈo
ˈana, ˈasu ta ngwae kata fiˈi saiana.
11 Ma na ngwae faˈinaˈonaˈo Jiu ki, kira ka
lulu ˈuana safitana na fangaˈa neˈeri, ma kira
ka saefiloda kira ka ˈuri, “Na ngwae baera nia
naˈa ˈi faˈi?”
12 Ma ngwae ˈoro liu ki, kira ka kwaroro ago
suli nia kira ka ˈuri, “Na ngwae baera niaˈa na
ngwae leˈa.”
Ma ti ngwae kira ka saea, “Nia talaˈia ngwae
ˈoro liu ki fuana lekaˈa sulia na sokeˈa nia ki.”
13 Sui bore ˈana kira ka fata ˈunaˈeri, noaˈa ta
ngwae ada kasi alaˈa tafa goˈo ana manataˈanga

kira ki sulia sa Jesus, osiˈana kira maˈu ˈani
ngwae faˈinaˈonaˈo ana Jiu ki.

14 Na fangaˈa neˈe nia leka naˈa sulia fai asoa
ka sui naˈa mala, sa Jesus ka fiˈi ruˈu kwau
saena Luma Abu God, ma ka fiˈi talaˈae ana
faˈamanatalana na ngwae ki.
15 Ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ki, kaidaˈi kira
rongoa, kira ka ˈarefo liu ana faˈamanataˈanga
nia. Ma kira ka ˈuri, “Ngwae neˈe noaˈa kasi
saesaeˈi ru goˈo maˈi ana ta fanoa. Ma ka faˈuta
mo neˈe nia ka saiana na ru ki taˈifau?”

16 Ana kaidaˈi sa Jesus ka rongo kira, nia ka
olisi kira ka fata ˈuri, “Faˈamanataˈanga nau
noaˈa laˈu na ru nau, na ru God ˈana neˈe nia
asungaˈi nau maˈi.
17 Tai neˈe oga ka sasia na kwaiogai ˈanga God,
nia ke baˈa saiana tae neˈe nau ku faˈamanata
ˈani fuana ngwae ki, diˈia nia ka leka maˈi
faˈasia God, nama na manataˈanga nau ki goˈo
ˈaku talaku neˈe nau ku faˈarongo ˈani.
18 Diˈia ngwae ka faˈarongo goˈo ˈana ˈani ru
sulia na manataˈanga nia ki talana, nia oga goˈo
ˈana fuana ngwae ki kira ka tangoa. Bore ma
na ngwae neˈe nia oga ngwae ki kira ka tangoa
na ngwae neˈe nia asungaˈinia maˈi niaˈa neˈe
na ngwae mamana, ma noaˈa nia kasi saiana
sokeˈa.”

19 Sui sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Sa Moses ba
kwatea naˈa taki ki fuamuˈa. Ma noaˈa ta ngwae
ana kamuˈa kasi sasi goˈo sulia taki neˈeri ki. Ma
faˈuta neˈe kamu ka oga muke saungi nau nai
mae?”

20 Ma na ngwae neˈe kira fiku ana kula neˈeri,
kira ka fata ˈuri, “ˈAeˈo neˈana na ano ˈi ru
taˈa nia manu amu! Sa tai neˈe oga ke saungiˈo
kwa?”
21 Sa Jesus ka olisi kira ka ˈuri, “Nau ku gura
taˈi ngwae ana Sabat asoa ana mamaloˈanga, ma
kamu ka ˈarefo liu ana.
22-23 Ma kamu saiana sa Moses kwatea taˈi taki
fuaumulu, fuana kala ngela ngwane kamu ki ˈiri
kira ka ˈolo faˈataˈinia. (Ma noaˈa laˈu sa Moses
neˈe etangia, bore ma na koˈo bora kamu ki lala
maˈi ˈi naˈo.) Si diˈia kaidaˈi leˈa fuana kamu
ka ˈolo faˈataˈinia ana ngela kamu ki nia fuli
naˈa ana na Sabat, kamu ka sasi nama, sui bore
ˈana faˈi asoa ana mamaloˈanga ana Sabat ˈiri
neˈe kamu kasi ˈoia na taki sa Moses sulia ˈolo
faˈataˈinia ˈanga. Diˈia nia leˈa fuana kamu ka
ˈolo faˈataˈinia ana Sabat, ma faˈuta mo neˈe
kamu ka saetaˈa fuaku kaidaˈi ba nau ku gura na
ngwae baera ana Sabat asoa ana mamaloˈanga?
24 Noaˈa kamu kasi matalangani nau laˈu sulia
na liaˈi ngwae ana ru kamu lisia goˈo ˈamuˈa ˈi
maa ki. Bore ma muke kwai matalangaˈi lala
ˈani ˈoloˈoloˈa.”

Ti ngwae fia sa Jesus neˈe na Christ

25 Ma ti ngwae ˈi Jerusalem kira ka fata ˈuri,
“Na ngwae neˈe goˈo ba na ngwae faˈinaˈonaˈo
ki kira oga saungilana!
26 Lia basi! Ngwae neˈe nia fata tafangaˈi goˈo
ˈana, ma noaˈa kira kasi saea goˈo ta ru olisia
niaˈa. Kira ka saiana taka neˈe niaˈa na Christ,
na ngwae ba God filia fuana faˈamaurilana
ngwae ki!

27 Bore ma kaidaˈi na Christ ke leka maˈi, noaˈa
ta ngwae kasi saiana na kula neˈe nia leka maˈi
faˈasia. Ma na ngwae neˈe, kulu sai goˈo ˈakulu
ana kula neˈe nia leka maˈi faˈasia.”

28 Aia, ma ana kaidaˈi neˈeri, sa Jesus ka
faˈamanata na ngwae ki saena Luma Abu God.
Ma nia ka fata doe ka ˈuri, “ˈUri ma kamu sai
mamana aku, ma kamu ka saiana kula neˈe nau
ku leka maˈi faˈasia? Bore ma noaˈa nau kusi
leka maˈi ˈani na mamana ˈanga nau talaku! Ma
na ngwae neˈe nia asungaˈi nau maˈi, nia saea
ru mamana ki taˈifau, ma noaˈa kamu kasi sai
goˈo ana niaˈa.

29 Bore ma nau ku saiana, osiˈana nia neˈe nia
asungaˈi nau maˈi, ma nau ku leka maˈi faˈasia.”

30 Ana kaidaˈi neˈeri, na ngwae faˈinaˈonaˈo ki
kira ka oga daulana, bore ma ka ˈafitaˈi, osiˈana
kaidaˈi nia noaˈa kasi dao ˈua fasi ˈiri kira ka
sasi ˈunaˈeri ana.

31 Sui bore ˈana kira ka oga sasilana na ru
neˈeri, ˈorolana ngwae ˈi saena fikuˈa neˈeri kira
faˈamamana ana niaˈa. Ma kira ka fata ˈuri,
“Talitoˈona na Christ goˈo neˈe saiana ka fulia
na faˈanadaˈa nini nia fuliˈi ki.”

32 Ma ana kaidaˈi neˈe Farasi ki kira rongoa ng-
wae ki kira kwaroro ˈada sulia sa Jesus ˈunaˈeri,
kira faˈinia na fata abu doe ki, kira ka kwatea
kwau ti ngwae folo neˈe kira folo ˈafia Luma Abu
God, fasi ˈiri kira ka daua ana kaidaˈi neˈeri.

33 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Nai baˈa tua faˈi
kamu goˈo ˈaku sulia kala kaidaˈi dokodoko, ma
nai baˈa oli logo ˈaku siana na ngwae neˈe nia
asungaˈi nau maˈi.

34 Sui kamu ke baˈa lulu nau, ma ke baˈa
ˈafitaˈi kamu ka dao toˈoku. Osiˈana nia ˈafitaˈi
kamu ka dao ana kula neˈe nai baˈa tua ana.”
35 Ma na ngwae faˈinaˈonaˈo Jiu ki kira ka
lokoˈi ru ˈada ˈi safitada kwailiu kika ˈuri,
“Ngwae neˈe ke baˈa leka ˈuana ˈi faˈi neˈe noaˈa
kulu kasi lisia? ˈUri ma nia ka leka ˈuana fanoa
Grik ki, na kula neˈe ti ngwae akulu kira tua maˈi
ana, fasi ˈiri ka faˈamanatada taˈifau?
36 Ma nia ka saea logo kulu ke baˈa lulu ˈuana,
ma noaˈa kulu kasi lisia niaˈa, osiˈana noaˈa kulu
kasi saiana daoˈa ana kula neˈe nia ke baˈa tua
ana. Aia, ma na tae neˈe teo saena manatana ana
kaidaˈi nia fata ˈunaˈeri?”

Na Anoˈi ru Abu nia diˈia na kafo mauri

37 Aia, ma ana faˈi asoa ˈisi ana fangaˈa neˈe,
niaˈa faˈi asoa ˈinotoˈa ka tasa. Ma ana faˈi asoa
neˈeri, sa Jesus ka tataˈe ka uu, ma ka fata doe
ka ˈuri, “Sa tai bore ˈana neˈe nia silikwaˈu, nia
ka leka maˈi siaku ka kwaˈu ˈana.
38 Ma sa tai bore ˈana neˈe ka faˈamamana
nau, nia ke baˈa diˈia tae ba na Kerekereˈa Abu
nia saea, ‘Na kafo mauri ke baˈa igo maˈi faˈasia
na maurilana.’ ”✡
39 Ma sa Jesus ka saea ru neˈe, osiˈana na Anoˈi
ru Abu neˈe ke baˈa leka maˈi fuada sa tai neˈe
kira faˈamamana ana. Aia ana kaidaˈi neˈeri,
God noaˈa kasi kwatea ˈua maˈi na Anoˈi ru Abu
siana sa tai neˈe kira faˈamamana, osiˈana sa
Jesus noaˈa kasi fane ˈua fasi ˈiri ke oli ˈuana
saena ˈinotoˈanga nia.

✡ **7:38** Esikiel 47:1; Sekaraea 14:8

40 Ti ngwae ana fikuˈa neˈe, kira rongoa
fatalana sa Jesus, kira ka ˈuri, “Ngwae neˈe nia
na profet ˈinotoˈa neˈe kulu masia!”
41 Ma ti ngwae kira ka saea, “Nia na Christ, na
ngwae ba God filia fuana faˈamaurilana ngwae
ki!”
Aia, ma ti ngwae laˈu, kira ka saea, “Na ngwae
filia noaˈa kasi leka laˈu maˈi faˈasia ˈi Galili!
42 Osiˈana na Kerekereˈa Abu nia saea na
Christ ke baˈa futa maˈi ana kwalafa sa David na
ngwae tatalafaˈa, ma ke futa ˈi Betlehem, maˈe
fanoa neˈe sa David nia doe logo maˈi ana.”
43 Ma na ngwae neˈe ki, noaˈa kira kasi alua
goˈo taˈi manataˈanga sulia sa Jesus.
44 Ma bali ana ngwae kira oga liu kira ka daua
sa Jesus, bore ma noaˈa ta ngwae kasi sasia goˈo
ta ru ana.
45 Na ngwae folo baera ki noaˈa kira kasi daua
goˈo sa Jesus, ma kira oli kwau siana na fata abu
doe ki, ma na Farasi ki. Ma kaidaˈi kira dao naˈa,
na fata abu doe ki, ma na Farasi ki, kira ka fata
ˈuri, “Faˈuta neˈe noaˈa kamu kasi ngalia maˈi?”
46 Ma kira ka olisida ˈuri, “Kaimili ˈarefo liu
ana niaˈa, osiˈana noaˈa ta ngwae kasi alaˈa
ˈunaˈeri diˈia niaˈa.”
47 Na Farasi ki kira ka fata ˈuri fuada, “Sali
kaumulu faˈamamana logo ˈaumulu ana sokeˈa
nia ki taka?
48 Noaˈa ta ngwae ana faˈinaˈonaˈo kulu ki
nama ta Farasi, kira kasi faˈamamana goˈo ana!
49 Na fikuˈa neˈeri goˈo ˈana neˈe kira
faˈamamana ana niaˈa. Ma noaˈa kira kasi sai
goˈo ana na taki sa Moses ki. Nia ˈunaˈeri ma
God ke baˈa kwaiˈida.”

50 Aia, ma taˈi ngwae ana na Farasi ki satana
sa Nikodimas ba nia leleka maˈi siana sa Jesus ˈi
naˈo, nia ka fata ˈuri fuana na Farasi ki,
51 “Na taki kulu ki ba saea noaˈa kulu kasi
matalangani ta ngwae si diˈia noaˈa kulu kasi
rongo leˈa ana fatalana ka sui mala kulu fiˈi
ngalia maˈi fuana na matalangaˈi lana.”
52 Ma kira ka fata ˈuri fuana sa Nikodimas,
“ˈIrai ma ˈaeˈo logo ta ngwae faˈasia ˈi Galili
niniˈa? Diˈia ˈoko toˈomaˈi leˈa ana Kerekereˈa
Abu, ˈoko lisia talamu. Na profet ˈinotoˈa neˈe
kulu masia noaˈa kasi baˈa leka goˈo maˈi faˈasia
ˈi Galili!”

Na kini kakabara

53 Aia, ngwae ki taˈifau kira oli naˈa ˈuana na
luma kira ki,

8

1 bore ma sa Jesus ka raˈe ˈuana gwauna faˈi
ua neˈe kira saea ˈani Olif.*
2 Ma ˈi ˈofodangi laˈa bilabila ana faˈi asoa ˈi
buri, nia ka oli laˈu ˈuana saena Luma Abu God.
Ma na fikuˈa doe liu, kira ka fiku kalia niaˈa, ma
nia ka tua ˈi ano, ma ka faˈamanatada.
3 Ma na ngwae faˈamanata ana taki ki, ma na
Farasi ki, kira ka ngalia maˈi taˈi kini neˈe kira
daua faˈinia na ˈusuˈa. Ma kira ka faˈa uua ˈi
safitada.
4 Ma kira ka fata ˈuri fuana sa Jesus, “Ngwae
faˈamanata ˈae, na kini neˈe kami daua faˈinia
ˈusuˈa.

* **8:1** Kira saea ˈani ua Olif, osiˈana neˈe ˈai olif ki ˈoro ˈi neˈeri.

5 Aia, ma ˈi saena na taki neˈe sa Moses nia
kwatea fuaka ki, nia saea fasi neˈe kini ˈuri, kika
ˈuia ˈani na fau ˈiri nia ka mae. Ma na tae neˈe
ˈoko saea ana niaˈa kwa?”
6 Kira saea ru neˈe ˈiri kira ka ilitoˈona fuana
kika dao toˈona ta ru, fasi ˈiri kira ka giosia ˈani
sa Jesus.
Ma sa Jesus ka gwauru ˈana ˈi ano, ma ka
kerekere ˈani ˈuˈuna ˈi fafona ano.
7 Ma kaidaˈi kira saefilo goˈo ˈada, nia ka
tataˈe, ma ka fata ˈuri fuada, “Sa tai amuˈa neˈe
noaˈa kasi sasia ta ru taˈa, nia ke eta ˈuia ˈani ta
gwaˈi fau.”
8 Sui, nia ka gwauru laˈu, ma ka kerekere laˈu
ˈi fafona ano.
9 Ma kaidaˈi kira rongoa ru neˈe, kira ka
leka naˈa ˈada, taˈi taˈi ngwaeˈa, talaˈae ana na
ngwae ngwaro ki. Ma kira ka faˈasia sa Jesus ka
tua naˈa taˈifili nia faˈinia na kini baera neˈe nia
uu goˈo ˈana ˈi neˈeri.
10 Ma nia ka tataˈe laˈu, ma ka fata ˈuri, “Kini
neˈe ˈae, na ngwae baera ki, kira naˈa ˈi faˈi? Nia
faˈuta? Noaˈa ta ngwae ada kasi ore naˈa fasi ˈiri
nia matalangaˈi ˈoe kwa?”
11 Ma nia ka olisia ka ˈuri, “Ngwae ˈaˈana ˈae,
noaˈa naˈa ta ngwae.”
Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Ma nauˈa bore,
noaˈa nau kusi matalangaˈi ˈoe logo. ˈOke leka
naˈa ˈamu, ma talaˈae taˈena noaˈa ˈoe kosi sasia
naˈa ta ru taˈa laˈu.”

Sa Jesus neˈe na madakolaˈanga

12 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri fuana Farasi ki,
“Nauˈa neˈe, nau ku diˈia na madakolaˈanga
fuana ngwae ki saena magalia neˈe. Ngwae neˈe

nia leka maˈi suli nau, noaˈa nia kasi liu ˈi saena maˈerodo. Nia ka liu saena madakolaˈanga, ma nia ke baˈa mauri firi.”

13 Ma na Farasi ki kira ka fata ˈuri fuana, “ˈAeˈo ˈamu talamu neˈe ˈoko faˈarongo ˈaniˈo. Na fatalamu sulia ˈaeˈo talamu noaˈa kasi mamana.”

14 Sa Jesus ka fata ˈuri, “Noaˈa goˈo. Sui bore ˈana nau ku faˈarongo ˈani nau talaku, tae neˈe nau ku saeˈe ki niˈi mamana, osiˈana nau ku saiana kula neˈe nau ku leka maˈi faˈasia, ma ˈi faˈi neˈe nai baˈa leka ˈuana. Ma noaˈa kamu kasi sai goˈo ana kula neˈe nau ku leka maˈi faˈasia, ma kula neˈe nai baˈa leka ˈuana.

15 Kamu matalangani ru ki sulia manataˈanga ngwae saena magalia neˈe goˈo ˈana. Aia, ma noaˈa nau kusi matalangani ta ngwae.

16 Bore ma diˈia nau ku matalangani ta ngwae, nau ku matalangaˈi sulia manata ˈanga saga. Nau noaˈa kusi matalangani ta ngwae taˈifili nau, ma keroˈo taˈifau goˈo Maˈa neˈe nia asungaˈi nau maˈi neˈe rao faˈi nau.

17 Na taki kamu ki saea ka sui naˈa, diˈia ro ngwae ki kira alangaˈi sulia ta ru, tae neˈe kera saea nia mamana.

18 Nau ku faˈarongo ˈani nau talaku, ma na Maˈa neˈe nia asungaˈi nau maˈi, nia logo neˈe ka faˈarongo ˈani nau.”

19 Sui, kira ka saefiloa sa Jesus kika ˈuri, “ˈUri ma maˈa ˈoe nia ˈi faˈi kwa?”

Ma sa Jesus ka olisi kira ka ˈuri, “Noaˈa kamu kasi saiaku ma na Maˈa nau bore. Diˈia kamu saiaku, kamu ka sai logo ana Maˈa nau.”

20 Sa Jesus ka saea na ru neˈe ki ana kaidaˈi nia
faˈamanata na ngwae ki ˈi saena Luma Abu God,
ˈi saena agi luma neˈe kira alua kufikufi ru neˈe
kira alua ˈani na kwatea kira ki ˈi saena. Aia,
ma ana kaidaˈi neˈeri, noaˈa ta ngwae kasi daua
goˈo, osiˈana noaˈa kasi dao ˈua ana kaidaˈi nia.

Nia ˈafitaˈi kamu ka leka ˈuana na kula neˈe nai baˈa leka ˈuana

21 Sa Jesus ka fata ˈuri laˈu fuada, “Nai baˈa
leka, ma muke baˈa lulu nau. Ma muke baˈa
mae, ma God noaˈa kasi rufuanata goˈo ana
taˈangaˈa kamu ki. Ma nia ˈafitaˈi kamu ka leka
ana kula neˈe nai baˈa leka ˈuana.”
22 Ma na ngwae faˈinaˈonaˈo Jiu ki kira ka fata
ˈuri, “Nia saea ni ke baˈa ˈafitaˈi goˈo kulu ka
leka ˈuana kula neˈe nia ke baˈa leka ˈuana. ˈUri
ma nia ke baˈa saungi nia ˈana talana taka?”
23 Sa Jesus ka olisi kira ka fata ˈuri, “Kaumulu
leka maˈi faˈasia na fanoa neˈe ˈi ano goˈo. Bore
ma nau ku leka maˈi faˈasia ˈi langi. Kaumulu
neˈe faˈasia na magalia neˈe. Ma nauˈa noaˈa
laˈu faˈasia na magalia.
24 Nia neˈe, nau ku saea ka sui naˈa muke baˈa
mae, ma God noaˈa kasi rufuanata ana taˈangaˈa
kamu ki. Nia mamana naˈa, diˈia noaˈa kamu
kasi faˈamamana neˈe Nauˈa Niniˈa,† God noaˈa
kasi rufuanata ana taˈangaˈa kamu ki.”
25 Sui kira saefiloa kira ka ˈuri, “ˈUri ma ˈaeˈo
sa tai niniˈa?”

---

† **8:24** Na sata neˈe, “Nauˈa Niniˈa,” ba God saea ˈani niaˈa talana saena. Aesea 41:4, 43:10-13,25, 46:4, 48:12 ma Diutronomi 32:39

Ma sa Jesus ka olisida ka fata ˈuri, “Nau niniˈa diˈia nama ba nau ku eta saea naˈa fuamuˈa saena faˈamanataˈanga nau ki.
26 Nau ku toˈo ana na ru ˈoro liu ki neˈe nau ku saiana nau ku alaˈa suli kamu fuana mata-langaˈilamuˈa ˈani. Ngwae neˈe nia asungaˈi nau maˈi, nia neˈe na ngwae mamana. Aia, ma tae neˈe nia saea fuaku, nia neˈe nau ku saea fuana ngwae ki taˈifau.”
27 Ma noaˈa kira kasi sai goˈo ana neˈe sa Jesus nia fata sulia Maˈa nia maˈi ˈi langi.
28 Nia neˈe, nia ka fata ˈuri fuada, “Kaidaˈi muke alu nau, na Ngela Ngwae, fafona ˈai rara folo, muke saiaku neˈe Nau Niniˈa. Ma ana kaidaˈi neˈeri, muke baˈa saiana neˈe noaˈa nau kusi sasia ta ru sulia na manatalaku talaku. Bore ma nau ku saea goˈo ru neˈe Maˈa nia faˈamanata nau ˈani, nia neˈe nau ku saeˈe fuamuˈa.
29 ˈIu, ma Maˈa neˈe nia asungaˈi nau naˈa maˈi, nia ka tua faˈi nau sulia asoa ki. Noaˈa nia kasi danga ˈani nau, duˈungana nau ku sasia ru neˈe nia faˈasaeleˈa nia sulia asoa ki.”
30 Ma ngwae ˈoro ki kira ka faˈamamana ana sa Jesus, kaidaˈi kira rongoa nia saea na ru neˈeri ki.

Sa Jesus faˈinia sa Abraham

31 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana ngwae neˈe kira faˈamamana ana niaˈa ki, “Diˈia muke sasi sulia na faˈamanataˈanga nau ki, kamu na ngwae fafarongo mamana nau ki naˈa.
32 Ma muke baˈa saiana ru mamana ki sulia God, ma na ru mamana sulia God ki neˈe kwate kamu ke tua aloge.”

33 Kira olisia sa Jesus, kira ka ˈuri, “Kami na
ngwae ana kwalafa sa Abraham ki naˈa. Noaˈa
kami ˈisi rao ˈoˈo laˈu fuana ta ngwae. Faˈuta
neˈe ˈoko saea mike tua aloge?”
34 Sa Jesus ka fata ˈuri laˈu fuada, “Ru mamana
nau ku saea fuamuˈa. Ngwae neˈe kira roˈosulia
na falafala taˈa ki, na falafala taˈa neˈeri ki neˈe
gwaungaˈi fafida, ma kira ka rao ˈoˈo naˈa ˈada
ˈi olofana.
35 Na ngwae neˈe nia tua aloge, nia neˈe na
ngwae neˈe nia futa ana kwalafa, ma ka toˈo
ana mamanaˈanga fuana tuaˈa saena luma maˈa
nia. Ma na ngwae neˈe ka rao ˈoˈo goˈo ˈana, nia
noaˈa kasi tua mamana ana kwalafa.
36 Nia neˈe, diˈia nauˈa, na Ngela God, nau
ku faˈasakadola kamu, nia neˈe kamu fiˈi aloge
mamana.
37 Nau ku saiana kamu na ngwae ana kwalafa
sa Abraham. Ka ˈunaˈeri bore ˈana ma, kamu
ka oga saungilaku, osiˈana noaˈa kamu kasi oga
goˈo sasiˈa sulia na faˈamanataˈanga nau ki.
38 Nau ku fata sulia tae neˈe Maˈa nau nia
faˈataˈinia fuaku. Aia, ma kamu ka sasia tae ki
neˈe maˈa kamu nia saeˈe fuamuˈa.”
39 Kira olisia sa Jesus kira ka ˈuri, “Maˈa kami
naˈa neˈe sa Abraham!”
Sa Jesus ka ˈuri fuada, “Diˈia kamu na kwalafa
sa Abraham ki mamana, muke sasia logo na ru
neˈe nia saunganiˈi ki.
40 Aia, ma nau ku saea goˈo ˈaku na ru
mamana ki neˈe nau ku rongoa maˈi faˈasia God
fuamuˈa sulia asoa ki. Bore ma kamu ka oga goˈo
ˈaumulu saungilaku. Bore ma sa Abraham noaˈa
kasi sasia goˈo ta ru ˈunaˈeri.

41 Kamu sasia goˈo ˈamuˈa na ru neˈe maˈa
kamu nia sasiˈi ki.”

Kira ka fata ˈuri fuana, “Taˈifilia God goˈo neˈe
Maˈa kaimili, ma kaimili neˈe na ngela mamana
nia ki.”

42 Sa Jesus olisida ka fata ˈuri, “Diˈia God neˈe
maˈa kamu mamana, muke alafe fuaku, osiˈana
neˈe nau ku leka maˈi faˈasia God, ma nau ku tua
faˈi kamu ˈi neˈe. Noaˈa nau kusi leka maˈi sulia
na mamana ˈanga nau talaku. God neˈe asungaˈi
nau maˈi.
43 Faˈuta neˈe noaˈa kamu kasi rongo saiana
fatalaku re? Nia ˈunaˈeri osiˈana noaˈa kamu
kasi oga goˈo rongolana.
44 Aia, ma kamuˈa neˈana, na maˈa kamu neˈe
sa Saetan naˈa. Nia neˈe, kamu ka oga sasilana
na ru ki, diˈia logo neˈe nia sasiˈi. Sa Saetan neˈe
nia na ngwae fuana saungwaeˈa naˈa, sulia nia
ˈita ka sasia ˈua naˈa maˈi. Ma nia ka kina na
mamanaˈanga, osiˈana noaˈa nia kasi toˈo ana ta
tae neˈe ka mamana ana niaˈa. Kaidaˈi nia sokea
ˈana ta ngwae, na falafala nia naˈa neˈeriˈa,
duˈungana nia neˈe ngwae fuana sokeˈa naˈa,
ma nia neˈe maˈa naˈa fuana na ngwae soke ki
taˈifau.
45 Ma ru mamana nau ku saea fuamuˈa, ru
neˈeri neˈe sasia noaˈa kamu kasi oga goˈo
faˈamamana laku.
46 Ma sa tai amuˈa neˈe saiana ka faˈataˈinia na
tae neˈe nau ku sasia ka taˈa ana? Noaˈa! Aia,
ma faˈuta neˈe noaˈa kamu kasi faˈamamana
nau, kaidaˈi nau ku saea ru mamana ki fuamuˈa?
47 Aia, sa tai neˈe kira ˈita maˈi siana God,
kira saiana kira ka rongo sulia na fatalana. Ma

kamuˈa neˈe, noaˈa kamu kasi ˈita maˈi ana God.
Ma nia neˈe ka sasia noaˈa kamu kasi sailinga.”

48 Sui, kira ka fata ˈuri fuana sa Jesus, “Na ru
ba kami saea suliˈo nia mamana ba kami saea
ˈaeˈo ngwae faˈasia Samaria, ma ˈoko toˈo ana
na ano ˈi ru taˈa.”

49 Sa Jesus olisida ka fata ˈuri, “Noaˈa goˈo,
noaˈa nau kusi toˈo ana ta anoˈi ru taˈa. Ma
nau ku faˈaˈinotoˈa na Maˈa nau, bore ma noaˈa
kamu kasi faˈaˈinotoˈa goˈo nauˈa.

50 Ma noaˈa nau kusi oga goˈo neˈe na ngwae
ki kira ka fuˈusi ˈinotoˈa aku. Maˈa nau lala
neˈe nia oga fuana ngwae ki kira ka fuˈusi
ˈinotoˈa aku. Ma niaˈa logo neˈe ke baˈa kwai
matalangaˈi ˈani ˈoloˈoloˈa.

51 Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, sa tai neˈe
nia sasi sulia faˈamanataˈanga nau, noaˈa nia
kasi mae.”

52 Sui kira olisia sa Jesus kira ka fata ˈuri,
“Kaimili fiˈi saiamu, neˈe ˈoko toˈo ana anoˈi
ru taˈa! Sulia koˈo kia sa Abraham nia
mae naˈa, ma na profet ki logo kira ka mae.
Faˈuta neˈe ˈoko saea diˈia ngwae sasia sulia
faˈamanataˈanga ˈoe, noaˈa nia kasi mae?

53 Koˈo kia sa Abraham nia na ngwae ˈinotoˈa,
bore ma nia mae naˈa. Ma ˈaeˈo neˈe, ˈoko fia
fasi ˈoko ˈinotoˈa ka liufia sa Abraham kwa? Ma
na profet ki logo ba kira mae naˈa. ˈIrai ma ˈoko
saeˈo mo ˈania sa tai?”

54 Sa Jesus ka olisi kira ka ˈuri, “Diˈia nauˈa
goˈo ˈana neˈe nau ku fuˈusi ˈinotoˈa ana nauˈa
talaku, ˈirai ˈinotoˈanga nau nia ru ˈoˈo goˈo
ˈana. Aia, ma na ngwae fuana neˈe ka fuˈusi

ˈinotoˈa aku neˈe Maˈa nau neˈe kamu saea nia neˈe God kamu.
55 Sui bore ˈana, noaˈa kamu kasi saiana goˈo God. Ma nau ku saiana niaˈa. Bore ma diˈia nau ku saea noaˈa nau kusi saiana, nau ku diˈia logo kamuˈa neˈe kamu sai liu ana sokeˈa. Aia, ma nau ku sai leˈa liu naˈa ana, ma nau ku sasi sulia fatalana.
56 Ma na koˈo kamu sa Abraham nia saeleˈa liu, osiˈana nia lisia naˈa daolaku maˈi. Ma nia ka lisia naˈa, ma ka saeleˈa liu sulia."
57 Ma kira ka fata laˈu ˈuri fuana, "Kwaraˈae! Lima akwala faˈi ngali ki kasi sui ˈua fafia futa lamu, ma ˈoko saea ˈoko lisia sa Abraham kwa?"
58 Sa Jesus ka olisi kira ka fata ˈuri, "Ru mamana nau ku saea fuamuˈa: Kaidaˈi sa Abraham noaˈa kasi futa ˈua, Nau Niniˈa, nau ku tua naˈa."
59 Ana kaidaˈi neˈeri, kira ka ngalia naˈa fau ki fuana ˈuimaelana, duˈungana nia fata ˈunaˈeri. Sui, nia ka ago naˈa faˈasi kira, ma ka leka naˈa faˈasia na Luma Abu God.

9

Sa Jesus nia gura na ngwae maana rodo

1 Kaidaˈi sa Jesus nia liliu ˈana, nia ka lisia taˈi ngwae neˈe maana rodo ˈita naˈa maˈi ana kaidaˈi nia futa ana.
2 Ma na fafarongo nia ki kira saefilo nia kira ka ˈuri, "Ngwae faˈamanata ˈae, na taˈangaˈa sa tai neˈe sasia na maana na ngwae neˈe ka rodo ˈita naˈa maˈi ana futalana kwa? Na abula taˈangaˈa nia ˈana talana nama na abula taˈalana na maˈa nia ma na teˈa nia?"

3 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Na maa rodo
neˈe saungia, noaˈa laˈu sulia na abula taˈangaˈa
nia ˈana talana, ma noaˈa laˈu na abula taˈalana
na maˈa nia nama na teˈa nia. Na maana ka rodo
fasi ˈiri muke lisia na ngasingasiˈanga God neˈe
rao ana niaˈa.
4 Ana kaidaˈi nia dangi ˈua, kuke sasia nama
na raoˈa God neˈe nia kwate nau maˈi fuana.
Sulia na rodo nia karangi naˈa, kaidaˈi ba noaˈa
ta ngwae kasi rao naˈa.
5 Kaidaˈi nau ku tua ˈua ˈi saena magalia,
nauˈa neˈe na madakolaˈanga fuana na ngwae
ana magalia.”
6 Ma ˈi buri ˈana sa Jesus nia saea ru neˈe,
nia ka ngisu saena ano, ma ka bunia moˈa ˈani
ngisuna, ma ka ongoa ˈani na maana na ngwae
neˈeri.
7 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈOe leka ˈoko
taufia naˈa maamu ˈi saena na namo ˈi Saelom.”
(Sata neˈe, na fadalana neˈe, “Alungaˈinia.”) Ma
na ngwae neˈeri ka leka ka taufia naˈa maana,
ma nia ka lia naˈa.
8 Ma na ngwae ana fanoa nia, ma na ngwae
neˈe kira lisia ba nia gani gani ru goˈo ˈana ˈi
naˈo, kira ka saefiloda kwailiu, “Nia na ngwae
ba nia tua ma ka gani gani ru goˈo ˈana niniˈa?”
9 Ma ti ngwae kika ˈuri, “Niaˈa naˈa niniˈa.”
Ma ti ngwae laˈu kira ka fata ˈuri, “Noaˈa laˈu
niaˈa niniˈa, bore ma lisilana diˈia na ngwae
baera.”
Ma na ngwae neˈeri ˈana talana ka fata ˈuri,
“Nauˈa naˈa ngwae baera niniˈa.”
10 Ma kira ka saefiloa, “Faˈuta neˈe na maamu
ka ˈifi naˈa ˈira kwa?”

11 Ma nia ka olisida ka ˈuri, “Na ngwae neˈe
satana sa Jesus neˈe nia saungaˈinia moˈa, ma
ka ongoa ˈani na maaku. Ma nia ka saea fuaku
nau ku leka, nau ku taufia naˈa maaku ˈi saena
na namo ˈi Saelom. Sui nau ku leka, ma kaidaˈi
nau ku taufia naˈa na maaku goˈo neˈe maaku
ka lia naˈa.”
12 Ma kira ka saefiloa laˈu ˈuri ana, “Ma nia
naˈa ˈi faˈi kwa?”
Ma nia ka olisida ka ˈuri, “Nau ku kina.”
13 Ma ˈi buri, kira ka talaˈia naˈa na ngwae
baera siana na Farasi ki.
14 Aia, ma faˈi asoa neˈeri sa Jesus saungaˈinia
na moˈa ma ka gura naˈa maana na ngwae
neˈeri, na faˈi asoa Sabat asoa ana mamaloˈanga.
15 Ma na Farasi ki kika saefiloa laˈu na ngwae
neˈeri, “Faˈuta neˈe nia sasi ˈoko lia naˈa.” Ma
nia ka saea ka ˈuri fuada, “Sa Jesus nia alua moˈa
fafia na maaku. Sui nau ku taufia naˈa maaku,
ma na maaku ka lia naˈa.”
16 Ma ti ngwae ada neˈe Farasi ki kira ka fata
ˈuri, “Na ngwae neˈe nia sasia ru neˈe, noaˈa nia
kasi leka laˈu maˈi faˈasia God, osiˈana nia ˈoia
na taki ana Sabat, ˈani guralana na ngwae neˈe
ana Sabat.”
Ma ti ngwae laˈu kira ka ˈuri, “Noaˈa, ma
faˈuta mo neˈe na ngwae abula taˈa ˈuri ka fulia
na faˈanadaˈa doe ˈunaˈeri ki?” Ma noaˈa kira
kasi ˈado fiku goˈo osiˈana na ru neˈeri.
17 Sui na Farasi ki kira ka saefilo ˈuri laˈu ana
na ngwae neˈeri, “ˈOko saea sa Jesus neˈe gura
naˈa maamu, na tae neˈe ˈoko saea ana?”
Ma nia ka ˈuri, “Niaˈa ta profet.”

18 Ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ana Jiu ki, kira ka
ˈaila ˈani faˈamamanalana ana neˈe maana nia
rodo naˈa maˈi ˈi naˈo. Ma kira ka saea maˈi na
maˈa nia faˈinia teˈa nia.
19 Ma kira ka saefilo kera ˈuri, “Na ngela koroˈo
nama niniˈa? Koroˈo saea fasi na maana nia
rodo naˈa, ana kaidaˈi nia futa maˈi ana. Ma tae
neˈe sasia nia ka lia naˈa ana kaidaˈi neˈe?”
20 Ma na maˈa nia faˈinia teˈa nia kera olisida
kira ka ˈuri, “Keroˈo saiana nia na ngela keroˈo,
ma keroˈo ka saiana neˈe maana nia rodo ˈua
naˈa maˈi ana kaidaˈi nia futa ana.
21 Bore ma keroˈo kina logo tae neˈe kwate
ma nia ka lia naˈa, nama sa tai neˈe ka ˈifingia
maana. Kamu ke saefilo nia kwau, sulia nia
ˈaˈana naˈa, ma nia ka tala alaˈa naˈa ˈana
talana!”
22 Na maˈa nia faˈinia teˈa nia kera saea ru
neˈe sulia kera maˈu ˈani na ngwae faˈinaˈonaˈo
ana Jiu ki. Sulia kira alafafia ka sui naˈa, fasi
diˈia ta ngwae neˈe ka saea sa Jesus neˈe na
Christ, na ngwae ba God nia filia, noaˈa kira kasi
alaˈania ka ruˈu saena luma fuana foˈongaˈa ki.
23 Nia neˈe maˈa nia faˈinia teˈa nia kera ka
saea, “Nia ˈaˈana naˈa. Kamu ke saefiloa kwau!”
24 Sui kira ka saea laˈu maˈi na ngwae ba na
maana nia rodo ˈi naˈo, ma kira ka fata ˈuri
fuana, “ˈOke fata alangaˈi ˈi naˈona God neˈe
ˈoko saea naˈa ru mamana ki! Kaimili saiana
na ngwae neˈe niaˈa na ngwae taˈa.”
25 Ma na ngwae neˈe ka olisida ka ˈuri, “Nau
ku kina niaˈa na ngwae taˈa nama noaˈa. Taˈi
ru nau ku saiana goˈo ˈaku neˈe ˈuri, na maaku
nia rodo ˈi naˈo, bore ma ana kaidaˈi neˈe nau
ku lia naˈa.”

26 Ma kira ka saefilo laˈu ˈuri ana, “Na tae neˈe
nia sasia amu kwa? Ma nia ka gura faˈuta ana
maamu?”
27 Ma na ngwae neˈe ka olisida ka ˈuri, “Nau
ku saea ka sui naˈa fuamuˈa ba, bore ma noaˈa
kamu kasi rongoa goˈo. Faˈuta neˈe kamu ka
oga laˈu rongolana? Sali kaumulu oga kamu ka
faˈamamana ma kamu ka leka logo sulia niaˈa.”
28 Kira fata buri tolingaˈi fuana ma kira ka ˈuri,
“ˈAeˈo neˈe ngwae fafarongo nia kwa. Bore ma
kaimili na ngwae fafarongo sa Moses ki lala.
29 Sulia kaimili saiana God nia fata fuana sa
Moses. Ma na ngwae neˈe, kami kina nia leka
maˈi faˈasia ˈi faˈi!”
30 Ma na ngwae neˈe ka olisida ka ˈuri, “Nau ku
ˈarefo liu naˈa ana kaumulu. Osiˈana nia ˈifingia
naˈa maaku, bore ma kamu ka saea neˈe noaˈa
kamu kasi saiana goˈo ˈaumulu ˈi faˈi neˈe nia
leka maˈi faˈasia.
31 Kulu taˈifau, kulu saiana God noaˈa kasi
rongoa na ngwae taˈa ki. Nia ka rongoa lala na
ngwae neˈe kira fuˈusi ˈinotoˈa ana ki, ma kira
ka sasia na ru neˈe nia oga fuana kira ka sasiˈi.
32 Ka ˈita ˈua naˈa maˈi ana etangilana na
magalia, noaˈa kulu ˈiri rorongoa ˈua neˈe ta
ngwae ka ˈifingia maana ta ngwae neˈe rodo ˈita
ana kaidaˈi nia futa maˈi ana.
33 Ma diˈia na ngwae neˈe noaˈa kasi leka
maˈi faˈasia God, nia ˈafitaˈi nia ka sasia ta ru
ˈunaˈeri.”
34 Ma kira ka saetaˈa liu, ma kira ka fata ˈuri
fuana, “ˈOko doe maˈi saena taˈangaˈa ˈita naˈa
maˈi ana futalamu! Faˈuta neˈe ˈoko oga ˈoke
faˈamanata kaimili lala?” Sui kira ka luia noaˈa

nia kasi ruˈu ˈi saena na luma fuana foˈongaˈa ki.
35 Sui sa Jesus ka rongoa neˈe kira sasi ˈunaˈeri
ana ngwae neˈeri. Ma nia ka dao toˈona ma
ka fata ˈuri, “ˈUri ma ˈoko faˈamamana ana na
Ngela Ngwae?”
36 Ma na ngwae neˈe ka olisia ka ˈuri, “Araˈi
ˈae, ˈoke faˈarongo nau, sa tai niniˈa, fasi ˈiri nau
ku faˈamamana ana niaˈa?”
37 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈOko lisia ka
sui naˈa, ma niaˈa naˈa neˈe ˈoko fata faˈinia ana
kaidaˈi neˈe.”
38 Ma na ngwae neˈe ka saea, “Aofia ˈae, nau
ku faˈamamana naˈa amu.” Ma nia ka bobo
uruuru ˈi ano ˈi naˈona ˈaena sa Jesus.
39 Sa Jesus ka fata ˈuri, “Nau ku leka maˈi ˈiri
nai toˈolangaˈinia ngwae ana magalia ki ˈani ro
fikutaˈi ngwae ki. Ta fikutaˈi ngwae diˈia ngwae
maa rodo ki osiˈana noaˈa kira kasi saiana ru
mamana sulia God. Ngwae neˈe ki, nau ku
kwatea kike lia saiana ru mamana sulia God.
Ta fikutaˈi ngwae kira fia fasi kira lia saiana
ru mamana sulia God. Nau ku faˈataˈinia neˈe
noaˈa kira ˈiri saiana ru mamana sulia God.”
40 Ma ti ngwae ada neˈe Farasi ki neˈe kira tua
ˈi neˈeri faˈinia, kira rongoa nia saea ru neˈe,
ma kira ka saefiloa, “ˈUri ma ˈoko saea fasi neˈe
maamiˈa rodo logo niniˈa?”
41 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Diˈia
maamuˈa nia rodo ˈira noaˈa God kasi mata-
langaˈi kamu, sui bore ˈana kamu ka abula taˈa.
Bore ma kamu saea neˈe kamu lia saiana ru
mamana. Nia neˈe kwate God ka matalangaˈi
kamu.”

10

Sa Jesus neˈe na ngwae leˈa fuana liaˈa sulia na sipsip ki

1 Sa Jesus ka saea fuana na fafarongo nia ki
ka ˈuri, “Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, na
ngwae neˈe noaˈa kasi ruˈu ana na sinamaa ana
na foka na sipsip ki, ma ka ruˈu goˈo maˈi ˈana
ˈi burina na fokaˈi sipsip, niaˈa na ngwae bili.
2 Ma na ngwae neˈe nia ruˈu maˈi ana sinamaa,
niaˈa naˈa neˈe na ngwae mamana neˈe ka lia
sulia na sipsip ki.
3 Na ngwae folo ana sinamaa ka ˈifingia na
sinamaa ana foka fuana, ma na sipsip ki kira ka
rongo saiana na lingana, ma kira ka leka maˈi
siana. Nia ka saea satana na sipsip nia ki, ma ka
talaˈida ˈi maa.
4 Ma kaidaˈi nia ka talaˈia na sipsip nia ki
taˈifau ˈi maa, nia ka etaeta ˈi naˈoda, ma kira ka
leka ˈi burina, sulia kira rongo saiana na lingana.
5 Ma nia ˈafitaˈi kira ka leka ˈi burina ta ngwae
matamata. Kira ka tafi faˈasia, osiˈana noaˈa ki
kasi rongo saiana na lingana.”
6 Ana kaidaˈi sa Jesus ka alaˈa ˈani na tari-
fulaˈanga neˈe fuada, bore ma noaˈa kira kasi
sai goˈo ana na fadalana.
7 Nia neˈe, sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Ru
mamana nau ku saea fuamuˈa, nauˈa neˈe na
sinamaa fuana na sipsip ki ke ruˈu ana.
8 Na ngwae ba kira dao maˈi ˈi naˈo ana nauˈa
ki, kira diˈia na ngwae bili ki, ma na sipsip ki
noaˈa kasi roˈo goˈo suli kira.
9 Nau ku diˈia na sinamaa fuana ruˈungaˈa. Sa
tai bore ˈana neˈe nia ruˈu maˈi ana nauˈa, nai

baˈa faˈamauria. Nia ke baˈa ruˈu maˈi ma ka ruˈu kwau ma ka dao toˈona na ru leˈa ki.
10 Na ngwae bili nia dao goˈo maˈi ˈana fuana bili lana ru ki ma ka saungwae ma faˈinia faˈali ruˈanga. Bore ma nau ku dao maˈi fasi ˈiri muke toˈo ana na mauriˈa neˈe nia leˈa ka tasa.
11 “Nau ku diˈia logo na ngwae neˈe nia lia leˈa sulia sipsip ki. Ma nau ku maˈudi fuana maeˈa ˈusia na sipsip nau ki.
12 Ma na ngwae neˈe nia rao goˈo fuana na folifoliˈa, ma na sipsip ki noaˈa laˈu ru nia ki, kaidaˈi nia lisia na kui kwasi ka leka maˈi, nia ka faˈasia naˈa sipsip ki, ma ka tafi naˈa ˈana. Ma na kui kwasi ka leka maˈi ka saungia na sipsip ki, ma ka takalongaˈinia na sipsip ki.
13 Na ngwae neˈeri ka tafi naˈa ˈana sulia nia rao goˈo ˈana fuana folifoliˈa, ma noaˈa kasi gerea goˈo na sipsip ki.
14-15 Nau ku lia leˈa sulia na sipsip ki, ma nau ku maˈudi fuana maeˈa ˈusia na sipsip nau ki. Ma kira ka saiaku, ma nau ku saiada logo, diˈia logo neˈe Maˈa nia saiaku, ma nau ku sai logo ana.
16 Ma ti sipsip aku logo neˈe noaˈa kira kasi tua ˈua saena foka. Ma nai baˈa ngalida logo maˈi. Ma kira ka rongo saiana lingaku. Ma kira ke baˈa tua fiku saena taˈi amuˈi sipsip nau faˈinia na sipsip neˈe kira eta tua naˈa ˈi neˈe ki. Ma nai baˈa lia sulida taˈifau.
17 “Na Maˈa nia alafe fuaku, osiˈana nau ku maˈudi fuana nai mae, fasi ˈiri nau ku mauri laˈu.
18 Noaˈa ta ngwae kasi saungi nau, diˈia noaˈa nau kusi danga ˈania fuana. Ma nia naˈa neˈe

kwaiogaiˈanga nau. Nau ku toˈo ana ngasin-
gasiˈanga fuana kwatelana nauˈa talaku fuana
maeˈa ma fuana mauriˈa logo. Na ru neˈe na
Maˈa nau saea fuaku, nai sasia neˈeriˈa.”
19 Ma ana kaidaˈi neˈeri, ngwae Jiu ki noaˈa
kira kasi alua naˈa taˈi manataˈanga sulia sa
Jesus osiˈana na ru neˈe nia saeˈe ki.
20 ˈOrolada kira saea, “Ngwae neˈe nia bole-
boleˈa, ma ka toˈo ana anoˈi ru taˈa. Noaˈa kamu
kasi roˈosulia!”
21 Bore ma ti ngwae ada kira ka fata ˈuri, “Na
ngwae neˈe nia toˈo ana anoˈi ru taˈa, nia ˈafitaˈi
ka fata ˈuri re! Ma na ngwae neˈe toˈo ana anoˈi
ru taˈa, nia ˈafitaˈi ka gura ngwae maada rodo
ki, ma kira ka lia laˈu!”

Na ngwae ki kira ˈaila ˈania sa Jesus

22 Ana kaidaˈi ana uniˈi gwariˈa, na ngwae Jiu
ki kira fiku ˈi Jerusalem fuana Fangaˈa ana Faˈa
Abulana Luma Abu God.
23 Ma sa Jesus ka tua logo saena Luma Abu
neˈeri, ma ka liliu goˈo ˈana saena taofa sa
Solomon.
24 Aia, ma ana kaidaˈi ngwae ki kira lisia, kira
ka fiku maˈi siana, ma kira ka saefiloa kira ka
ˈuri, “Kami kwaimasi ka tau liu naˈa. ˈOke sae
saga ana fuamiˈa! ˈUri ma ˈaeˈo neˈe na Christ,
na ngwae ba God filia ˈiri ka ˈafia na ngwae ki,
nama noaˈa?”
25 Sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Nau ku saea
fuamuˈa ka sui naˈa, bore ma noaˈa kamu kasi
oga goˈo faˈamamana laku. Na raoˈa neˈe nau
ku sasiˈi ki, na Maˈa nau neˈe saea nau ku sasiˈi,
ma kira ka faˈataˈinia nauˈa naˈa.

26 Bore ma kamu kasi oga goˈo faˈamamana
ˈanga, osiˈana neˈe kamuˈa noaˈa laˈu na sipsip
nau ki.
27 Na sipsip nau ki neˈe kira rongo saiana na
lingana fatalaku, ma nau ku saiada, ma kira ka
leka ˈi buriku.
28 Ma nau ku kwatea na mauriˈa firi fuada, ma
noaˈa kira kasi mae. Ma ka ˈafitaˈi ta ngwae ka
lauda faˈasi nau.
29 Na Maˈa nau neˈe kwatea na sipsip neˈe ki
fuaku, nia ka ngasingasiˈa ka liufia naˈa ru ki
taˈifau. Ma ka ˈafitaˈi ta ngwae ka laua na sipsip
neˈe ki faˈasi nia.
30 Nauˈa faˈinia na Maˈa, keroˈo taˈi ru goˈo.”
31 Ma ana kaidaˈi neˈeri, na ngwae ki kira ka
goe fau laˈu maˈi, fasi ˈiri kira ka ˈuia sa Jesus
ka mae.
32 Ma sa Jesus ka saefilo kira ˈuri, “Kaumulu
lisia ka sui naˈa na raoˈa leˈa ˈoro ki neˈe nau
ku sasia faˈasia na Maˈa. ˈUri ma na raoˈa faˈuta
ana na raoˈa neˈe ki neˈe kamu oga saungilaku
fafia?”
33 Ma kira olisia kika ˈuri, “Kaimili kasi ˈui ˈoe
laˈu fafia na raoˈa leˈa neˈe ˈoko sasiˈi ki. Kami
oga mika ˈui ˈoe lala fafia neˈe ˈoko fata buri
tolingaˈi ana God. Osiˈana ˈaeˈo na ngwae goˈo
ˈana, ma ˈoko saea ˈaeˈo God!”
34 Sa Jesus ka olisi kira laˈu ka ˈuri, “Na
alaˈanga ki niˈi teo naˈa saena Kerekereˈa Abu
kamu, God nia saea ka ˈuri, ‘Kamuˈa na god ki.’✡
35 Ma kulu saiana na ru ki taˈifau saena
Kerekereˈa Abu, nia mamana daofaˈi liu sulia
kaidaˈi ki. Ma God noaˈa kasi rora kaidaˈi nia

✡ **10:34** Sam 82:6

fata fuana koˈo kia ki, ma ka saeda naˈa ˈani god ki.
36 Ma nauˈa na ngwae neˈe God nia fili nau,
ma ka asungaˈi nau naˈa maˈi saena na magalia
neˈe. Ma ka faˈuta neˈe kamu ka saea nau ku
fata buri tolingaˈi ana God, kaidaˈi nau ku saea
nau ˈani Ngela nia?
37 Diˈia noaˈa nau kusi sasia na raoˈa ki neˈe
Maˈa nau oga nau ku sasiˈi, noaˈa kamu kasi
faˈamamana nau goˈo.
38 Bore ma si diˈia nau ku sasia na raoˈa
neˈe na Maˈa nia ogaˈi ki, kamu ka faˈamamana
ˈaumulu ana raoˈa neˈeri ki, sui bore ˈana noaˈa
kamu kasi faˈamamana ana na ru neˈe nau ku
saeˈe fuamuˈa ki. Diˈia kamu ka sasia na ru neˈe
ki, muke baˈa sai leˈa ana neˈe na Maˈa nia tua
ratai aku, ma nau ku tua ratai logo ana na Maˈa.”
39 Ma ana kaidaˈi neˈeri logo, kira oga kika
daua sa Jesus, bore ma nia ka ago naˈa ˈana
faˈasi kira.
40 Ma sa Jesus ka oli laˈu ana bali kafo ˈi Jodan,
ma nia ka tua ˈi neˈeri ana kula ba sa John nia
siuabua na ngwae ki ˈi naˈo.
41 Ma na ngwae ˈoro liu ki kira leka maˈi
siana sa Jesus, ma kira ka fata fuada kwailiu
kira ka ˈuri, “Sa John noaˈa kasi sasia goˈo ti ru
faˈanadaˈa, bore ma na ru neˈe nia fata sulia ana
ngwae neˈe, nia mamana taˈifau goˈo.”
42 Ma na ngwae ˈoro ki ana kula neˈe kira ka
faˈamamana ana sa Jesus.

11

Maelana sa Lasaros

1 Taˈi ngwae satana sa Lasaros nia mataˈi. Ma
nia ka tua ana fanoa ˈi Betani faˈinia na ro
ngwaingwaena nia ki, ˈi Mary ma ˈi Mata.
2 ˈI Mary neˈeri ba nia kisitani na ngwaingwai
moko leˈa ana ˈaena sa Jesus na Aofia, ma ka
ongoa ˈani na ifuna.
3 Ma na ro kini neˈe ki kira kwate alaˈanga
ˈuana sa Jesus kira ka ˈuri, “Aofia ˈae, na ngwae
neˈe ˈoko kwaima liu ana nia mataˈi.”
4 Ma kaidaˈi sa Jesus rongoa na ru neˈeri,
nia ka fata ˈuri fuana na fafarongo nia ki, “Sa
Lasaros noaˈa kasi mae ana mataˈinga neˈe. Na
mataˈinga neˈe saungia fasi ˈiri ka faˈataˈinia na
ˈinotoˈanga God, ma fasi ˈiri neˈe ngwae ki kira
ke faˈa ˈinotoˈa nau, na Ngela God, ana.”
5 Ma sa Jesus ka kwaima liu ana sa Lasaros, ma
na ro ngwaingwaena nia ki ˈi Mata ma ˈi Mary.
6 ˈUnaˈeri bore ˈana, kaidaˈi sa Jesus nia
rongoa sa Lasaros nia mataˈi naˈa, nia ka tua
laˈu ˈana ana kula neˈeri nia tua ana, sulia ro
asoa ki.
7 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana na fafarongo
nia ki, “Kulu oli laˈu ˈuana ˈi Judea.”
8 Ma na fafarongo nia ki kira olisia kira ka
ˈuri, “Faˈamanata ˈae, noaˈa nia kasi tau goˈo
ba, na ngwae Jiu ki kira oga naˈa saungilamu
ˈani ˈuilaˈi fau lamu. Ma ˈoko oga logo ˈoe oli
laˈu ˈi neˈeri?”
9 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Ana taˈi faˈi asoa na
madaˈafi ka sina ˈita ˈi ˈofodangi leleka ka dao
ˈi saˈulafi. Diˈia ta ngwae ka liu ana kaidaˈi neˈe
madaˈafi ka sina, ˈafitaˈi nia ka firute, sulia nia
lisia na madakolana na magalia neˈe.

10 Bore ma diˈia ta ngwae ka galo ˈi saena
rodo, nia ka firute, osiˈana noaˈa ta madakolaˈa
fuana.”
11 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Na ngwae
kwaima ba kulu sa Lasaros, nia maliu naˈa, ma
nai baˈa leka, nau ku faˈaada.”

12 Ma na fafarongo nia ki kira olisia kira ka
ˈuri, “Aofia ˈae, diˈia neˈe nia maliu goˈo ˈana,
nia ke baˈa leˈa goˈo.”

13 Na fadalana na alaˈanga sa Jesus fasi sa
Lasaros nia mae naˈa. Bore ma kira fia fasi nia
maliu mamana goˈo ˈana.
14 Nia neˈe, sa Jesus ka faˈarongo madako ana
fuada ka ˈuri, “Sa Lasaros nia mae naˈa.
15 Bore ma fuana na leˈangaˈa kamu, nau ku
saeleˈa neˈe noaˈa nau kusi tua faˈinia, fasi ˈiri
kamu ka faˈamamana nau. Aia, kulu leka siana.”

16 Sa Tomas (neˈe kira saea ˈani Na ˈIˈiu) ka
fata ˈuri fuana na fafarongo ki, “Kulu leka ˈakulu
faˈinia na ngwae faˈamanata, fasi ˈiri kulu ke
mae logo faˈinia!”

17 Ma kaidaˈi sa Jesus dao ana, fai asoa ki neˈe
sui naˈa ˈi buri ˈana neˈe kira kwaiatoa naˈa sa
Lasaros.
18 Na fanoa ˈi Betani tua karangia ˈi Jerusalem,
ka bolo faˈinia uulu agi tala ki goˈo.
19 Ma ngwae ˈoro ˈi Judea ki kira dao ˈuana na
maa toˈolana ˈi Mata ma ˈi Mary, ˈuana na gwale
ladaroˈo, osiˈana ai ngwane keroˈa nia mae.

20 Ma kaidaˈi ˈi Mata ka rongoa sa Jesus nia
dao maˈi, nia ka leka ˈuana lisilana. Ma ˈi Mary
ka tua goˈo ˈana ˈi luma.

21 ˈI Mata ka fata ˈuri fuana sa Jesus, “Aofia
ˈae, diˈia ˈoko tua tua goˈo ˈamu ˈi neˈe, ˈirai na
ai ngwane nau kasi mae goˈo.
22 Bore ma nau ku saiana kaidaˈi neˈe bore
ˈana, God saiana ka kwatea goˈo ˈana ta tae bore
ˈana neˈe ˈoko gania ˈuana.”
23 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Na ai ngwane
ˈoe ke baˈa mauri laˈu.”
24 Ma nia ka fata fuana sa Jesus ka ˈuri, “Nau
ku saiana nia ke baˈa mauri laˈu ana faˈi asoa
ˈisi.”
25 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Nau naˈa
neˈe nai taˈea na ngwae mae ki, ma ku kwatea
laˈu na mauriˈa fuada. Sa tai bore ˈana neˈe
nia faˈamamana nau, nia ke mauri laˈu, sui bore
ˈana nia ka mae naˈa.
26 Ma sa tai bore ˈana neˈe kira faˈamamana
nau ki, kike baˈa toˈo ana mauriˈa firi, ma noaˈa
kira kasi mae. ˈUri ma ˈoko faˈamamana ana ru
neˈe kwa?”
27 Ma nia ka olisia ka ˈuri, “ˈIu Aofia. Nau ku
faˈamamana ana ˈaeˈo naˈa neˈe na Christ, na
Ngela God neˈe nia leka maˈi saena magalia.”
28 Ma buri ˈana neˈe ˈi Mata saea ru neˈeri,
nia ka oli, ma ka kwaroro fuana na kini futa
nia ˈi Mary, ma ka fata ˈuri fuana, “Na ngwae
faˈamanata dao naˈa, ma nia oga ka lisiˈo.”
29 Ma kaidaˈi ˈi Mary nia rongoa ru neˈe, nia
ka tataˈe, ma ka leka ˈaliˈali siana.
30 Ma sa Jesus kasi dao ˈua maˈi fanoa, bore ma
nia tua ˈua goˈo ˈana maˈi ana kula ba ˈi Mata
nia dao toˈona ana.
31 Ma na ngwae ki neˈe kira tua ˈi luma faˈinia
ˈi Mary fuana na gwalelana na manatana, kira
leka logo ˈi burina kaidaˈi kira lisia nia tataˈe

ma ka leka ˈaliˈali kwau ˈi maa. Kira fia fasi neˈe
nia ka leka ˈi maana na kilu gwaˈu ˈiri ka angi ˈi
neˈeri.

32 Ma kaidaˈi ˈi Mary ka dao ana kula neˈe sa
Jesus nia tua ana, nia ka lisia, ma ka bobo uruuru
ˈi naˈona ˈaena, ma ka fata ˈuri, “Aofia ˈae, diˈia
ˈoko tua tua goˈo ˈamu ˈi neˈe ˈirai, na ai ngwane
nau noaˈa kasi mae goˈo.”

33 Ma sa Jesus ka lisia ˈi Mary nia angi, ma na
ngwae ki neˈe kira leka maˈi faˈinia kira angi
logo, ma nia ka kwaimanatai liu.

34 Ma sa Jesus ka saefilo kira ka ˈuri, “ˈI faˈi
neˈe kamu alua ana?”

Kira ka olisi ˈuri ana, “Aofia ˈae, leka maˈi, ma
ˈoko lisia ˈamu.”

35 Ma sa Jesus ka angi.

36 Ma na ngwae Jiu ki kira ka fata fuada kwailiu
kika ˈuri, “Kamu lisia na alafeˈanga doe nia
fuana sa Lasaros!”

37 Ma ti ngwae ada laˈu kira ka fata ˈuri, “Nia
gura na ngwae maada rodo ki. ˈUri ma noaˈa nia
kasi luia sa Lasaros faˈasia na maeˈa?”

38 Sa Jesus ka kwaimanatai liu laˈu, ma ka leka
ˈi maana na kilu gwaˈu. Na kilu gwaˈu neˈeri,
neˈe na faoda neˈe taˈi gwaˈi fau doe neˈe kira
alua ˈi maana.

39 Ma sa Jesus ka fata totongaˈi fuada ka ˈuri,
“Kamu ke lafua na fau neˈana!”

Ma ˈi Mata na ngwaingwaena na ngwae neˈe
mae, ka olisia ka ˈuri, “Aofia ˈae, na fai asoa ki
neˈe sui naˈa ˈi burina neˈe kira kwaiatoa. Dao
ˈuri, sali nia moko ngwaˈa naˈa!”

40 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Nau ku saea
ka sui naˈa fuamu ba diˈia ˈoko faˈamamana
nau, ˈoke baˈa lisia na ˈinotoˈanga God.”
41 Ma kira ka lafua na fau neˈeri. Sui sa Jesus
ka lia ˈalaˈa ˈi langi ma ka foˈo ˈuri, “Maˈasi ˈae,
nau ku baˈatafe ˈoe sulia ˈoko fafarongo naˈa
maˈi fuaku.
42 Nau ku saiana neˈe ˈoko rongo nau sulia
asoa ki. Nau ku saea ru neˈe, fasi ˈiri neˈe
ngwae neˈe ki kira ka faˈamamana ana neˈe ˈoko
asungaˈi nau maˈi.”
43 Ma ˈi buri ˈana neˈe nia saea alaˈanga neˈeri,
nia ka ri doe ka ˈuri, “Lasaros ˈae, ˈoke ruˈu maˈi
ˈi maa!”
44 Ma na ngwae neˈe mae naˈa ka mauri laˈu,
ma ka ruˈu naˈa maˈi ˈi maa. Ma na ro ˈae nia ki,
ma na ro lima nia ki, kira buta ˈani na ifi fuana
ˈafulana na ngwae mae ki, ma na maana kira
buta logo. Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Muke
logea naˈa ifi neˈe ki faˈasia, ma kamu ke alaˈani
ka leka naˈa ana.”

Kira lokoa saungilana sa Jesus
(Matthew 26:1-5; Mark 14:1-2; Luke 22:1-2)

45 Ma na ngwae ˈoro Jiu ki neˈe kira dao maˈi
siana ˈi Mary, kira lisia ru neˈe sa Jesus sasia, ma
kira ka faˈamamana ana niaˈa.
46 Bore ma ti ngwae ada, kira oli siana Farasi
ki, ma kira ka alaˈa suli ru neˈe sa Jesus nia sasia.
47 Ma na Farasi ki, ma na fata abu doe ki, kira
ka fiku lokoˈi ru faˈinia na ngwae faˈinaˈonaˈo
ki, ma kira ka fata ˈuri, “Tae neˈe kulu ke baˈa
sasia ana ngwae neˈe? Sulia ru faˈanadaˈa ˈoro
ki naˈa neˈe nia fuliˈi.

48 Ma diˈia kulu ka alaˈania ngwae neˈe ka
sasi goˈo ˈana ˈuri, na ngwae ˈoro ki kira ka
faˈamamana ana. Sui, na ngwae gwaungaˈi ki
faˈasia ˈi Rom, kira ke baˈa saetaˈa naˈa fuakulu.
Ma leleka ka ˈuri naˈa, ngwae Rom ki ke baˈa
takalongaˈinia na Luma Abu God, ma kira ke
faˈalia naˈa maˈe fanoa kia!”
49 Ma taˈi ngwae ada satana sa Kaeafas na
ˈingataˈi fata abu ana kaidaˈi neˈeri ka fata ˈuri,
“Noaˈa kaumulu ˈiri sai goˈo ana ta ru!
50 Fuila kaumulu ka saiana neˈe nia leˈa goˈo
fuana taˈi ngwae neˈe ka mae, fasi ˈiri noaˈa kira
kasi saungia ngwae ki taˈifau?”
51 Aia, ma na alaˈanga neˈe sa Kaeafas nia saea
naˈa, noaˈa laˈu na ru ˈi manatana taˈifilia. Sulia
nia neˈe ˈingataˈi fata abu ana kaidaˈi neˈeri, ma
nia neˈe God ka alua na manataˈanga neˈeri ˈi
liana. Ma alaˈanga neˈe nia saea sulia sa Jesus
ke baˈa mae fuana ˈafilana na ngwae Jiu ki.
52 Ma noaˈa nia kasi mae fuana na ngwae Jiu
ki goˈo ˈana taˈifilida. Nia mae fasi ˈiri na ngela
God ki taˈifau neˈe kira tua ana fanoa ki taˈifau,
kira ka fiku faˈinia na Jiu ki, fasi ˈiri ka alua taˈi
fikuˈa.
53 Ma talaˈae ana faˈi asoa neˈe sa Kaeafas saea
alaˈanga neˈeri ki, kira ka talaˈae naˈa lokolana
manataˈi ngwae ˈoro ki fuana kira ka saungia sa
Jesus.
54 Duˈungana ru neˈeri, sa Jesus noaˈa kasi
liu tafangaˈi naˈa ana abaˈi kula ˈi Judea. Ana
kaidaˈi neˈeri, nia ka leka faˈasia kula neˈeri, ma
ka leka faˈinia na fafarongo nia ki kira ka leka,
kira ka tua ana fanoa ˈi Ifrem neˈe karangia naˈa

abaˈi kula kwasi.
55 Ana kaidaˈi neˈeri, nia karangia naˈa asoa
ana Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa Jiu ki. Ma
na ngwae ˈoro ki kira ka leka kwau ˈuana ˈi
Jerusalem ˈi naˈona na Fangaˈa neˈe, fuana
faˈasikasikalada fuana na fafangaˈa sulia na
falafala kira ki.
56 Ma na ngwae ki kira ka lulu ˈuana sa Jesus.
Ma ana kaidaˈi neˈeri, kira fiku taˈifau maˈi ˈi
saena ana Luma Abu God, kira ka saefilo kira
kwailiu kira ka ˈuri, “ˈUri ma kaumulu fia nia ke
dao maˈi ana na Fangaˈa neˈe? Sali noaˈa goˈo
taka!”
57 Kira fata ˈunaˈeri sulia na fata abu doe ki,
ma na Farasi ki, kira alu alaˈanga siana ngwae ki
ˈuri, “Diˈia ta ngwae ka saiana kula neˈe sa Jesus
nia tua ana, nia ke faˈarongo kami ˈani fasi ˈiri
mike daua.”

12

ˈI Mary nia kisitani ngwaingwai fafona ˈaena sa Jesus
(Matthew 26:6-13; Mark 14:3-9)

1 Ma ono asoa ki ˈi naˈona Fangaˈa ana Daofaˈi
Liuˈa, sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki kira oli
laˈu ˈuana ˈi Betani, na maˈe fanoa sa Lasaros ba
sa Jesus nia faˈamauria faˈasia na maeˈa.
2 Kira sasi akaˈu ana fanga ki fuana sa Jesus.
Sa Lasaros ta ngwae logo ana na ngwae neˈe kira
saea maˈi ˈuana fanga fikuˈa faˈinia sa Jesus. Ma
ˈi Mata ka ngali fanga maˈi fuada.

3 Ma ˈi Mary ka ngalia maˈi taˈi biˈi* nura
ni kwainuraˈa neˈe kira saea ˈani “nad” neˈe
folilana ka doe liu. ˈI Mary ka ngalia maˈi
ka kisitani ˈi fafona ˈaena sa Jesus fuana faˈa
ˈinotoˈalana. Sui ˈi Mary ka ongoa ˈaena sa Jesus
ˈani ifuna. Ma ana kaidaˈi neˈeri, na luma neˈe
ka fungu ˈani mokofana na ngwaingwai moko
leˈa neˈe.
4 Bore ma sa Judas Iskariot, na fafarongo ba ke
baˈa kwatea sa Jesus fuana malimae nia ki, nia
ka fata kwau ka ˈuri,
5 “Faˈuta noaˈa nia kasi ˈoifoli ˈani na ng-
waingwai leˈa neˈe? Na ngwaingwai neˈe diˈia
nia ˈoifoli ˈani, nia ke baˈa ngalia mani neˈe bolo
faˈinia na folifoliˈa neˈe taˈi ngwae ka rao ˈuana
sulia taˈi faˈi ngali. Ma mani neˈeri fuila ˈoko
ngalia ˈoko kwatea fuana na ngwae dalaˈa ki.”
6 Sa Judas nia saea na ru neˈe, noaˈa laˈu
osiˈana neˈe nia manata ˈuana ˈafilana ngwae
neˈe kira dalaˈa ki, bore ma duˈungana lala neˈe
niaˈa ta ngwae bili. Ma nia logo neˈe na ngwae
fuana liaˈa sulia na ngwaˈi mani kira. Ma kaidaˈi
ki taˈifau, nia saiana ka faˈalia goˈo ˈana mani
neˈe fuana niaˈa talana.
7 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Jesus ka fata ˈuri,
“Noaˈa ˈoe kosi fonea laˈu na kini neˈe! Ma
nia ka gonia ˈana na ngwaingwai neˈe fuana on-
golana ˈani noniku ana kaidaˈi ana kwaiatolaku.
8 Ma ngwae neˈe kira dalaˈa ki, kira tua goˈo
ˈada faˈi kamu sulia asoa ki. Bore ma noaˈa nau
kusi tua tau laˈu faˈi kamu.”

Kira lokoˈi ru fuana saungilana sa Lasaros

* **12:3** Na biˈi nura tiˈitiˈi neˈe kulufana diˈia 327 grams.

9 Ngwae ˈoro ki kira rongoa sa Jesus nia tua
ˈi Betani, ma kira ka leka maˈi siana. Kira ˈiri
leka laˈu osiˈana sa Jesus goˈo ˈana taˈifilia neˈe
tua ˈi fanoa neˈeri. Ma kira leka logo maˈi fuana
lisilana sa Lasaros ba sa Jesus nia faˈamauri nia
faˈasia maeˈa.
10-11 Ma na ˈorolana ngwae Jiu ki, kira leka
naˈa faˈasia na fata abu doe ki, ma kira ka
faˈamamana naˈa ˈada ana sa Jesus osiˈana nia
faˈamauria sa Lasaros faˈasia na maeˈa. Nia
neˈe, na fata abu doe ki kira ka lokoa logo na
saungilana sa Lasaros diˈia logo neˈe kira naia
saungilana sa Jesus.

Sa Jesus ruˈu ˈi Jerusalem diˈia ta ngwae tatalafaˈa

(Matthew 21:1-11; Mark 11:1-11; Luke 19:28-40)

12 Sui ana ruana asoa, ngwae ˈoro neˈe
kira leka maˈi ˈana Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa,
kira rongoa sa Jesus neˈe leka maˈi ˈuana ˈi
Jerusalem.
13 Kira leka, kira ka ngalia maˈi uila niniu ki,
ma kira ka leka maˈi ˈiri kika saka toˈona sa
Jesus. Ma kira ka ri kira ka ˈuri,
"Baˈatafea God!
God ˈoko ˈoilakitaˈinia na ngwae neˈe nia leka
maˈi ˈani na ngasingasiˈanga ˈoe!✡
God ke faˈaleˈa na ngwae tatalafaˈa kia ˈi Israel."

14 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Jesus ka ngalia taˈi
dongki, ma ka raˈe maˈi ˈi fafona. Na ru neˈe

✡ **12:13** Sam 118:26

nia faˈamamana goˈo maˈi na ru neˈe Kerekereˈa
Abu ba saea ka ˈuri,
15 “Kamu ngwae ˈi Jerusalem ki, noaˈa kamu
kasi maˈu! Mulu lisia na ngwae tatalafaˈa kamu
neˈe nia leka maˈi ˈi fafona kala dongki.”✡
16 Ma ana kaidaˈi neˈeri, na fafarongo ki noaˈa
kira kasi sai ˈua ana na ru neˈe. Sui ˈi burina
neˈe sa Jesus nia mauri laˈu ma ka oli ˈuana ˈi
langi, kira fiˈi manata toˈona na Kerekereˈa Abu
sulia, ma na ru neˈe kira ka sasia ana.
17 Na ngwae neˈe kira tua faˈinia sa Jesus ana
kaidaˈi nia saea maˈi sa Lasaros faˈasia saena
faodaˈi ngwae mae ma ka kwatea nia ka mauri
laˈu, kira faˈarongo ˈani ru neˈeri fuana ngwae
ˈoro ki.
18 Nia neˈe sasi ma na ngwae ˈoro ki kira ka
leka maˈi, ˈiri kike saka toˈona sa Jesus. Kira
leka sulia kira rongoa taˈifau neˈe sa Jesus fulia
na ru faˈanadaˈa neˈeri.
19 Ma ana kaidaˈi neˈeri, na Farasi ki kira ka
fata ˈuri ˈada fuada kwailiu, “Kamu lisia! Sui
bore ˈana kulu ka lokoˈi ru ˈani liaˈi ngwae ˈoro
ki, nia ˈafitaˈi naˈa. Sulia ngwae ˈoro ki kira leka
naˈa ˈada sulia na ngwae neˈe!”

Na ngwae ˈi Grik ki lulua sa Jesus

20 Ti ngwae faˈasia ˈi Grik, kira tua logo
safitada na ngwae neˈe kira leka maˈi ˈuana ˈi
Jerusalem fuana na foˈongaˈa ana Fangaˈa ana
Daofaˈi Liuˈa.
21 Kira leka siana sa Filip, na ngwae faˈasia ˈi
Betsaeda saena na abaˈi kula ˈi Galili, ma kira ka

✡ **12:15** Sekaraea 9:9

fata ˈuri fuana, “Araˈi ˈae, kaimili oga mike lisia
sa Jesus.”
22 Sui sa Filip ka leka, ma ka faˈarongoa sa
Andrew, ma kera ka leka, ma kera ka faˈarongoa
sa Jesus.
23 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Na kaidaˈi
nau, na Ngela Ngwae, dao naˈa fasi ˈiri God ka
faˈataˈinia naˈa na ˈinotoˈanga nau.
24 Ru mamana nau ku saea fuamuˈa. Diˈia
ta taˈi maga witi noaˈa kasi ˈasia saena na ano
ma noaˈa kasi mae, na maga witi neˈeri ka teo
taˈifilia goˈo ˈana. Ma diˈia nia ka mae tari, nia
fiˈi kalea naˈa maga witi ˈoro ki.
25 Ma diˈia ta ngwae ka lia doe ana na mau-
rilana ˈana talana, nia ke baˈa mae goˈo ˈana.
Bore ma diˈia ta ngwae noaˈa kasi lia doe ana
maurilana saena na magalia neˈe, nia ke baˈa
toˈo ana mauri firi.
26 Ma ta ngwae bore ˈana neˈe nia oga ka rao
fuaku, nia ke leka suli nau, fasi ˈiri niaˈa ngwae
rao mamana nau, ma ka tua ana na kula neˈe
nau ku tua ana. Ma na Maˈa nau ka kwaiara na
ngwae neˈe nia rao fuaku.
27 “Ma na kaidaˈi neˈe, na liaku nia figwanu,
ma ta tae neˈe nai baˈa saea? Nai baˈa fata ˈuri,
‘Maˈasi ˈae, ˈoe kosi alaˈania kaidaˈi neˈe ka dao
maˈi fafi nau.’ Noaˈa. Sulia nia naˈa neˈe na ru
neˈe nau ku leka maˈi fuana, fasi ˈiri nau ku liu
nama ana kaidaˈi neˈe ana na nonifiiˈanga.
28 Maˈasi ˈae, ˈoko faˈaˈinotoˈa na satamu.”
Ma ana kaidaˈi neˈeri, taˈi lingalingaˈi ru
ka fata maˈi faˈasia ˈi langi ka ˈuri, “Nau ku
ngalia taˈifau naˈa maˈi na ˈinotoˈanga fuana na
sataku, ma nai baˈa sasi laˈu.”

29 Ma na fikuˈa neˈe kira uu ˈi neˈeri, kira
rongoa na lingalingaˈi ru neˈeri, ma ti ngwae ada
kira ka saea fasi na kiri. Ma ti ngwae kira ka fata
ˈuri, “Ta ˈainsel neˈana fata maˈi fuana!”

30 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Na lin-
galingaˈi ru neˈe nia fata maˈi, noaˈa laˈu fuana
na ˈafilaku, bore ma nia fata lala maˈi fuana na
ˈafi lamuˈa.
31 Ma na kaidaˈi dao naˈa fuana God ka
matalangani na ngwae ki saena magalia neˈe.
Ma ana kaidaˈi neˈe, God ka lafua naˈa sa Saetan,
na ngwae gwaungaˈi ana na magalia neˈe.
32 Ma ana kaidaˈi kira ke baˈa lafutaˈi nau ana
ˈai rara folo, nai baˈa talaˈia maˈi na ngwae ki
taˈifau siaku.”

33 (Ma ˈani na alaˈanga neˈe ki, nia ka
faˈataˈinia goˈo ˈana na maeˈa faˈuta neˈe nia
ke baˈa mae ˈani.)

34 Ma na ngwae ki kira ka fata ˈuri, “Na
Kerekereˈa Abu kia nia saea neˈe na Christ ke
baˈa mauri firi. ˈIrai ma faˈuta ˈoko saea kira
ke baˈa lafutaˈinia na Ngela Ngwae ana ˈai rara
folo? Ma sa tai naˈa neˈe na Ngela Ngwae neˈe
kwa?”

35 Sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Nau ku diˈia
na madakolaˈa doe. Ana kaidaˈi tiˈitiˈi neˈe nau
ku tua ˈua faˈi kamu. Fuila kamu ke roˈosulia
naˈa fatalaku ana kaidaˈi neˈe nau ku tua ˈua
faˈi kamu, fasi ˈiri muke lia saiana na tala leˈa.
Sulia sa tai neˈe nia leka saena maˈe rodo, nia ka
kina ˈi faˈi neˈe nia leka ˈuana.
36 Kaidaˈi neˈe na madakolaˈa nia tua ˈua faˈi
kamu, muke faˈamamana ana, fasi ˈiri kamuˈa
na ngela ana madakolaˈa ki.”

Sa Jesus ka saea na ru neˈe ki, sui nia ka leka naˈa ˈana faˈasida, ma ka ago naˈa ˈana faˈasida.

Ngwae ki noaˈa kasi faˈamamana

37 Sui bore ˈana sa Jesus ka sasia ru faˈanadaˈa
ˈoro ki ma kira ka lisia, noaˈa kira kasi
faˈamamana goˈo ana niaˈa.
38 Na ru neˈe ki nia ˈunaˈeri, ˈiri ka
faˈamamana na alaˈanga sa Aesea na profet ba
nia saea naˈa maˈi ˈi naˈo, ba nia fata ˈuri,
"Aofia, noaˈa kira kasi faˈamamana goˈo ana
alaˈanga neˈe kami faˈatalo ˈani ki.
Ma noaˈa kira kasi lia sai logo ana na ngasingasi
ˈanga ˈoe neˈe ˈoko faˈataˈinia fuada."✡

39 Ma osiˈana kaidaˈi neˈe noaˈa kira kasi
saiana faˈamamanaˈanga ˈana, na fatalana God
neˈe sa Aesea na profet neˈe faˈarongo ˈua naˈa
maˈi ˈani ˈi naˈo niniˈa fiˈi mamana.
40 Saena Kerekereˈa Abu, God nia fata ˈuri,
"Nau ku bokota naˈa na maada fasi ˈiri noaˈa
kira kasi lisia tae neˈe nau ku sasi fuada.
Nau ku faˈangasia naˈa manatalada fasi ˈiri
noaˈa kira kasi saiana tae neˈe nau ku sasi
fuada.
Nau ku sasi ˈunaˈeri ˈada fasi ˈiri noaˈa kira kasi
saiana kakari alifaˈi ˈanga laˈu maˈi ˈuaku
ˈiri nau kui faˈamauri kira."✡
41 Sa Aesea ka saea ru ki osiˈana nia lisia naˈa
na ˈinotoˈanga sa Jesus, ma nia ka fata sulia.
42 Sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, ngwae
faˈinaˈonaˈo ˈoro ana Jiu ki neˈe kira
faˈamamana ana sa Jesus. Bore ma noaˈa kira

✡ **12:38** Aesea 53:1 ✡ **12:40** Aesea 6:10

kasi fata goˈo sulia fuana ngwae matamata ki, osiˈana kira maˈungia na Farasi ki, ˈasu ˈubani kira kata luida faˈasia ruˈungaˈa saena na luma fuana foˈongaˈa kira ki.

43 Kira manata ˈabera liu lala sulia sasilana ru fuana ngwae goˈo ˈana neˈe ka saeleˈa fafia. Bore ma noaˈa kira kasi manata ˈabera goˈo sulia sasilana ru fuana God ˈiri nia saeleˈa fafia.

44 Ma sa Jesus ka fata doe ma ka ˈuri, “Diˈia ta ngwae bore ˈana nia faˈamamana aku, nia faˈamamana logo God neˈe asungaˈi nau maˈi.

45 Ma diˈia ta ngwae nia lisi nau, nia lisia logo God neˈe nia asungaˈi nau maˈi.

46 Nau ku leka maˈi saena magalia neˈe diˈia madakolaˈanga fuana ngwae ki, fasi ˈiri sa tai neˈe faˈamamana nau, noaˈa kira kasi tua saena maˈerodo.

47 Ma sa tai bore ˈana neˈe ka rongoa fatalaku, ma noaˈa kasi sasi sulia, noaˈa nau kusi matalangaˈinia, duˈungana noaˈa nau kusi leka laˈu maˈi saena magalia neˈe fuana kwai matalangaˈi ˈanga. Ma nau ku leka lala maˈi fuana faˈamaurilana ngwae ki.

48 Ngwae noaˈa kasi oga nau, ma noaˈa kasi oga sasilana ru nau ku saeˈe ki, na ru nia teo naˈa fuana matalangaˈi lana na ngwae neˈeri. Na alaˈanga nau ki neˈe na ru neˈe ke baˈa matalangaˈinia ana asoa ˈisi.

49 Na ru neˈe nia mamana, sulia kaidaˈi nau ku fata ˈani, noaˈa nau kusi fata sulia na ru sulia manataku talaku. Bore ma Maˈa nau neˈe nia asungaˈi nau maˈi, nia saea fuaku na fataˈa totongaˈi ki fuana nau ku saea, ma nau ku fata

suliˈi.
50 Ma nau ku saiana, na fata totongaˈi ˈanga
Maˈa nau ki neˈe kwatea mauri firi fuana ngwae
ki. Ma na tae neˈe nau ku saea, nia naˈa neˈe
ru neˈe Maˈa nau nia saea fuaku, fasi ˈiri nau ku
faˈatalo ˈania.”

13

Sa Jesus taufia naˈa ˈaeda na fafarongo nia ki

1 Taˈi faˈi asoa ˈi naˈo ana na Fangaˈa ana
Daofaˈi Liuˈa, sa Jesus ka sai naˈa ana kaidaˈi nia
karangi dao naˈa fasi ˈiri nia ka leka naˈa faˈasia
na magalia neˈe, ma ka leka siana na Maˈa nia.
Ma nia alafe fuana na fafarongo nia ki neˈe kira
tua naˈa saena na magalia neˈe, ma nia ka alafe
fuada leleka ka dao ana kaidaˈi nia mae.
2 Ma sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki, kira
fanga ˈada ˈi saˈulafi. Ma sa Saetan ka alua naˈa
manataˈanga saena na liana sa Judas, na ngela sa
Simon Iskariot, fasi ˈiri ka kwatea sa Jesus fuana
malimae nia ki.
3 Ma sa Jesus ka saiana neˈe Maˈa nia kwatea
ka sui naˈa na ngasingasiˈanga ki taˈifau fuana.
Ma nia ka saiana logo, neˈe nia leka maˈi faˈasia
God, ma nia ke baˈa oli logo siana God.
4 Nia neˈe sa Jesus ka tataˈe faˈasia na tatafe
ana fangaˈa, ma ka kanusua na toˈongi fafo nia,
ma ka nikia naˈa ˈaba lauˈua ni ongo noni ˈi
liˈitana.
5 Sui nia ka kisitani na kafo ˈi saena na dako,
ma ka taufia naˈa ˈaena na fafarongo nia ki, ma
ka ongoˈi ˈani na ˈaba lauˈua neˈe nia nikia ˈi
liˈitana.

6 Ma kaidaˈi nia dao ana sa Simon Peter, nia ka
fata ˈuri fuana sa Jesus, “Aofia kwa, ˈuri ma ˈoko
taufia logo ˈaeku niniˈa?”
7 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Ana kaidaˈi
neˈe, ˈoko kina ˈua na ru neˈe nau ku sasia amu,
bore ma ˈoke baˈa saiana ˈi buri.”
8 Ma sa Peter ka fata ˈuri, “Nauˈa niniˈa, noaˈa
liu ˈoe kosi taufia ˈaeku!”
Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Diˈia noaˈa
nau kusi taufia naˈa ˈaemu, ˈaeˈo noaˈa laˈu na
fafarongo nau.”
9 Ma sa Peter ka olisia ka ˈuri, “Aofia ˈae, noaˈa
ˈoe kosi taufia laˈu ˈaeku taˈifilia goˈo. Bore ma
ˈoke taufia logo na limaku, ma na gwauku!”
10 Sa Jesus ka fata ˈuri, “Sa tai neˈe siu ka
sui naˈa, na nonina nia sikasika taˈifau naˈa,
ma noaˈa nia kasi siufia laˈu na nonina taˈifau.
Nia ka taufia goˈo na ˈaena. Kaumulu sikasika
taˈifau naˈa, ma taˈi ngwae goˈo aumulu neˈe
noaˈa kasi sikasika.”
11 Sa Jesus nia saiana ka sui naˈa sa tai neˈe ke
baˈa ˈolosaea niaˈa fuana na malimae ki, ma nia
neˈe nia ka fata ˈuri, “Kaumulu sikasika taˈifau
naˈa, ma taˈi ngwae goˈo aumulu neˈe noaˈa kasi
sikasika.”
12 Ana kaidaˈi sa Jesus nia taufia ˈaeda ka sui,
nia ka ruˈufia laˈu na toˈongi fafo nia sui, nia ka
oli ka tua faˈi kira. Ma nia ka saefiloda ka ˈuri,
“ˈUri ma kaumulu saiana fadalana na ru niniˈa
nau ku sasia fuaumulu?
13 Na fadalana nia ˈuri: Kaumulu sae nau ˈania
ngwae Faˈamanata faˈinia na Aofia kamu, ma ka
bolo liu fuana kamu ka sae nau ˈunaˈeri, osiˈana
nauˈa neˈe na ngwae faˈamanata ma na Aofia
kamu.

14 Ma sui bore ˈana nau na ngwae faˈamanata
ma na Aofia kamu, nau ku fiˈi taufia goˈo na
ˈaemuˈa. Ta neˈe kamu ke taufia nama ˈaemuˈa
kwailiu logo.
15 Nau ku sasia ru neˈeri fuamuˈa fasi ˈiri
kaumulu logo muke sasia logo diˈia niniˈa nau
ku sasia amuˈa.
16 Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, na
ngwae rao noaˈa nia kasi ˈinotoˈa ka liufia
ngwae ˈaˈana nia. Ma na ngwae neˈe ka ngali
faˈarongoa, noaˈa kasi ˈinotoˈa liufia na ngwae
neˈe asungaˈinia.
17 Muke sai leˈa ana na ru niniˈa nau ku saea
fuamuˈa ki. Ma diˈia muke sasi logo sulia, muke
baˈa saeleˈa mamana.
18 “Nau ku saea na ru neˈe ki noaˈa laˈu
fuamuˈa taˈifau. Nau ku sai goˈo ˈaku ana
sa tai faˈida neˈe nau ku filida. Ma nau ku
saiana taˈi ngwae aumulu ke baˈa ˈolosae nau
fuana malimae nau ki, fasi ˈiri ke faˈamamana
Kerekereˈa Abu ba fata ˈuri, ‘Na ngwae neˈe
keroˈo fanga fiku ana fanga nau, niaˈa logo neˈe
na malimae nau.’✡
19 Na ru neˈe noaˈa kasi dao ˈua maˈi, ma nia
leˈa fuana nau ku saea fuamuˈa ana kaidaˈi neˈe,
ˈiri diˈia ana kaidaˈi nia ke dao bore maˈi, muke
baˈa faˈamamana neˈe Nauˈa Niniˈa.
20 Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, sa tai
bore ˈana neˈe ka kwaloa sa tai neˈe nau ku
asungaˈinida kwau, nia ka kwalo nau logo. Ma
sa tai bore ˈana neˈe ka kwalo nau, nia kwaloa
logo God neˈe nia asungaˈi nau logo maˈi.”

✡ **13:18** Sam 41:9

Alaˈanga sulia sa Judas
(Matthew 26:20-25; Mark 14:17-21; Luke 22:21-23)

21 Buri ˈana sa Jesus nia fata ˈunaˈeri ka sui,
nia ka kwaimanatai liu. Ma nia ka faˈarongo
madako naˈa ˈani fuana na fafarongo nia ki ka
ˈuri, “Ru mamana nau ku saea naˈa fuamuˈa.
Taˈi ngwae aumulu nia ke baˈa ˈolosae nau fuana
malimae nau ki.”

22 Ana kaidaˈi neˈeri, na fafarongo ki kira ka
bubu kwailiu naˈa fuada, sulia noaˈa kira kasi
saiana sa tai neˈe sa Jesus nia fata sulia.
23 Ma taˈi ngwae ana fafarongo nia ki ba sa
Jesus nia alafe fuana, nia neˈe ka tua karangia
sa Jesus.
24 Ma sa Simon Peter ka faˈataˈi ˈania na li-
mana fuana fafarongo neˈeri, fasi ˈiri ka saefiloa
sa Jesus ˈuana sa tai neˈe nia fata sulia.
25 Na fafarongo neˈe ka ˈidu karangia kwau sa
Jesus, ma ka kwaroro fuana ka ˈuri, “Aofia kwa,
sa tai neˈe na ngwae neˈana ˈoko fata sulia?”

26 Sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Na ngwae neˈe
nai baˈa taufia na beret saena na dakoˈi sulu,
ma nau ku kwatea fuana. Ngwae neˈe nau ku
sasia ru neˈeri fuana, nia naˈa neˈe na ngwae
neˈeri.” Goˈo sa Jesus nia taufia na beret saena
dakoˈi sulu, sui ka kwatea fuana sa Judas ngela
sa Simon Iskariot.
27 Ana kaidaˈi neˈeri goˈo sa Judas ka ngalia
naˈa na beret neˈeri, sa Saetan ka ruˈufia naˈa.
Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈOke ˈaliˈali
faˈinia na ru neˈe ˈoke sasia.”

28 Ma na fafarongo ki neˈe kira tua kalia na
tatafe ni fanga neˈeri, kira ka kina tae neˈe sa
Jesus nia fata ˈunaˈeri ˈania fuana sa Judas.
29 Ma osiˈana sa Judas niaˈa na ngwae neˈe lia
sulia na ngwaˈi mani kira, ti ai ana na fafarongo
ki kira fia fasi sa Jesus nia saea fuana sa Judas,
ˈiri nia leka ka folia maˈi ti fanga neˈe kira
boˈoboˈo ˈuana fuana fangaˈa neˈeri, nama nia
leka ka ngalia maˈi ti ru fasi ˈiri kira ke kwatea
fuana ngwae dalaˈa ki.

30 Buri ˈana sa Judas ka ngalia naˈa fanga
baera, nia ka ruˈu ˈaliˈali naˈa ˈi maa. Ma ana
kaidaˈi neˈeri nia ka rodo naˈa.

Muke alafe fuamuˈa kwailiu

31 Kaidaˈi sa Judas nia leka naˈa, sa Jesus
ka fata ˈuri, “Kaidaˈi fuana faˈa ˈinotoˈa laku,
na Ngela Ngwae, nia dao naˈa. Ma God ke
ngalia naˈa faˈa ˈinotoˈalana osiˈana ru niniˈa
fuli fuaku ki.
32 Ma diˈia na faˈa ˈinotoˈa lana God ke
faˈataˈi ana nauˈa, ˈunaˈeri God naˈa neˈe ke tala
faˈataˈinia ˈaliˈali ana na faˈa ˈinotoˈa laku ˈani
niaˈa talana.
33 Ngela nau kina ˈae, noaˈa nau kusi tua tau
goˈo faˈi kamu. Kamu ke baˈa lulu ˈuaku, bore
ma nau ku saea naˈa fuamuˈa na ru ba nau ku
saea naˈa fuana ngwae faˈinaˈonaˈo ana Jiu ki
ba ˈuri, ‘ˈAfitaˈi muke leka ana kula neˈe nau ku
leka ana.’
34 Ma na taki faolu nau ku kwatea fuamuˈa
neˈe ˈuri: Muke alafe fuamuˈa kwailiu, diˈia logo
neˈe nau ku alafe fuamuˈa.

35 Ma diˈia muke toˈo ana na alafeˈanga
fuamuˈa kwailiu, na ngwae ki taˈifau kira ke
baˈa saiana neˈe kamu na fafarongo nau ki.”

Sa Peter ke tofea sa Jesus
(Matthew 26:31-35; Mark 14:27-31; Luke 22:31-34)

36 Sui sa Simon Peter ka saefiloa sa Jesus ka
ˈuri, “Aofia kwa, ˈi faˈi neˈe ˈoke baˈa leka
ˈuana?”
Sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Kula neˈe nai baˈa
leka ˈuana, noaˈa kamu kasi saiana lekaˈa faˈi
nau ˈuana. Bore ma ta asoa, muke baˈa leka maˈi
buriku.”
37 Sui sa Peter ka saefilo laˈu ka ˈuri, “Kwala
Aofia kwa, tae neˈe ke kwate ma ka ˈafitaˈi
fuaimili fuana lekaˈa faˈiniˈo ana kaidaˈi neˈe?
Osiˈana nau ku sasi akaˈu naˈa fuana maeˈa
ˈusiˈo.”
38 Sa Jesus olisia ka fata ˈuri fuana, “ˈUri ma
ˈoko sasi akaˈu mamana fuana maeˈa ˈusi nau
kwa? Ru mamana nau ku saea fuamu. ˈI naˈona
mala neˈe na karai ka angi, ˈoke baˈa sae uulu
fau ana neˈe ˈoko kina nau.”

14

Sa Jesus na tala ˈuana lekaˈa siana God na Maˈa

1 Sa Jesus ka fata ˈuri fuana na fafarongo
nia ki, “Noaˈa kamu kasi manata ˈabera ma na
manatalamuˈa kasi ˈasia. Muke faˈamamana
ana God, ma muke faˈamamana logo aku.
2 Osiˈana kula ˈoro ni tuaˈa ki ˈi saena na luma
Maˈa nau. Aia, ma nau ku leka ˈiri neˈe nai sasi
akaˈu ana kula fuamuˈa. ˈAfitaˈi nau ku saea na
ru neˈe fuamuˈa, diˈia noaˈa nia kasi mamana.

3 Ma kaidaˈi neˈe nau ku leka, ma nau ku sasi
akaˈu ana kula fuamuˈa, ka sui nai baˈa oli maˈi
ma nau ku talaˈi kamu fuaku talaku, fasi ˈiri na
kula neˈe nau ku tua ana, kamu ke tua logo ana.
4 Ma kaumulu sai goˈo ˈamuˈa ana na tala neˈe
leka ˈuana na kula neˈe nai leka ˈuana.”
5 Ma sa Tomas ka fata ˈuri, “Aofia kwa, kaimili
kina na kula neˈe ˈoke leka ˈuana. ˈUri ma kami
ke baˈa sai faˈuta ana na tala neˈeri kwa?”
6 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Nauˈa naˈa neˈe
na tala fuana faˈataˈilana ru mamana sulia God,
ma ka kwatea na mauriˈa fuana ngwae ki. Noaˈa
ta ngwae kasi leka siana God na Maˈa diˈia nia
noaˈa kasi leka suli nau.
7 Ma diˈia kamu ka sai mamana naˈa aku, tama
muka sai logo ana na Maˈa nau. ˈIta ana kaidaˈi
neˈe ka oli alaˈa, kaumulu sai naˈa ana Maˈa nau,
ma muka lisia naˈa.”
8 Ma sa Filip ka fata ˈuri, “Aofia ˈae, kami oga
ˈoke faˈataˈinia basi na Maˈa fuamiˈa kwa.”
9 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Kwala Filip
kwa, nau ku tua faˈi kamu ka tau naˈa, ma ˈoe
kosi sai ˈua aku niniˈa? Ma sa tai bore ˈana neˈe
nia lisi nau, nia ka lisia naˈa na Maˈa logo. Ma
faˈuta neˈe ˈoko saea fasi nai faˈataˈinia laˈu na
Maˈa nau kwa?
10 ˈUri ma noaˈa ˈoe kosi faˈamamana goˈo ana
neˈe nau ku tua ana na Maˈa, ma na Maˈa logo
ka tua ana nauˈa? Alaˈanga neˈe nau ku saea
fuamuˈa ki, noaˈa laˈu na alaˈanga nau ki talaku.
Na Maˈa neˈe nia tua aku nia sasia na raoˈa nia
ki suli nau.
11 Muke faˈamamana ana ru neˈe, nau ku tua
ana na Maˈa, ma na Maˈa ka tua aku. Diˈia

noaˈa, muke faˈamamana ana ru neˈe sulia na raoˈa neˈe nau ku sasiˈi ki.
12 Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, diˈia sa tai bore ˈana neˈe ka faˈamamana ana nauˈa, nia sasia logo na raoˈa neˈe nau ku sasiˈi ki. Ma nia ka sasia laˈu na raoˈa doe ki mala, sulia neˈe nau ku leka siana na Maˈa.
13 Ma ta tae bore ˈana neˈe muke gania na Maˈa osiˈana kamu fafarongo nau ki, nai baˈa sasi, fasi ˈiri ana kaidaˈi neˈe ngwae ki kira ka lisia, kira ka lia saiana na Maˈa neˈe talingaˈi ka tasa.
14 Ta tae bore ˈana neˈe muke gani nia ˈuana sulia kamu ngwae nau ki, nai baˈa sasia fuamuˈa.”

Alafeˈanga ma roˈongaˈa sulia sa Jesus

15 Sa Jesus ka fata laˈu ka ˈuri, “Diˈia kamu alafe fuaku, muke roˈosulia na taki nau ki.
16 Nai baˈa gania na Maˈa, ma nia ke baˈa kwatea maˈi na Ngwae ni Kwaiˈafi fuamuˈa, ma nia ke baˈa tua tari faˈi kamu.
17 Niaˈa na Anoˈi ru Abu neˈe faˈataˈinia naˈa mamanaˈanga sulia God. Ma na ngwae neˈe kira kasi faˈamamana ki, noaˈa kira kasi kwaloa goˈo, sulia noaˈa kira kasi lisia, ma noaˈa kira kasi sai goˈo ana. Bore ma kamu sai naˈa ana, osiˈana nia tua faˈi kamu, ma nia ke tua saena maurilamuˈa.
18 “Kaidaˈi nai baˈa leka, ˈafitaˈi nau ku faˈasi kamu diˈia na ngela inamae ki. Nai baˈa oli logo maˈi siaumulu.
19 Ana kaidaˈi tiˈitiˈi goˈo, na ngwae neˈe kira kasi faˈamamana, noaˈa kira kasi baˈa lisi nau laˈu. Bore ma kamuˈa niniˈa, muke baˈa lisi nau

logo amuˈa. Ma osiˈana nau ku mauri, kamu ke
mauri logo.
20 Ma ana kaidaˈi neˈe nai baˈa mauri laˈu,
muke baˈa saiana neˈe nau ku tua ratai ana na
Maˈa nau, ma kamu ke tua ratai faˈi nau, ma nau
ku tua ratai faˈi kamu.
21 “Ma sa tai bore ˈana neˈe roˈosulia na taki
nau ki, niaˈa neˈe na ngwae neˈe nia alafe fuaku.
Ma sa tai bore ˈana neˈe ka alafe fuaku, Maˈa
nau ka alafe logo fuana, ma nauˈa bore nau ku
alafe logo fuana, ma nau ku faˈataˈi nau talaku
fuana.”
22 Sa Judas (noaˈa laˈu sa Iskariot) ka saefiloa
ka ˈuri, “Aofia kwa, faˈuta neˈe kaimili goˈo neˈe
kami saiana mike lisiˈo, ma na ngwae neˈe noaˈa
kira kasi faˈamamana noaˈa kira kasi lisiˈo?”
23 Sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Diˈia ta
ngwae neˈe alafe aku, nia ke roˈosulia na
faˈamanataˈanga nau ki. Ma na Maˈa nau ke
alafe fuana, ma na Maˈa nau, keroˈo ka leka maˈi
siana, ma keroˈo ka tua faˈinia.
24 Ma sa tai bore ˈana neˈe noaˈa kasi alafe
aku, nia kasi roˈosulia na faˈamanataˈanga nau
ki. Ma na faˈamanataˈanga nau ki neˈe kamu
rongoˈi, noaˈa laˈu na ru nau ki talaku. Sulia nia
ˈita maˈi faˈasia na Maˈa, neˈe nia asungaˈi nau
maˈi.
25 “Nau ku saea na ru neˈe ki fuamuˈa ana
kaidaˈi nau ku tua ˈua faˈi kamu.
26 Na Maˈa nau ke baˈa kwatea maˈi na Anoˈi
ru Abu ˈani sataku, fasi ˈiri nia ke ˈafi kaumulu.
Nia ke baˈa faˈamanata kamu ˈani na ru ki
taˈifau, ma ka faˈamanata oli amuˈa ˈani na ru
ki taˈifau neˈe nau ku faˈarongo kamu naˈa ˈani
ˈi naˈo.

27 “Nau ku faˈasia naˈa aroaroˈanga nau
fuamuˈa. Na aroaroˈanga nau neˈe nau ku kwa-
tea fuamuˈa, noaˈa nia kasi diˈia na aroaroˈanga
saena na magalia. Nia neˈe, noaˈa kamu kasi
manata ˈabera, ma noaˈa kamu kasi maˈu.
28 Kamu rongoa taˈifau naˈa na fatalaku ba
ˈuri, ‘Nai baˈa leka, ma nai baˈa oli logo maˈi
siaumulu.’ Diˈia kamu ka alafe aku, muke
saeleˈa sulia nau ku leka siana Maˈa, sulia nia
talingaˈi ka tasa liufi nau.
29 Nau ku saea naˈa ru neˈe ki, sui mala niˈi
ka fiˈi dao maˈi, fasi ˈiri ana kaidaˈi niˈi ke dao
maˈi ana, kamu ke fiˈi faˈamamana.
30 Noaˈa nau kusi alaˈa tau laˈu faˈi kamu, sulia
sa Saetan na ngwae gwaungaˈi ana magalia neˈe,
nia karangi dao naˈa maˈi. Bore ma nia noaˈa
kasi gwaungaˈi fafi nau.
31 Ma nauˈa talaku, nau ku sasia ru ki taˈifau
sulia tae neˈe Maˈa nau nia saea fuaku fuana
na sasilana, fasi ˈiri na ngwae ana magalia neˈe,
kira ka saiana nau ku alafe fuana Maˈa nau.
“Aia, kulu tataˈe, kulu ke leka naˈa faˈasia kula
neˈe.”

15

Sa Jesus nia diˈia na fuuˈi grep mamana

1 Sa Jesus ka fata ˈuri laˈu fuana na fafarongo
nia ki, “Nauˈa naˈa neˈe fuuˈi grep mamana, ma
na Maˈa nau neˈe ngwae rao ana na oˈola.
2 Ma nia saiana ka tufua na rara ˈai ki faˈasi
nau neˈe noaˈa kira kasi fungu, ma ka lufusia na
rara ˈai ki neˈe kira fungu, fasi ˈiri kira ka fungu
leˈa.

3 Ma kaumulu sikasika taˈifau naˈa ˈani na
faˈamanataˈanga nau ki fuamuˈa.
4 Muke tua ratai faˈi nau, ˈiri nau ku tua ratai
faˈi kamu. Na rara ˈai nia ˈafitaˈi ka fungu ˈana
talana, diˈia noaˈa nia kasi tua ratai ana na fuuˈi
ˈai. Ma ka ˈunaˈeri logo ana kamuˈa, ka ˈafitaˈi
muke sasia na ru leˈa ki, diˈia noaˈa kamu kasi
tua ratai aku.
5 “Nauˈa naˈa neˈe fuuˈi grep, ma kamu naˈa
neˈe rara ˈai ki. Ma diˈia sa tai neˈe ka tua ratai
aku, nau ku tua ratai ana niaˈa, nia saiana ka
fungu ˈani fuaˈi grep ˈoro ki. Ma diˈia noaˈa
kamu kasi tua ratai aku, nia ˈafitaˈi muke sasia
ta ru leˈa.
6 Ma diˈia sa tai neˈe noaˈa kasi tua ratai aku,
nia diˈia ta rara ˈai neˈe kira ˈui ˈania ma ka
mae. Ma na rara ˈai ˈunaˈeri ki, kira ka ngaliˈi,
ma kika ˈui ˈaniˈi ˈi saena na mafula ka duˈafia
ˈana.
7 Ma diˈia muke tua ratai aku, ma na fatalaku
ka tua tari amuˈa, muke gania ta ru bore ˈana
neˈe kamu oga, ma nai baˈa kwatea fuamuˈa.
8 Ma na raoˈa leˈa ˈoro neˈe kamu sasia, nia
ka faˈataˈinia naˈa ˈinotoˈanga na Maˈa nau. Ma
nia ˈunaˈeri ka faˈataˈinia logo neˈe kamuˈa na
fafarongo nau ki.
9 Nau ku alafe fuamuˈa diˈia logo Maˈa nau
neˈe alafe fuaku. Nia neˈe, muke tua tari saena
na alafeˈanga nau.
10 Ma diˈia muke roˈosulia na taki nau ki, muke
tua tari saena na alafeˈanga nau, diˈia logo neˈe
nau ku roˈosulia na taki Maˈa nau ki, ma nau ku
tua tari logo saena na alafeˈanga nia.
11 Nau ku saea muke roˈosulia na taki nau
ki, muke tua tari saena na alafeˈanga nau fasi

ˈiri muke toˈo ana saeleˈanga doe, diˈia logo na saeleˈanga nau, ma na saeleˈanga kamu ke leka talau.
12 Ma na taki nau fuamuˈa, nia ˈuri: Muke alafe fuamuˈa kwailiu, diˈia logo neˈe nau ku alafe fuamuˈa.
13 Noaˈa ta alafeˈanga kasi liufia na alafeˈanga neˈe ngwae ka kwatea na maurilana fuana kwaima nia ki, fasi ˈiri ka faˈamaurida.
14 Ma kamu neˈe na kwaima nau ki, diˈia kamu sasia na ru neˈe nau ku asungaˈi kamu fuana.
15 Ma noaˈa nau kusi sae kamu laˈu ˈani na ngwae rao ki, sulia neˈe ngwae rao noaˈa kasi saiana ru neˈe na ngwae gwaungaˈi nia sasia. Nau ku sae kamu ˈani na kwaima nau ki lala, sulia nau ku faˈarongo kamu taˈifau naˈa ˈani na ru ki taˈifau neˈe nau ku rongoa maˈi faˈasia na Maˈa nau.
16 Ma noaˈa kamu kasi fili nau, nauˈa lala neˈe nau ku fili kamu, fasi ˈiri muke sasia na ru leˈa ˈoro ki, diˈia na ˈai neˈe nia fungu leˈa ˈani fuaˈi ru ka leka talau. Ma na Maˈa ke baˈa kwatea ta ru bore ˈana neˈe muke gani ˈuana, osiˈana kamu fafarongo nau ki.
17 Ma na taki nau fuamuˈa ka ˈuri: Muke alafe fuamuˈa kwailiu.

Ngwae ana magalia ke lia taˈafi kamu

18 “Diˈia na ngwae saena magalia neˈe kira ka lia taˈafi kamu, muke manata toˈona neˈe kira eta lia taˈafi nau logo ˈi naˈo.
19 Diˈia kamu ti ngwae taˈa logo saena na magalia neˈe, kira ka alafe amuˈa, osiˈana kamu diˈia logo kiraˈa. Bore ma nau ku fili kamu taˈifau naˈa, fasi ˈiri muke matamata faˈasia

ngwae taˈa ki saena magalia. Noaˈa kamu kasi
tua laˈu diˈia kiraˈa, ma nia neˈe sasia noaˈa kira
kasi oga kamu.
20 Muke manata toˈona tae ki ba nau ku saeˈe
ka sui naˈa fuamuˈa, ‘Na ngwae rao nia noaˈa
kasi talingaˈi ana ngwae gwaungaˈi nia.’ Ma
osiˈana neˈe kira faˈakaisi nau, kira ke faˈakaisi
kamu logo. Ma ti ngwae kira roˈosulia na
fatalaku, ma ˈunaˈeri ti ngwae ke baˈa roˈo logo
sulia fatalamuˈa.
21 Ma kike baˈa faˈakaisi kamu, si neˈe kamuˈa
na ngwae nau ki. Kira ke sasi ˈunaˈeri logo sulia
kira noaˈa kasi saiana God neˈe nia asungaˈi nau
maˈi.
22 Ma diˈia noaˈa nau kusi leka maˈi saena
magalia, ma noaˈa nau kusi faˈarongo kira
ˈani ˈunaˈeri, noaˈa kira kasi ˈeke ˈani sasia
taˈangaˈa. Ma ana kaidaˈi neˈe, nia ka ˈafitaˈi
naˈa fuana sa tai neˈe ka saea nia noaˈa kasi rora,
sulia nau ku leka maˈi, ma nau ku saea ka sui
naˈa fuada.
23 Ma sa tai neˈe ka ˈaila ˈani nau, nia ˈaila logo
ˈani Maˈa nau.
24 Nau ku fulia na ru neˈe noaˈa ta ngwae ˈiri
fulia ˈi naˈo. Kira lisia nau ku fulia na ru neˈe ki,
ˈiri kike ˈeke ˈani sasi taˈangaˈa kira ki, ma kira
ka lia taˈafi nau goˈo ˈada ma faˈinia Maˈa nau
logo.
25 Ru neˈe nia dao maˈi, fasi ˈiri na Kerekereˈa
ana Taki kira ki ka mamana ˈani alaˈanga ba nia
ˈuri, ‘Kira ilangaˈi ˈoˈo goˈo ˈada aku.’
26 “Na Anoˈi ru Abu ke baˈa leka maˈi ma ka
ˈafi kamu. Ma nia ke baˈa faˈataˈinia na ru
mamana ki sulia God. Nai baˈa kwatea maˈi
siaumulu faˈasia na Maˈa nau. Ana kaidaˈi

nia leka maˈi, nia ka fata faˈamamana suli nau fuamuˈa.
27 Ma kamu logo muke baˈa fata faˈamamana suli nau, sulia kulu tua fiku ˈita naˈa maˈi ana kaidaˈi nau ku talaˈae ana raoˈa nau.”

16

1 Sa Jesus nia fata laˈu ka ˈuri, “Nau ku saea naˈa ru neˈe ki fuamuˈa, fasi ˈiri neˈe faˈamamana ˈanga kamu ke ngasi.
2 Kira ke baˈa fone kamu faˈasia ruˈungaˈa saena na luma fuana foˈongaˈa kira ki. Ma nia ke baˈa dao ana kaidaˈi neˈe, diˈia ta ngwae ke saungi kamu ke mae, nia ka fia fasi nia sasia na ru neˈe God nia oga.
3 Na ngwae neˈe ki, kira ke sasia ru neˈeri ki amuˈa, osiˈana noaˈa kira kasi saiana na Maˈa nau, ma noaˈa kira kasi sai logo aku.
4 Bore ma nau ku saea naˈa ˈaku na ru neˈe ki fuamuˈa, fasi ˈiri ana kaidaˈi kira talaˈae fuana sasilana ru neˈe ki amuˈa, muke baˈa manata toˈona na alaˈanga ba nau ku saeˈe naˈa fuamuˈa ki.”

Na ru neˈe Anoˈi ru Abu nia fulia

Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Noaˈa nau kusi saea maˈi na ru neˈe ki fuamuˈa ˈi naˈo, osiˈana nau ku tua ˈua faˈi kamu.
5 Bore ma ana kaidaˈi neˈe, nau ku karangi oli naˈa siana God neˈe nia asungaˈi nau maˈi. Ka ˈunaˈeri bore ˈana, noaˈa ta ngwae amuˈa kasi saefilo nau ˈua sulia ˈi faˈi neˈe nai baˈa leka ˈuana.
6 Ana kaidaˈi neˈe, na liamuˈa ka figwanu liu, sulia nau ku saea naˈa ru neˈe ki fuamuˈa.

7 Bore ma nau ku saea ru mamana fuamuˈa,
nia leˈa liu fuamuˈa neˈe nai baˈa leka faˈasi
kamu ˈunaˈeri. Osiˈana diˈia noaˈa nau kusi
leka, na Anoˈi ru Abu neˈe ke baˈa leka maˈi
fuana na ˈafilamuˈa, nia noaˈa kasi leka goˈo
maˈi fuamuˈa. Bore ma kaidaˈi nai leka, nai baˈa
asungaˈinia maˈi siaumulu.
8 Ma kaidaˈi nia ke dao maˈi, nia ke baˈa
faˈataˈinia fuana ngwae saena magalia ki neˈe
kira manata rora sulia na abula taˈangaˈa, ma
sulia na ˈoloˈoloˈa, ma sulia na kwaˈikwaˈinga
God.
9 Kira rora sulia na abula taˈangaˈa, osiˈana
noaˈa kira kasi faˈamamana aku.
10 Ma kira rora sulia na ˈoloˈoloˈa, osiˈana nai
baˈa oli siana na Maˈa ma noaˈa kamu kasi lisi
nau laˈu.
11 Ma kira rora sulia na kwaˈikwaˈinga God,
osiˈana God nia matalangaˈinia naˈa na ngwae
taˈa neˈe nia gwaungaˈi fafia na magalia neˈe.

12 “Nau ku toˈo ˈana na ru ˈoro liu ki fuana
saelani fuamuˈa, bore ma noaˈa kamu ˈiri totolia
rongolaniˈi taˈifau naˈa ˈi niniˈari.
13 Bore ma ana kaidaˈi neˈe na Anoˈi ru Abu
ke dao maˈi, nia ke faˈamanata kamu ˈania na
mamanaˈanga, ma nia ke baˈa faˈataˈinia na ru
ki taˈifau fuamuˈa. Ma nia noaˈa kasi fata ˈana
talana, bore ma nia ke fata sulia na ru neˈe nia
rongoˈi ki faˈasia God. Ma nia ke baˈa fata sulia
na ru neˈe ke baˈa dao maˈi ki.
14 Nia ka faˈaˈinotoˈa nau, sulia nia ke baˈa
ngalia na alaˈanga nau ki, ma ka faˈarongo kamu
ˈani.
15 Ma na ru Maˈa nau ki taˈifau neˈe, na ru
nau ki logo. Nia ba nau ku saea neˈe na Anoˈi

ru Abu ke ngalia maˈi na alaˈanga nau ki ma ka faˈarongo kamu ˈani.”

Kwaimanataiˈanga ke rokisi ˈani saesaeleˈanga

16 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Ana kaidaˈi tiˈitiˈi,
noaˈa kamu kasi baˈa lisi nau. Sui ana kala
kaidaˈi tiˈitiˈi logo, muke baˈa lisi nau laˈu.”
17 Ma ti ngwae ana na fafarongo nia ki kira
ka saefilo kira kwailiu, kira ka ˈuri, “Tae neˈe
manataˈanga ana alaˈanga niniˈa nia saea, ‘Ana
kaidaˈi tiˈitiˈi noaˈa kamu kasi baˈa lisi nau, ma
ana kala kaidaˈi tiˈitiˈi logo, kamu ke baˈa lisi
nau laˈu?’ Ma nia ka saea laˈu, ‘Noaˈa kamu
kasi baˈa lisi nau sulia neˈe nau ku leka siana
na Maˈa.’ ”
18 Ma na fafarongo nia ki kira ka saefilo kira
kwailiu laˈu ˈuana, “Tae neˈe manataˈanga ana
alaˈanga neˈe, ‘Ana kaidaˈi tiˈitiˈi?’ Kulu kina
tae niniˈa nia fata sulia.”
19 Sui sa Jesus ka saiana kira oga kike saefiloa,
ma nia ka fata ˈuri fuada, “Kamu manata sulia ru
ba nau ku saea, ‘Ana kaidaˈi tiˈitiˈi, noaˈa kamu
kasi lisi nau. Ma ana kala kaidaˈi tiˈitiˈi logo,
muke baˈa lisi nau laˈu.’ ˈUri ma na ru neˈeri
neˈe kamu saefilo kaumulu talamuˈa sulia?
20 Ru mamana nau ku saea fuaumulu. Ana
kaidaˈi neˈeri, muke baˈa oˈomae ma muke
nagu. Bore ma ngwae taˈa ana magalia ki, kira
ke saeleˈa ˈada. Kamu ke baˈa kwaimanatai,
sui ˈi buri ˈana na liadilaˈanga kamu ke sui, ma
muke saeleˈa laˈu.
21 Kamu saiana kaidaˈi neˈe kini nia karangi
faˈafuta, nia ka kwaimanatai, sulia nia dao naˈa
ana kaidaˈi ana nonifiiˈa. Bore ma kaidaˈi nia

faˈafuta na ngela ka sui, nia ka manata bura naˈa
ˈani nonifiiˈa baera, osiˈana nia saeleˈa naˈa
ˈana sulia na ngela nia futa naˈa.
22 Kamu ˈunaˈeri logo. Ana kaidaˈi neˈe goˈo
neˈe kamu kwaimanatai. Bore ma nai baˈa lisi
kamu laˈu, ma saena maurilamuˈa muke baˈa
saeleˈa liu. Ma na saeleˈa ˈanga neˈe noaˈa ta
ngwae kasi totolia neˈe ke laua naˈa faˈasi kamu.
23 Ana kaidaˈi neˈeri, noaˈa kamu kasi gani
nau naˈa ˈuana ta ru laˈu. Ru mamana nau ku
saea fuamuˈa, diˈia ta ru bore ˈana neˈe muke
gania siana na Maˈa osiˈana kamu fafarongo nau
ki, nia ke baˈa kwatea fuamuˈa.
24 ˈIta ˈua maˈi leleka ka dao ˈi taˈena, noaˈa
kamu kasi gania goˈo ta ru ana Maˈa nau sulia
kamu fafarongo nau ki. Kamu ke gania Maˈa
nau, nia ke baˈa kwatea fuamuˈa, fasi ˈiri muke
saeleˈa liu.”

Sa Jesus nia liufia na ngasingasiˈanga ana magalia

25 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Nau ku saea na
ru neˈe ki fuamuˈa ˈania na tarifulaˈa ki. Bore
ma kaidaˈi ke baˈa dao maˈi neˈe noaˈa nau kusi
fata laˈu ˈani na tarifulaˈa ki, bore ma nau ku
fata abitako goˈo ˈaku sulia Maˈa fuamuˈa.
26 Ana kaidaˈi neˈeri, kamu ke tala gania God
naˈa amuˈa osiˈana kamu fafarongo nau ki. Ma
nau ku saea fuamuˈa neˈe noaˈa nau kusi baˈa
gani naˈa ˈuana ta ru fuamuˈa.
27 Nia ke baˈa ˈunaˈeri naˈa sulia na Maˈa ˈana
talana neˈe nia alafe fuamuˈa, osiˈana kamu
alafe fuaku, duˈungana kamu faˈamamana ana
neˈe niaˈa nama neˈe asungaˈi nau maˈi.

28 ˈI naˈo, nau ku leka maˈi faˈasia na Maˈa
ˈuana saena na magalia neˈe. Ma ana kaidaˈi
neˈe, nau ku leka naˈa faˈasia na magalia, ma
nau ku oli laˈu siana na Maˈa nau.”
29 ˈUnaˈeri na fafarongo nia ki kira ka fata ˈuri
fuana, “Ana kaidaˈi neˈe ˈoko fiˈi fata madako
naˈa fuamiˈa, sulia noaˈa ˈoe kosi fata naˈa ˈania
na tarifulaˈa ki.
30 Kaidaˈi neˈe, kami fiˈi saiana neˈe ˈoko
saiana na ru ki taˈifau, diˈia ta ngwae noaˈa
kasi saefilo ˈoe bore, ˈoko saiana tae neˈe nia ˈi
saena manatana. Ma nia neˈe kwatea ma mika
faˈamamana neˈe God nia asungaˈi ˈoe maˈi.”
31 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “ˈUri ma kau-
mulu faˈamamana ngasingasiˈa naˈa neˈeriˈa?
32 Na kaidaˈi nia dao naˈa neˈe kamu ke baˈa
takalo taˈifau faˈasi nau. Ma kamu ke baˈa tafi
ˈuana fanoa kamu ki, sulia ru neˈe kike baˈa sasi
aku. Bore ma noaˈa nau kusi tua taˈifili nau,
osiˈana na Maˈa neˈe nia tua faˈi nau.
33 Nau ku saea na ru neˈe ki fuamuˈa, fasi ˈiri
muke toˈo ana aroaroˈanga saena maurilamuˈa,
sulia neˈe kaumulu tua fiku faˈi nau. Sui bore
ˈana muke tua saena magalia ma kira ke baˈa
faˈakaisi kamu liu naˈa, noaˈa kamu kasi maˈu,
sulia nau ku liufia na ngasingasiˈanga ana na
magalia neˈe ka sui naˈa.”

17

Sa Jesus nia foˈo

1 Kaidaˈi sa Jesus nia fata ˈunaˈeri ka sui, nia
ka lia ˈalaˈa ˈi langi, ma ka fata ˈuri, “Maˈasi
ˈae, nia dao naˈa ana kaidaˈi fuana neˈe ˈoko
faˈaˈinotoˈa nau, fasi ˈiri nau ku faˈaˈinotoˈa ˈoe.

2 Sulia ˈoko kwatea naˈa na ngasingasiˈanga
fuaku fafia na ngwae ki taˈifau, fasi ˈiri nau ku
ˈafia na ngwae neˈe ˈoko kwateda fuaku ki ˈiri
kike mauri firi.
3 Aia, ma na mauriˈa firi neˈe nia ˈuri: Diˈia na
ngwae ki kira ka saiamu neˈe taˈi God mamana,
ma kira ka saiaku, sa Jesus na Christ, neˈe ˈoko
asungaˈi nau maˈi.
4 Nau ku faˈataˈinia naˈa ˈinotoˈanga ˈoe saena
magalia, ma nau ku faˈasuia naˈa raoˈa ba ˈoko
asungaˈi nau maˈi fuana sasilana.
5 Maˈasi ˈae, kaidaˈi neˈe, ˈoko faˈaˈinotoˈa
nau laˈu ˈani ˈinotoˈanga neˈe nau ku toˈo maˈi
ana faˈi ˈoe, ˈi naˈona mala maˈi saungaˈilana na
magalia.

6 “Nau ku faˈamanata suli ˈoe fuana na ngwae
ki neˈe ˈoko kwateda naˈa maˈi fuaku saena
magalia neˈe. Kiraˈa neˈe ngwae ˈoe ki, ma ˈoko
kwateda naˈa maˈi fuaku. Kira roˈo naˈa sulia
na fatalamu.
7 Ma kaidaˈi neˈe, kira sai naˈa ana na ru ki
taˈifau neˈe ˈoko kwateˈe fuaku, niˈi leka taˈifau
maˈi faˈasi ˈoe.
8 Nau ku saea naˈa fuada na alaˈanga ki neˈe
ˈoko kwatea fuaku, ma kira ka faˈamamana
naˈa. Ma kira ka sai mamana naˈa ana neˈe nau
ku leka maˈi faˈasi ˈoe, ma kira ka faˈamamana
ana neˈe ˈoko asungaˈi nau maˈi.

9 “Ma nau ku foˈo fuada. Noaˈa nau kusi
foˈo laˈu fuana na ngwae neˈe noaˈa laˈu ngwae
ˈoe ki, bore ma nau ku foˈo lala ˈaku fuana na
ngwae neˈe ˈoko kwateda maˈi fuaku, sulia kira
na ngwae ˈoe ki.

10 Na ngwae nau ki taˈifau neˈe, kira na ngwae
ˈoe ki laˈu goˈo. Ma ngwae ˈoe ki taˈifau, kira na
ngwae nau ki laˈu goˈo. Ma kira ke faˈataˈinia
naˈa na ˈinotoˈanga nau ˈania tualada.
11 Nau kusi tua tau naˈa saena magalia, nai
baˈa leka naˈa kwau siamu. Bore ma kira goˈo
neˈe kira ka tua ˈua saena magalia. Maˈasi Abu
ˈae, tagi sulida ˈani na ngasingasi ˈanga ba ˈoko
kwatea fuaku, fasi ˈiri kira ka alu naˈa taˈi ru,
diˈia nama neˈe koro taˈi ru logo.
12 Ma kaidaˈi ba nau ku tua faˈinida, nau
ku tagi sulida ˈani na ngasingasiˈanga ba ˈoko
kwatea fuaku. Nau ku gonida, ma noaˈa ta
ngwae ada kasi funu goˈo, taˈifilia goˈo na ngwae
taˈa ba na Kerekereˈa Abu saea nia ke funu
nama.
13 Nai baˈa leka kwau siamu, ma nau ku saea
na ru neˈe ki ana kaidaˈi nau ku tua ˈua saena
magalia, fasi ˈiri kira ka saeleˈa liu diˈia na
saeleˈanga nau.
14 Ma nau ku kwatea naˈa na fatalamu fuada.
Bore ma na ngwae saena magalia ki neˈe noaˈa
laˈu ngwae ˈoe ki, kira liataˈafida, osiˈana kiraˈa
neˈe ngwae ˈoe ki, diˈia logo neˈe nauˈa ngwae
ˈoe.
15 Noaˈa nau kusi gani ˈoe fasi ˈiri ˈoko lafuda
faˈasia saena magalia, bore ma nau ku gani ˈoe
fasi ˈiri ˈoke tagi sulida faˈasia na Ngwae Taˈa.
16 Kiraˈa noaˈa laˈu ngwae saena fanoa neˈe
ˈi ano, diˈia logo neˈe nauˈa noaˈa laˈu ngwae
saena fanoa neˈe ˈi ano.
17 ˈOko faˈa abuda fuamu ˈani na ma-
manaˈanga. Na fatalamu naˈa neˈe ma-
manaˈanga.

18 Nau ku asungaˈi kira fuana faˈamanatalana
na ngwae ki, diˈia logo neˈe ˈoko asungaˈi nau
maˈi ˈuana saena magalia.
19 Ma fuana na leˈalada, nau ku abungaˈi nau
talaku fuamu, fasi ˈiri kira logo kira ka abungaˈi
mamana ada talada fuamu.
20 “Nau kusi foˈo goˈo fuada taˈifili kira.
Bore ma nau ku foˈo logo fuana na ngwae
neˈe kike baˈa faˈamamana ana nauˈa sulia na
faˈarongoˈanga kira.
21 Ma nau ku foˈo fasi ˈiri kira ka alua taˈi ru
goˈo. Maˈasi ˈae, kira ka tua ratai faˈi koro, diˈia
logo neˈe ˈoko tua ratai aku, ma nau ku tua ratai
amu. Kira ka alua naˈa taˈi ru, fasi ˈiri na ngwae
neˈe saena magalia ki kira ka faˈamamana ana
neˈe ˈoko asungaˈi nau maˈi.
22 Nau ku kwatea fuada na ˈinotoˈanga ba ˈoko
kwatea logo fuaku, fasi ˈiri kira ka alua taˈi ru,
diˈia logo neˈe koro taˈi ru goˈo.
23 Fadalana ru neˈe nia ˈuri: Nau ku tua ratai
ana kiraˈa, ma ˈoko tua ratai aku, fasi ˈiri kira
ka taˈi ru taˈifau, ma fasi ˈiri na ngwae ki saena
magalia kira ka saiana neˈe ˈoko asungaˈi nau
maˈi, ma ˈoko alafe fuada, diˈia logo neˈe ˈoko
alafe fuaku.
24 “Maˈasi ˈae, nau ku oga na ngwae neˈe ˈoko
kwateda fuaku, kira ka tua faˈi nau ana kula
neˈe nau ku tua ana, fasi ˈiri kira ka lisia naˈa
ˈinotoˈanga nau neˈe ˈoko kwatea fuaku. ˈOko
kwatea ˈinotoˈanga neˈe fuaku, osiˈana neˈe
ˈoko alafe fuaku ˈi naˈona mala na saungaˈilana
na magalia.
25 Maˈasi ˈae, ˈaeˈo ngwae ana ˈoloˈoloˈa. Na
ngwae taˈa ki saena na magalia neˈe noaˈa kira

kasi saiamu, bore ma nau ku sai goˈo ˈaku amu,
ma na ngwae fafarongo nau ki, kira saiana neˈe
ˈoko asungaˈi nau maˈi.
26 Nau ku faˈarongo kira naˈa ˈaniˈo. Ma
nau ku sasi funifaraˈa goˈo ˈaku ana, fasi ˈiri
neˈe alafeˈanga ˈoe fuaku ka tua logo saena
maurilada, ma nauˈa bore, nau ku tua neketaˈi
logo faˈinida saena maurilada.”

18

Kaidaˈi kira daua sa Jesus
(Matthew 26:47-56; Mark 14:43-50; Luke 22:47-53)

1 Buri ˈana sa Jesus nia foˈo ka sui naˈa, niaˈa
faˈinia na fafarongo nia ki, kika leka kwau, ma
kira ka toˈofolo ana dodo kira saea ˈani Kidron.
Ma kira leka kwau ˈuana kula neˈe na oˈola ˈi ˈai
ki nia ana.
2 Ma sa Judas, na ngwae neˈe ke baˈa ˈolosaea
sa Jesus fuana malimae nia ki, nia sai naˈa ana na
kula neˈeri. Sulia kaidaˈi ˈoro sa Jesus faˈinia na
fafarongo nia ki, kira ˈidufaˈi leka leka ˈi neˈeri.
3 Nia neˈe sa Judas ka dautalaˈia kwau ngwae
ana ofoˈa ki faˈasia Rom faˈinia na ngwae neˈe
kira folo kalia na Luma Abu God. Na fata abu
doe ki, ma na Farasi ki neˈe, kira asungaˈinida
kwau. Aia, na ngwae neˈe kira leka maˈi ki, kira
dau ana na unu ki, ma na raˈunga fuana fuˈanga
ki.
4 Ma sulia sa Jesus nia saiana ka sui naˈa ru
neˈe ke baˈa dao ana ki, nia ka fali kwau ˈusida,
ma ka saefiloda ka ˈuri, “Tai neˈana kamu lulu
ˈuana?”

5 Kira olisia kira ka ˈuri, “Kaimili lulu ˈuana sa
Jesus, na ngwae ba faˈasia ˈi Nasaret.”

Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Nau niniˈa naˈa.”

Aia, ma sa Judas na ngwae ba nia talaˈida
kwau siana sa Jesus, nia ka uu logo ˈi neˈeri
faˈinida.
6 Ana kaidaˈi sa Jesus nia fata ˈuri, “Nau niniˈa
naˈa,” na ngwae neˈeri ki kira dudufaˈi buri, ma
kira ka ˈasida ˈi ano.
7 Sui sa Jesus ka saefilo kira laˈu ka ˈuri, “Tai
neˈe kamu lulu ˈuana?”

Ma kira ka ˈuri laˈu, “Kaimili lulu ˈuana sa
Jesus, na ngwae ba faˈasia ˈi Nasaret.”

8 Sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Nau ku saea
ka sui naˈa fuamuˈa, ‘Nauˈa niniˈa naˈa.’ Sulia
nauˈa niniˈa naˈa neˈe kamu lulu nau maˈi
ˈunaˈeri, ˈirai kamu ke alaˈania na ngwae neˈe
ki kike leka ˈada.”
9 Sa Jesus ka saea ru neˈeri ˈiri ka faˈamamana
tae neˈe nia saea ka sui naˈa maˈi suli kira, ba nia
fata ˈuri, “Maˈasi ˈae, noaˈa ta ngwae ana ngwae
nau ki neˈe ˈoko kwateda fuaku ki kika funu.”
10 Ma sa Simon Peter ka toˈo ana taˈi sele ni
ofoˈa, nia ka tara, ma ka kwaˈi ˈani, ma ka kwaˈi
muusia alinga ˈoloˈolo ana na taˈi ngwae rao na
ˈingataˈi fata abu. Na ngwae rao neˈeri satana
sa Malakas.
11 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana sa Peter, “ˈOke
olitaˈinia ˈamu na sele ni ofoˈa neˈana ˈi fuila!
ˈUri ma ˈoko fia fasi noaˈa nau kusi ruˈu saena
kaidaˈi ana nonifiiˈanga neˈe Maˈa nau kwatea
fuaku?”

Kira talaˈia sa Jesus siana sa Anas

12 Sui na ngwae folo ki, ma na ngwae ana ofoˈa
ki, faˈinia na ngwae faˈinaˈonaˈo ki, kira daua sa
Jesus, ma kira ka firi fafia ro lima nia ki.
13 Ma kira ka eta talaˈia kwau sa Jesus siana
sa Anas, sulia nia neˈe funga sa Kaeafas, na
ˈingataˈi fata abu ana faˈi ngali neˈeri.
14 Ma sa Kaeafas ba saea fuana ngwae
faˈinaˈonaˈo kira Jiu ki ˈuri, “Nia leˈa goˈo fuana
taˈi ngwae ke mae, fasi ˈiri noaˈa kira kasi
saungia ngwae ki taˈifau.”

Sa Peter tofea sa Jesus
(Matthew 26:69-70; Mark 14:66-68; Luke 22:55-57)

15 Sa Simon Peter faˈinia taˈi fafarongo laˈu,
kera ka leka sulia sa Jesus. Ma na ruana
fafarongo, na ˈingataˈi fata abu neˈeri nia sai leˈa
ana. Ma na ruana fafarongo nia ka leka donga
buri naˈa ana sa Jesus, leleka ka tua maˈi saena
labata ana luma na ˈingataˈi fata abu.
16 Sa Peter nia uu goˈo ˈana maˈi ˈi maa. Sui
na ruana fafarongo nia ka ruˈu kwau ˈi maa, ma
ka fata fuana kini neˈe nia folo ˈafia na sinamaa,
fasi ˈiri ka talaˈia maˈi sa Peter saena.
17 Ana kaidaˈi sa Peter ka ruˈu maˈi, na kini
neˈe ka fata ˈuri fuana, “Sali ˈaeˈo ta ngwae logo
ana fafarongo na ngwae neˈe kira ngalia maˈi
taka niniˈa!”
Sa Peter ka olisia ka fata ˈuri, “Nauˈa noaˈa!”
18 Sulia kaidaˈi neˈeri kaidaˈi ana uniˈi
gwariˈa, neˈe ngwae rao ki faˈinia na ngwae folo
ki, kira ka ukua na mafula ˈi leleo, ma kira ka
uu ˈada kalia, ma sa Peter ka uu logo faˈinida ˈi
neˈeri, ma ka rara logo ˈana.

Na ˈingataˈi fata abu ka saefiloa sa Jesus
(Matthew 26:59-66; Mark 14:55-64; Luke 22:66-71)

19 Na ˈingataˈi fata abu ka saefiloa sa Jesus ka
ˈuri, “Tai faˈida neˈe na fafarongo ˈoe ki? Ma na
tae ki neˈe ˈoko faˈamanatada ˈani?”
20 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Nau ku alaˈa
sulia ru ki taˈifau fuana na ngwae ki ˈiri kira ka
rongoa taˈifau. Noaˈa nau kusi sofongaˈinia goˈo
ta ru, kaidaˈi nau ku faˈamanata na ngwae ki.
Nau ku sasia ru neˈeri ana asoa ki saena luma
fuana foˈongaˈa ki, ma ˈi saena na Luma Abu
God ˈi neˈe, fasi ˈiri ana kaidaˈi ngwae ki kira
fiku maˈi, kira ka rongoa. Ma noaˈa nau kusi
fata ago goˈo ˈani ta ru.
21 Faˈuta neˈe ˈoko saefilo nau ˈunaˈeri? ˈOke
saefiloa lala ˈamu na ngwae neˈe kira rongoa na
ru neˈe nau ku saea fuada ki. Kira neˈe saiana
na ru neˈe nau ku saea fuada ki.”
22 Kaidaˈi sa Jesus ka fata goˈo ˈunaˈeri, taˈi
ngwae ana ngwae folo ki ka leka maˈi, ma ka
fidalia, ma ka fata ˈuri, “Faˈuta neˈe ˈoko fata
ˈunaˈeri fuana ˈingataˈi fata abu kwa?”
23 Sa Jesus ka olisia kwau ka ˈuri, “Diˈia nau ku
saea ta ru neˈe nia rora, ˈoke saea naˈa ru neˈe
nau ku rora ana. Ma diˈia noaˈa nau kusi saea
goˈo ta ru rora, faˈuta neˈe ˈoko fidali nau kwa?”
24 Buri ˈana na ru neˈe sa Anas ka kwatea naˈa
kwau sa Jesus siana sa Kaeafas, na ˈingataˈi fata
abu. Ma na limana kira firi ˈua fafia.

Sa Peter tofea laˈu sa Jesus
(Matthew 26:71-75; Mark 14:69-72; Luke 22:58-62)

25 Ma kaidaˈi sa Peter nia uu, ma ka rarangia
ˈua ˈana nonina, na ngwae neˈe kira uu ˈi neˈeri
faˈinia, kira ka fata ˈuri fuana, “ˈOe ta ngwae ana
fafarongo na ngwae niniˈa kira matalangaˈinia
niniˈa?”
Ma sa Peter nia tofe, ma ka fata ˈuri, “Noaˈa
liu, nauˈa noaˈa!”
26 Ma taˈi ngwae ana ngwae rao ˈingataˈi fata
abu ka tua logo ˈi neˈeri. Na ngwae neˈe niaˈa na
ngwaefuta faˈinia na ngwae rao ba sa Peter nia
kwaˈi muusia na alingana, ma nia ka fata ˈuri,
“ˈIu! Kaidaˈi ba kira daua sa Jesus saena oˈola
baera, nau ku lisiˈo faˈinia.”
27 Ma sa Peter ka fata ˈuri, “Noaˈa! Noaˈa laˈu
nauˈa baniˈa.” Ana kaidaˈi neˈeri goˈo na karai
ka angi naˈa.

Kira talaˈia kwau sa Jesus siana sa Paelat (Matthew 27:1-2, 11-14; Mark 15:1-5; Luke 23:1-5)

28 Ma ana laˈa bilabila ˈi ˈofodangi, kira ka
talaˈia kwau sa Jesus faˈasia luma sa Kaeafas,
kira ka talaˈia ˈuana saena luma sa Paelat,
na ngwae gwaungaˈi ana kula neˈeri. Kaidaˈi
neˈeri, ngwae faˈinaˈonaˈo Jiu ki kira uu goˈo
ˈada kwau ˈi maa, sulia diˈia kira ruˈu saena
luma ngwae neˈe nia noaˈa laˈu na ngwae Jiu,
kira fia fasi kira ke baˈa sua ˈi naˈona God. Ana
kaidaˈi neˈeri, kira oga kira ka tua sikasika masia
ˈanilana na Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa.
29 Ma sa Paelat ka ruˈu kwau fuada ˈi maa, ma
ka saefilo ˈuri, “Ru faˈuta neˈe kamu giosia ˈani
ngwae neˈe fuana matalangaˈilana?”

30 Kira olisia kira ka fata ˈuri, “Ngwae neˈe nia
sasia na ru taˈa ki niniˈa kami ka talaˈia maˈi
siamu. Diˈia noaˈa, nia ˈafitaˈi kami ka talaˈia
maˈi siamu.”
31 Sa Paelat ka fata ˈuri fuada, “Diˈia ni ˈirai,
mulu talaˈia kwau, kamu ka matalangaˈinia sulia
na tae neˈe taki kamu ki saea.”
Kira ka fata ˈuri, “Na taki kamu ki ˈi Rom
neˈe kami tua olofana, nia luia noaˈa kami kasi
saungia ta ngwae.”
32 Nia ˈunaˈeri, fasi ˈiri ka faˈamamana tae ki
ba sa Jesus nia saea ka sui naˈa sulia na maelana.
Sulia na ngwae faˈasia ˈi Rom ki, kira saungia na
ngwae ki ana na ˈai rara folo.
33 Sa Paelat ka oli laˈu ˈuana saena na luma nia,
ma ka saea maˈi sa Jesus siana, ma ka saefiloa ka
ˈuri, “ˈUri ma ˈaeˈo neˈe na ngwae tatalafaˈa na
ngwae Jiu ki kwa?”
34 Ma sa Jesus ka saefiloa kwau ka ˈuri, “ˈUri
ma na saefiloˈanga neˈe nia leka maˈi faˈasiˈo
talamu, nama ti ngwae neˈe kira faˈarongo ˈoe
suli nau?”
35 Ma sa Paelat ka fata laˈu ka ˈuri, “Nauˈa
noaˈa laˈu na ngwae Jiu niniˈa! Na ngwae ˈoe
ki, ma na fata abu doe ki neˈe talada niniˈa,
kira talaˈi ˈoe maˈi siaku. Na tae taˈa neˈe ˈoko
sasia?”
36 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Na ˈinotoˈanga
nau noaˈa laˈu saena magalia neˈe. Ma diˈia
na ˈinotoˈanga nau neˈe ru saena magalia, na
ngwae nau ki kira ka fuˈa usi nau faˈasia na
kwatelaku fuada na ngwae faˈinaˈonaˈo ˈi Jiu ki.
Na ˈinotoˈanga nau, noaˈa laˈu na ru ˈi saena
magalia neˈe goˈo.”

37 Ma sa Paelat ka saefiloa ka ˈuri, “ˈUri ma
ˈaeˈo ta ngwae tatalafaˈa niniˈa?”
Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “ˈAeˈo neˈe ˈoko
saea nauˈa na tatalafaˈa. Nau ku futa, ma nau
ku dao maˈi saena na magalia neˈe fuana taˈi ru
goˈo, fuana nai alaˈa sulia na ru mamana. Ma
sa tai neˈe ka oga na ru mamana, nia roˈo suli
nau.”
38 Sui sa Paelat ka saefiloa laˈu ka ˈuri, “ˈUri
ma na tae neˈe mamanaˈanga kwa?”

Kira matalangaˈinia sa Jesus fuana maeˈa
(Matthew 27:15-31; Mark 15:6-20; Luke 23:13-25)

Ma sa Paelat ka oli laˈu ˈi maa siana ngwae ki,
ma ka fata ˈuri fuada, “Noaˈa nau kusi dao goˈo
toˈona ta taˈangaˈa ana na ngwae neˈe.
39 Bore ma sulia na falafala kamu, nai baˈa lo-
gea taˈi ngwae fuamuˈa ana kaidaˈi ana Fangaˈa
ana Daofaˈi Liuˈa. ˈUri ma kaumulu oga nai
logea na ngwae tatalafaˈa Jiu ki fuamuˈa?”
40 Ma kira ka ˈada kokolada kira ka fata ˈuri,
“Noaˈa! Na ngwae neˈe noaˈa ˈoe kosi logea!
Kaimili oga ˈoke logea maˈi sa Barabas!” Aia,
sa Barabas niaˈa na ngwae fofolo bili.

19

1 ˈUnaˈeri goˈo sa Paelat ka kwatea naˈa sa
Jesus fuana na ngwae ana ofoˈa ki, ma ka saea
kira ka ulasia.
2 Ma kira ka ˈerea na ˈeregwau ˈani na kwalo
ngarangaraˈa, ma kira ka alua ana gwauna sa
Jesus. Sui kira ka faˈaruˈufia ˈani na ifi meo
borabораˈa, diˈia ta ngwae tatalafaˈa.

3 Sui kira ka leka maˈi siana, ma kira ka ˈuri,
“ˈAeˈo neˈe na tatalafaˈa ngwae Jiu ki.” Ma kira
ka fidalia.
4 Ma sa Paelat ka ruˈu laˈu kwau siana ngwae
ˈoro neˈe kira fiku ki, ka fata ˈuri, “Nai baˈa
ngalia maˈi na ngwae neˈe siaumulu, fasi ˈiri
muke saiana neˈe noaˈa nau kusi lisia goˈo ta
taˈangaˈa ana niaˈa.”
5 Sui, sa Jesus ka ruˈu maˈi ˈi maa, ma ka
ruˈufia na ˈeregwau ana kwalo ngarangaraˈa,
ma na ifi meo borabora ˈa. Ma sa Paelat ka fata
ˈuri fuada “Lisia basi na ngwae neˈe!”
6 Ma ana kaidaˈi fata abu doe ki, ma na ngwae
neˈe kira folo ˈusia na Luma Abu God, kira lisia,
kira fiˈi ako doe laˈu, ma kira ka ˈuri, “ˈOke
saungia! Fotoˈia ana ˈai rara folo!”
Sa Paelat ka fata ˈuri, “Diˈia ˈunaˈeri, kamu
ka ngalia, ma muke fotoˈia ana ˈai rara folo.
Osiˈana noaˈa nau kusi dao goˈo toˈona ta
taˈangaˈa ana niaˈa.”
7 Na ngwae ki kira ka fata ˈuri fuana sa Paelat,
“Kaimili toˈo ana na taki fuana ngwae ˈuri nia
ka mae, osiˈana nia saea niaˈa na Ngela God.”
8 Kaidaˈi sa Paelat nia rongoa ru neˈe, nia ka
maˈu liu liufia naˈa ˈi naˈo.
9 Ma nia ka oli laˈu ˈi luma ka saefiloa sa Jesus
ka ˈuri, “ˈAeˈo ngwae faˈasia ˈi fai niniˈa kwa?”
Ma sa Jesus noaˈa kasi saea goˈo ta ru.
10 Sa Paelat ka fata laˈu ˈuri fuana, “ˈUri ma
noaˈa ˈoe kosi oga goˈo alaˈanga faˈi nau? Noaˈa
ˈoe kosi sai goˈo ana neˈe, nau ku toˈo ana na
ngasingasiˈanga fuana saelana kike logeˈo, nama
diˈia noaˈa, kira ka saungiˈo ana ˈai rara folo?”

11 Sa Jesus ka olisia ka fata ˈuri, “Nia mamana
ˈoko toˈo ana ngasingasiˈanga fuana ˈoke sasi
ˈunaˈeri aku. Bore ma God goˈo neˈe nia kwatea
na ngasingasiˈanga neˈeri fuamu. Nia neˈe na
ngwae niniˈa nia kwate nau fuamu, nia sasia na
ru neˈe taˈa ka tasa ka liufia na ru ˈoko sasia.”
12 Ana kaidaˈi sa Paelat nia rongoa fatalana sa
Jesus, nia ka lulu ˈuana ta masikwaˈa neˈe nia
ka sasia fasi ˈiri ke logea. Bore ma na Jiu ki, kira
ako doe kira ka ˈuri, “Diˈia ˈoko logea ngwae
neˈe, noaˈa ˈoe kosi bali faˈinia na tatalafaˈa
ˈi Rom. Osiˈana diˈia ta ngwae saea nia neˈe
na tatalafaˈa, nia suˈusia na ngwae tatalafaˈa ˈi
Rom.”
13 Kaidaˈi sa Paelat nia rongoa na alaˈanga
neˈeri ki sui, nia ka talaˈia kwau sa Jesus ˈi
maa, ka tua ana kula ana kwai matalangaˈinga ˈi
saena na maˈe luma neˈe kira saea ˈani “Tatafeˈe
fau,” ma na alaˈanga Jiu neˈe “Gabata.”
14 Ma kaidaˈi neˈeri, na asoa ana sasi akaˈu
ˈanga na faˈi asoa naˈona Fangaˈa ana Daofaˈi
Liuˈa, ma nia karangi tofongaˈi asoa naˈa. Ma sa
Paelat ka fata ˈuri fuana na ngwae ki, “Lisia basi
na ngwae tatalafaˈa kamu.”
15 Ma na ngwae ki kira ri, kika fata ˈuri,
“Saungia! Saungia! Fotoˈia ˈana ˈai rara folo!”

Sa Paelat ka saefiloda laˈu ka ˈuri, “ˈUri ma
kamu oga nai fotoˈia na ngwae tatalafaˈa kamu
ana ˈai rara folo?”

Ana kaidaˈi neˈeri, na fata abu doe ki olisia
kika ˈuri, “Niaˈa noaˈa laˈu na ngwae tatalafaˈa
kami. Taˈi ngwae tatalafaˈa neˈe ˈi Rom goˈo
neˈe na gwaungaˈi kami!”

16 Ma sa Paelat ka kwatea sa Jesus fuana na
ngwae ana ofoˈa ki, fasi ˈiri kike fotoˈia ana ˈai
rara folo.

Kira fotoˈia sa Jesus ana ˈai rara folo
(Matthew 27:32-44; Mark 15:21-32; Luke 23:26-43)

Ma kira ka talaˈia naˈa kwau sa Jesus.
17 Ma nia ka leka ka ngalia na ˈai rara folo
nia talana ˈuana na kula neˈe kira saea ˈani ˈi
Golgota ana alaˈanga ngwae Jiu. (Na fadalana
satana kula neˈeri neˈe "Na Lasi Ngwae.")
18 Ma ˈi neˈeri kira ka fotoˈia ana ˈai rara folo.
Ma na ro ngwae ki logo neˈe kira fotoˈida ˈi
neˈeri, taˈi ngwae ana bali mauli ma ta ngwae
ana bali ˈoloˈolo, ma kira ka fotoˈia sa Jesus ana
ˈai rara folo neˈe uu ˈi safitadaroˈo.
19 Ma sa Paelat ka keresia na alaˈanga, ma kira
ka alua ˈi gwauna ˈai rara folo sa Jesus. Na
alaˈanga neˈeri ki nia keresia ka ˈuri, "SA JESUS
FAˈASIA ˈI NASARET, NA NGWAE TATALAFAˈA JIU KI."
20 Kula neˈe kira alua na ˈai rara folo neˈe
kira fotoˈia sa Jesus ana, noaˈa kasi teo tau goˈo
faˈasia ˈi Jerusalem. Ma na ngwae ˈoro ana Jiu
ki kira toˈomani alaˈanga neˈe. Ma na alaˈanga
neˈe kira ka keresia logo ˈani uulu alaˈanga
matamata ki. Alaˈanga ngwae Jiu ki, alaˈanga
ngwae Rom ki, ma na alaˈanga ngwae Grik ki
logo.
21 Ma na fata abu doe ki, kira ka fata ˈuri
fuana sa Paelat, "Noaˈa ˈoe kosi keresia laˈu na
'Tatalafaˈa Jiu ki!' Bore ma ˈoke keresia lala
ˈuri, 'Nia ˈana talana neˈe nia fata ˈuri, nauˈa
na ngwae tatalafaˈa fuana ngwae Jiu ki.' "

22 Sui sa Paelat ka olisida ka fata ˈuri, “Tae neˈe
nau ku keresia ka sui naˈa, nia ka teo naˈa ˈana
ˈunaˈeri.”
23 Ma ˈi buri ˈana na ngwae ana ofoˈa ki kira
fotoˈia sa Jesus ana ˈai rara folo ka sui, kira ka
ngalia na ifi nia ki, ma kira ka daroˈia ˈani na
fai baliˈi ru ki fuana na fai ngwae neˈeri ki. Ma
na toˈongi fafo doe nia, neˈe noaˈa ta ladoˈa ana
tailana, ma kira usu laˈulaˈu goˈo ˈada ana.
24 Ma na ngwae ni ofoˈa ki kira ka fata ˈuri
fuada kwailiu, “Noaˈa kulu kasi gasia faˈalia laˈu
na ifi neˈe. Kulu daisi ˈuana, diˈia sa tai neˈe
daisi ka dao siana, nia neˈe ke ngalia.” Nia ka
ˈunaˈeri fasi ˈiri ka faˈamamana na Kerekereˈa
Abu ba nia ˈuri, “Kira daroˈia naˈa ifi nau ki
fuada, ma kira ka daisi ˈuana toˈongi fafo doe
nau.” Na ru neˈe ki na ngwae ni ofoˈa ki neˈe
kira sasia.

25 Na teˈa sa Jesus, ma na ai kini futa teˈa sa
Jesus, ma ˈi Mary ˈafe sa Klopas, faˈinia ˈi Mary
kini faˈasia ˈi Magdala neˈe kira uu ˈi ˈaena na
ˈai rara folo sa Jesus.
26 Ma na fafarongo ba sa Jesus nia alafe fuana,
nia uu logo ˈi neˈeri faˈinia teˈa sa Jesus. Kaidaˈi
sa Jesus nia lisia teˈa nia faˈinia na fafarongo
neˈe nia alafe fuana kera uu karangia, nia ka
fata ˈuri fuana teˈa nia, “Teˈasi ˈae, na ngela ˈoe
neˈana naˈa.”
27 Sui, nia ka fata ˈuri laˈu fuana na fafarongo
neˈeri, “Na teˈa ˈoe neˈana naˈa.” Ma ka talaˈae
ana agi asoa neˈeri, na fafarongo neˈeri ka talaˈia
naˈa teˈa sa Jesus ˈuana luma nia ˈiri nia ka tagi
sulia.

Maelana sa Jesus
(Matthew 27:45-56; Mark 15:33-41; Luke 23:44-49)

28 ˈI buri ˈana ru neˈe ki sui, sa Jesus saiana
neˈe na raoˈa nia ki, niˈi sui taˈifau naˈa.
Ma nia ka fata ˈuri, “Nau ku silikwaˈu” ˈiri
ka faˈamamana na alaˈanga saena Kerekereˈa
Abu.✡
29 Ma ana kula neˈeri, kira alua taˈi dako
neˈe fungu ˈani waen ˈafae. Ma kira ngalia taˈi
lumulumu asi, ma kira ka taufia saena dakoˈi
waen neˈe, sui kira ka alua ˈi maana na maˈe ˈai
kira saea ˈani “hisop,” sui kira ka kwatea ˈuana
maana ngiduna sa Jesus.
30 Ana kaidaˈi sa Jesus nia kwaˈufia ka sui,
nia ka fata ˈuri, “Nia sui naˈa.” Buri ˈana nia
saea alaˈanga neˈeri ki ka sui goˈo, na gwauna
ka gwautoli naˈa, ma nia ka mae naˈa.

Kira labua kakarona sa Jesus ˈani sua

31 Ma ˈi buri ˈana ru neˈe ki sui, ngwae
faˈinaˈonaˈo Jiu ki kira leka maˈi, ma kira ka
saefiloa sa Paelat ˈiri ke alaˈania fuana ngwae
ni ofoˈa ki kike leka, ma kike ˈoia naˈa ˈaena
na uulu ngwae neˈe kira fotoˈida ana ˈai rara
folo ki, fasi ˈiri kike mae ˈaliˈali. Sulia kira oga
kike lafua naˈa nonida faˈasia na ˈai rara folo ki
ana faˈi asoa neˈeri. Sulia faˈi asoa neˈe na faˈi
asoa fuana sasi akaˈu ˈanga Jiu ki masia asoa ana
Sabat. Ma noaˈa kira kasi oga neˈe ngwae mae ki
kira ka daukulukulu ana ˈai rara folo ana Sabat
asoa ana mamaloˈanga. Sulia neˈe Sabat neˈeri
nia na asoa ˈinotoˈa Jiu ki.

✡ **19:28** Sam 69:21

32 Ma na ngwae ana ofoˈa ki kira leka maˈi,
kira ka ˈoia ˈaena ro ngwae ba kira fotoˈida ki
ana ˈai rara folo.
33 Bore ma kaidaˈi kira dao ana sa Jesus, kira
ka lisia nia mae ka sui naˈa. Nia neˈe, noaˈa kira
kasi ˈoia laˈu na ˈaena sa Jesus.
34 Sui ka ˈunaˈeri bore ˈana, taˈi ngwae ada
neˈe nia oga ka faˈamamana leˈa ana, nia ka
ngalia na maˈe sua, ma ka labua ˈani ˈi kakarona
sa Jesus. Ma kira ka lisia naˈa ˈabu ma na kafo
ka afe maˈi.
35 Nau ku lisia ru neˈeri, ma nau ku alaˈa sulia,
fasi ˈiri kamu taˈifau muke faˈamamana logo. Na
ru neˈe nau ku saea nia mamana, ma nau ku
saiana na fatalaku nia mamana logo.
36 Ma ru neˈeri ki ka ˈunaˈeri, fasi ˈiri ka
faˈamamana Kerekereˈa Abu ba nia fata ˈuri,
“Taˈi suli bore ana noaˈa ˈiri maˈoi goˈo.”✡
37 Ma ta bali Kerekereˈa Abu logo nia ˈuri, “Na
ngwae ki kike baˈa bubungia naˈa ngwae neˈe,
kira labua na nonina.”✡

Kira alua nonina sa Jesus saena kilu gwaˈu

(Matthew 27:57-61; Mark 15:42-47; Luke 23:50-56)

38 Ma ˈi buri ˈana ru neˈeri ki, sa Josef na
ngwae faˈasia ˈi Arimetea, nia leka maˈi ka gania
sa Paelat ˈuana nonina sa Jesus, fasi ˈiri kike
ngalia. Sa Josef ba, nia ta ngwae ana fafarongo sa
Jesus ki logo, bore ma nia ago naˈa, osiˈana nia
maˈu ˈani na ngwae faˈinaˈonaˈo Jiu ki. ˈUnaˈeri

✡ **19:36** Eksodas 12:46; Nambas 9:12; Sam 34:20 ✡ **19:37** Sekaraea 12:10

sa Paelat ka alaˈania, ma nia ka leka maˈi ka
ngalia.
39 Ma sa Nikodimas ba nia leleka maˈi siana sa
Jesus saena rodo ˈi naˈo ba, nia ka leka faˈinia
sa Josef, ma ka ngalia uulu akwala kilo ˈana ru
moko leˈa ki fuana alulana faˈinia nonina ngwae
mae. Na satana ru neˈe “Mira,” faˈinia “Alos.”
40 Ro ngwae neˈe ki, kera ka ngalia nonina sa
Jesus, ma kera ka buta ˈani ˈaba ifi kwao leˈa
faˈinia na ru moko leˈa neˈeri ki. Kira sasia ru
neˈe sulia falafala Jiu ki ana sasi akaˈu ˈanga ana
ngwae mae ki fuana alulana saena kilu gwaˈu.
41 Ma taˈi oˈola nia teo karangia kula neˈe
kira saungia sa Jesus ana. Ma taˈi faoda fuana
alulana nonina ngwae mae ki teo logo ana kula
neˈeri. Ma na faoda neˈeri neˈe ru faolu goˈo
ˈana, noaˈa kira kasi alua ˈua ta ngwae ˈi saena.
42 Ma ana kaidaˈi neˈeri faˈi asoa kira Jiu ki
fuana sasi akaˈu ˈanga masia na Sabat asoa ana
mamaloˈanga. Ma faˈi asoa Sabat nia karangi
naˈa. Ma ro ngwae neˈeri ki, kera leka, kera ka
alua nonina sa Jesus ˈi saena faoda neˈeri, sulia
nia teo karangi goˈo ˈana.

20

Sa Jesus nia tataˈe faˈasia na maeˈa
(Matthew 28:1-8; Mark 16:1-8; Luke 24:1-12)

1 ˈI ˈofodangi ana na Sande kaidaˈi rodoˈa ˈua,
ˈi Mary faˈasia ˈi Magdala ka leka ˈi maana na
faoda, ma ka lisia na fau ba kira alua bokota na
maana, nia abuli ka sui naˈa.
2 Ma nia ka lalili ˈaliˈali siana sa Simon Peter,
ma na fafarongo ba sa Jesus nia alafe fuana, ma

ka fata ˈuri fuadaroˈo, “Ti ngwae kira ngalia naˈa
na nonina na Aofia faˈasia na faoda baera, ma
kami ka kina naˈa ˈi faˈi neˈe kira alua ana.”
3 Sui sa Peter ma na fafarongo baera, kera ka
leka naˈa ˈuana na faoda gwaˈu neˈeri.
4 Ma kera ka lalili taˈifau, ma na fafarongo
neˈeri ka lalili ˈaliˈali ka liufia sa Peter, ma ka
eta dao ˈi maana na faoda ˈi naˈo.
5 Ma nia ka oro oro, ma ka lisia na ifi kwao ba
kiri taˈifau, ma noaˈa nia kasi ruˈu goˈo ˈi saena.
6 Ma sa Simon Peter ka dao maˈi ˈi buri, ma
ka leka daofaˈi liu naˈa ˈuana ˈi saena na faoda
neˈeri. Nia ka lisia na ifi kwao ba kiri niˈi teo
goˈo ˈani ˈi neˈeri,
7 faˈinia na ˈaba ifi ba kira buta ˈani gwauna
sa Jesus. Na ˈaba ifi neˈeri noaˈa kasi teo goˈo
faˈinia na ˈaba ifi kwao neˈeri ki, bore ma nia
boliboliˈa ˈana, ma nia ka teo naˈa ˈana taˈifilia.
8 ˈUnaˈeri mala na ngwae eta dao maana na
faoda ka fiˈi ruˈu logo kwau ˈi saena. Nia ka
lisia, ma ka faˈamamana ana.
9 Ma noaˈa keraˈa kasi sai ˈua ana na
Kerekereˈa Abu ba saea fasi nia ke baˈa mauri
laˈu faˈasia na maeˈa.
10 Ma ˈi buri ˈana ru neˈe, na ro fafarongo
neˈeri ki, kera ka oli naˈa adaroˈo.

ˈI Mary faˈasia ˈi Magdala nia lisia sa Jesus (Matthew 28:9-10; Mark 16:9-11)

11 Ma ˈi Mary ka uu ˈua ˈi maana faoda, ma ka
angi goˈo ˈana. Ma ana kaidaˈi nia angi ˈana, nia
oro oro ka lia kwau saena faoda gwaˈu.
12 Ma nia ka lisia na ro ˈainsel ki, kera ruˈufia
ifi kwao ki. Ma na ro ˈainsel neˈeri ki, kera tua
ana kula neˈe nonina sa Jesus teo teo ana ˈi naˈo,

ta ai ana kula neˈe gwauna teo ana, ma ta ai ana
kula neˈe ˈaena teo ana.
13 Na ro ˈainsel neˈeri ki, kera ka saefilo ˈuri
ana ˈi Mary, “Kini neˈe ˈae, ˈuri ma ˈoko angi
ˈuana tae niniˈa kwa?”
Ma nia ka olisidaroˈo ka ˈuri, “Na nonina na
Aofia nau neˈe kira ngalia faˈasia ˈi neˈe, ma nau
ku kina ˈi faˈi laˈu neˈe kira alua ana.”
14 Ma ˈi buri ˈana nia fata ˈunaˈeri ka sui, nia
ka kakari abula, ma ka lisia taˈi ngwae nia uu
goˈo ˈana, ma noaˈa nia kasi lia saiana goˈo neˈe
na ngwae neˈe niaˈa sa Jesus.
15 Ma sa Jesus ka saefiloa ka ˈuri, “Kini neˈe
ˈae, faˈuta neˈe ˈoko angi kwa? Ma sa tai neˈe
ˈoko lulu ˈuana?”
Ma ˈi Mary ka fia fasi niaˈa na ngwae neˈe lia
sulia na oˈola neˈeri. Ma nia ka ˈuri fuana, “Araˈi
kwa, diˈia ˈoko ngalia kwau na nonina Aofia nau,
nau ku oga ˈoke faˈarongo nau ˈani ˈi faˈi neˈe
ˈoko alua ana, fasi ˈiri nai leka ku ngalia.”
16 Sui, sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Mary ˈae!”
Ma ˈi Mary ka kakari abula, ma ka lia kwau,
ma ka lia saiana, ma ka fata ˈuri fuana, “ˈOi
Raboni ˈae!” Ma na fataˈa neˈe “Raboni”
ana alaˈanga ngwae Jiu fadalana neˈe “Ngwae
Faˈamanata.”
17 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Noaˈa ˈoe
kosi dau nau laˈu, osiˈana nau kusi oli ˈua siana
na Maˈa ˈi langi. ˈOke oli siana na ngwaefuta
nau ki, ma ˈoko faˈarongoda, nau ku leka naˈa
siana Maˈa nau, ma na Maˈa kira. Nia neˈe na
God nau, ma na God kira.”
18 Sui ˈi Mary faˈasia ˈi Magdala ka oli, ma
ka faˈarongoa na fafarongo ki neˈe nia lisia na

Aofia. Ma ˈi Mary ka alaˈa logo fuada sulia na ru neˈe sa Jesus nia saea fuana.

Na fafarongo ki lisia sa Jesus
(Matthew 28:16-20; Mark 16:14-18; Luke 24:36-49)

19 Ma ˈi saˈulafi ana na Sande, na fafarongo
ki kira fiku ˈi saena taˈi luma, ma kira ka fono
ˈusia na sinamaa ki. Ma kira ka sakisia logo
na sinamaa ki, sulia kira maˈu ˈani na ngwae
faˈinaˈonaˈo ana ngwae ˈi Jiu ki. Ma sa Jesus ka
sakatafa, ma ka uu ˈi safitada, ma nia ka fata
ˈuri, “Na aroaro ˈanga ka tua faˈi kamu.”
20 Ma ˈi buri ˈana neˈe nia saea na alaˈanga
neˈe, nia ka faˈataˈinia naˈa ro lima nia ki ma
na kakarona fuada. Ma na fafarongo ki kira ka
saeleˈa liu ana kaidaˈi kira lisia na Aofia.
21 Ma sa Jesus ka fata ˈuri laˈu fuada, “Na
aroaro ˈanga ka tua faˈi kamu. Diˈia na Maˈa
ba nia asungaˈi nau maˈi, nau ku asungaˈi kamu
logo.”
22 Sa Jesus ka saea alaˈanga neˈe, sui ka
mangofi kira, ma ka fata ˈuri, “Muke ngalia na
Anoˈi ru Abu.
23 Diˈia kamu ke rufuanata ana taˈangaˈa na
ngwae ki, God ke baˈa rufuanata logo ada, ma
na taˈangaˈa kira ki ke aloge naˈa faˈasida. Ma
diˈia noaˈa kamu kasi rufuanata ada, God bore
noaˈa kasi rufuanata logo ada, ma na taˈangaˈa
kira ki bore noaˈa kasi aloge logo faˈasida.”

Sa Tomas lisia sa Jesus

24 Ma taˈi ngwae ada na akwala ma ro fa-
farongo neˈeri ki neˈe satana sa Tomas neˈe kira

saea logo ˈani na ˈIˈiu, noaˈa nia kasi tua faˈinida ana kaidaˈi neˈe sa Jesus dao ana.

25 Ma na fafarongo neˈe kira tua ki, kira ka fata ˈuri fuana sa Tomas, “Kaimili lisia naˈa na Aofia.”

Sui sa Tomas ka fata ˈuri fuada, “Diˈia nau ku lisia mala na sibasiba baera ki ˈi fuila na nila ki ˈi limana, ma nau ku sama toˈona na sibasiba neˈeri ki ˈania limaku, ma nau ku alua na limaku ˈi saena fuila na maˈe maala ba ˈi kakarona tari, nau ku fiˈi faˈamamana ana. Ma diˈia noaˈa nau kusi sasia goˈo ˈunaˈeri, noaˈa nau kusi faˈamamana goˈo ana.”

26 Ma ana fiuna faˈi asoa ˈi buri, na fafarongo ba kiri kira fiku logo ˈi saena na luma baera, ma sa Tomas ka tua naˈa faˈinida. Ma kira ka sakisi logo ˈusia na sinamaa ki. Sui sa Jesus ka sakatafa maˈi, ma ka uu ˈi safitada, ma ka fata ˈuri, “Aroaro ˈanga ka tua faˈi kamu.”

27 ˈUnaˈeri sa Jesus ka fata ˈuri fuana sa Tomas, “Tomas ˈae, ˈoke alua na ˈuˈumu ˈi neˈe saena limaku, ma ˈoko lisia logo na ro lima nau ki. Sui ˈoko taga maˈi na limamu, ma ˈoko alua limamu ˈi saena fuila maˈe maala neˈe ˈi kakaroku. Noaˈa ˈoe kosi manata ruarua naˈa, bore ma ˈoko faˈamamana naˈa!”

28 Ma sa Tomas ka olisia ka ˈuri, “ˈOe na Aofia nau, ma na God nau.”

29 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈOko faˈamamana goˈo ˈamu, osiˈana ˈoko lisi nau. Na ˈoilakiˈa fuana sa tai neˈe noaˈa kasi lisi nau, bore ma kira faˈamamana goˈo ˈada ana nauˈa.”

30 Na ru faˈanadaˈa ˈoro ki neˈe sa Jesus ka
sasiˈi laˈu ˈi maana na fafarongo nia ki, bore ma
noaˈa nau kusi keresiˈi goˈo ˈi saena buka neˈe.
31 Nau ku keresia naˈa ru neˈe ki, fasi ˈiri muke
faˈamamana ana sa Jesus naˈa neˈe na Christ, na
ngwae ba God nia filia fuana ˈafilana na ngwae
ki, ma niaˈa naˈa neˈe na Ngela God. Ma sulia
na faˈamamana ˈanga kamu ana sa Jesus, muke
toˈo ana na mauriˈa firi.

21

Sa Jesus nia dao tafangaˈi laˈu

1 ˈI buri ˈana ru neˈe, sa Jesus ka faˈataˈi laˈu
fuada na fafarongo nia ki ˈi ninimana na ˈosi ˈi
Galili.* Ma ru neˈeri ka fuli ˈuri:
2 Sa Simon Peter, ma sa Tomas neˈe kira saea
ˈani na ˈIˈiu, ma sa Nataniel na ngwae faˈasia ˈi
Kena saena abaˈi kula ˈi Galili, ma na ro ngela
sa Sebedi ki, ma ta ro fafarongo laˈu, kira fiku.
3 Ma sa Simon Peter ka fata ˈuri fuada na
ngwae neˈeri ki, “Nai leka dee iˈa naˈa ˈaku.”
Ma kira saea fuana kira ka ˈuri, “Kaimili oga
logo mike leka maˈi faˈi ˈoe.” Ma kira leka, kika
taˈelia naˈa gwaˈi baru. Bore ma ana faˈi rodo
neˈeri, noaˈa kira kasi deea goˈo ta taˈi gwaˈi iˈa.
4 Ma ˈofodangi kaidaˈi nia laˈa naˈa, sa Jesus
ka uu naˈa ˈi ninimana na ˈosi. Ma na fafarongo
nia ki, noaˈa kira kasi lia sai goˈo ana.
5 Sui sa Jesus ka fata kwau fuada ka ˈuri,
“Kwaima nau kina ˈae, ˈuri ma kaumulu deea
ta iˈa?”

---

* **21:1** Taebirias neˈe ta sata logo fuana ˈosi ˈi Galili.

Ma kira olisia kika ˈuri, “Noaˈa goˈo!”

6 Ma nia ka fata ˈuri, “Muke ˈui ˈania na furai
kaumulu ˈi bali ˈoloˈolo ana na gwaˈi baru, ma
kamu ke baˈa deea ti gwaˈi iˈa.” Ma kira ka
ala ˈania na furai, ma ka ˈafitaˈi liu naˈa fuana
lafulana maˈi, osiˈana na iˈa ki ˈoro liu.

7 Sui na fafarongo ba sa Jesus nia alafe fuana,
ka fata ˈuri fuana sa Peter, “Na Aofia lokoniˈa!”
Ma kaidaˈi sa Simon Peter nia rongoa na ru neˈe,
nia ka toro ˈani na toro keta nia, osiˈana nia
kanusua na toro nia, ma ka faˈasaka saena kafo,
ma ka ˈaranga ˈuana ˈi sara.

8 Ma na fafarongo ki kira ka leka naˈa maˈi
ˈi sara ˈani na gwaˈi baru. Ma kira ka tara naˈa
maˈi na furai neˈe fungu ˈani iˈa, sulia kira noaˈa
kasi tua tau goˈo faˈasia ˈi sara, ka bolo goˈo ˈana
faˈinia taˈi talangaˈi faˈi faliˈa.

9 Ma kaidaˈi kira koso ˈi sara, kira ka lisia taˈi
mafula nia nanaoˈa naˈa faˈinia na iˈa ki ˈi saena
faˈinia afu beret ki logo.

10 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Kamu ke
ngalia maˈi ti gwaˈi iˈa ana na iˈa neˈe kamu
deeˈe ki.”

11 Sa Simon Peter ka leka kwau saena na gwaˈi
baru, ma ka tara maˈi na furai neˈeri ˈi sara. Na
furai neˈeri ka fungu ˈani na iˈa doe ki taˈifau
goˈo, taˈi talangaˈi ma lima akwala ma uulu
gwaˈi iˈa. Sui bore ˈana na iˈa ka ˈoro ˈunaˈeri
ˈi saena na furai, na furai neˈeri noaˈa kasi foga
goˈo.

12 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Leka maˈi,
muka fanga ˈaumulu.” Bore ma noaˈa ta ngwae

ada kasi saefilo goˈo ˈuri, “ˈAeˈo sa tai niniˈa?”
Osiˈana kira saiana goˈo ˈada neˈe niaˈa na Aofia.
13 Ma sa Jesus ka leka kwau ka ngalia na beret,
ma ka kwatea fuana na fafarongo nia ki, ma ka
sasi logo ˈunaˈeri ana gwaˈi iˈa ki.
14 Na uula kaidaˈi naˈa neˈe sa Jesus nia
faˈataˈi fuana na fafarongo nia ki ˈi buri ˈana
neˈe nia tataˈe faˈasia na maeˈa neˈeri.

Sa Jesus faˈinia sa Peter

15 Ma kaidaˈi kira fanga taˈifau ka sui naˈa, sa
Jesus ka fata ˈuri fuana sa Simon Peter, “Simon
na ngela sa John ˈae, ˈuri ma ˈoko alafe fuaku, ka
liufia na fafarongo neˈe ki neˈe kira alafe fuaku?”
Ma nia ka olisia ka ˈuri, “ˈIu, Aofia. ˈOko sai
goˈo ˈamu ana neˈe nau ku alafe fuamu.”
Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈOke lia sulia
na kala sipsip nau ki.”
16 Ma sa Jesus ka fata ˈuri laˈu fuana ruana
kaidaˈi, “Simon na ngela sa John ˈae, ˈuri ma
ˈoko alafe fuaku?”
Ma nia ka olisia ka ˈuri, “ˈIu, Aofia. ˈOko
saiana goˈo ˈamu neˈe nau ku alafe fuamu.”
Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈOke lia sulia
na sipsip nau ki.”
17 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri ana uula kaidaˈi,
“Simon na ngela sa John ˈae, ˈoko alafe fuaku?”
Ma sa Peter ka liadila naˈa, sulia sa Jesus nia
saefilo uulu ru naˈa ana ka ˈuri, “ˈUri ma ˈoko
alafe fuaku?” Ma sa Peter ka fata ˈuri fuana,
“Aofia kwa, ˈoko sai naˈa ana ru ki taˈifau, ma
ˈoko sai goˈo ˈamu ana neˈe nau ku alafe fuamu.”
Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈOke lia sulia
na sipsip nau ki.

18 Ru mamana nau ku saea fuamu, kaidaˈi
ˈoko ˈalako ana, ˈoko toro ˈamu talamu, ma ˈoko
leka ˈamu talamu ana kula neˈe ˈoko oga lekaˈa
ˈuana. Bore ma ana kaidaˈi ˈoke baˈa ngwaro,
ˈoke taga naˈa limamu, ma ta ngwae matamata
neˈe ka firi fafi ˈoe, ma ka talaˈi ˈoe kwau ˈuana
kula neˈe noaˈa ˈoe kosi oga lekaˈa ˈuana.”
19 Sa Jesus ka saea ru neˈe, fasi ˈiri ka
faˈataˈinia na maeˈa neˈe sa Peter ke baˈa mae
ˈani, neˈe ke faˈaˈinotoˈa nama God ˈania. Sui
sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈOke leka maˈi ˈi
buriku.”
20 Ma sa Peter ka kakari abula, ma ka lisia
na fafarongo ba sa Jesus nia alafe fuana. (Nia
ngwae neˈe nia tua karangia sa Jesus ana kaidaˈi
kira fanga, ma ka saefiloa ˈuri, “Aofia ˈae, sa tai
neˈe ke baˈa ˈolosaeˈo, ma ka kwateˈo fuana na
malimae ˈoe ki?”)
21 ˈUnaˈeri ana kaidaˈi sa Peter lisia, nia ka
saefiloa sa Jesus ka ˈuri, “Aofia kwa, tae mo neˈe
fuana na ngwae neˈe?”
22 Sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Si diˈia nau ku oga
na ngwae neˈe ke mauri ˈana, leleka ka dao ana
kaidaˈi nau ku oli maˈi, nia noaˈa laˈu na ˈabera
ˈanga ˈoe neˈeriˈa. Ma ˈoko leka lala maˈi ˈamu
suli nau.”
23 Aia, na alaˈanga ka talofia naˈa na fafarongo
sa Jesus ki. Kira saea na fafarongo neˈeri noaˈa
nia kasi mae. Bore ma sa Jesus noaˈa kasi saea
laˈu neˈe na ngwae neˈe noaˈa kasi mae. Nia
fata goˈo ˈana ˈuri ba, “Si diˈia nau ku oga na
ngwae ke mauri ˈana, leleka ka dao ana kaidaˈi
nau ku oli maˈi, nia noaˈa laˈu na ˈabera ˈanga
ˈoe neˈeriˈa.”

Alaˈanga ˈisi ki

24 Ma na fafarongo neˈe sa Peter ka saefiloa sa
Jesus sulia, niaˈa goˈo neˈe alaˈa sulia ru neˈe ki
taˈifau, ma ka keresia. Ma kaimili saiana na ru
neˈe nia fata sulia, nia mamana naˈa.
25 Sa Jesus sasia ru ˈoro liu ki laˈu. Ma diˈia
kira kerekere suliˈi taˈifau, nau ku fia sali neˈe na
magalia neˈe bore, noaˈa kasi bolo fuana dauˈa
fafia na buka ki neˈe kira keresia ru neˈeri ki ˈi
saena.

Fau Alanga'inga Faolu Ana Ala'anga Kwara'ae

The New Testament and Genesis in the Kwara'ae language of the Solomon Islands

Niu Testament na Stat long langguis Kwara'ae

copyright © 2003 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Kwara'ae

Translation by: SITAG

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2017-11-14

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 1 Oct 2024 from source files dated 31 Aug 2023
100e8c4b-3c10-5adf-8b7e-9b5cdcfb9b38